

A NEMZETI EMLÉKEZET BIZOTTSÁGA
ÉS AZ ÁLLAMBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK TÖRTÉNETI LEVÉLTÁRA
KÖZÖS MUNKACSOPORTJÁNAK JELENTÉSE

az 1990 előtti állambiztonsági
szervek mágnesszalagokon
megőrzött adatállományának
vizsgálatáról

Tartalom

Bevezető 5

(Kiss Réka–Kutrucz Katalin)

A magyar állambiztonsági szervek központi nyilvántartási rendszere és annak számítógépesítése (1962–1990)

(Cseh Gergő Bendegúz–Tóth Eszter)

Bevezető...	9
-------------	---

Az állambiztonsági nyilvántartás rövid története.	11
---	----

Az állambiztonsági hálózat definíciója és funkciói	14
--	----

<i>A hálózati nyilvántartás rendszere és annak változásai</i>	18
---	----

<i>Az állambiztonsági hálózati nyilvántartás eszközei</i>	19
---	----

Az állambiztonsági operatív nyilvántartás definíciója, funkciói, eszközei.	28
--	----

A gépi adatfeldolgozás kezdetei az állambiztonsági nyilvántartásban.	31
--	----

A „Titán”-terv.	33
-----------------	----

Állambiztonsági számítógépes rendszerek

a '80-as években	35
------------------	----

<i>Előzetes ellenőrzések és bizalmas nyomozások számítógépes rendszere</i>	35
--	----

<i>„301-es” fedőnevű adattár</i>	35
----------------------------------	----

<i>„S” fedőnevű adattár</i>	36
-----------------------------	----

<i>„Szivárvány” fedőnevű rendszer</i>	36
---------------------------------------	----

<i>„253-as” fedőnevű rendszer</i>	37
-----------------------------------	----

<i>„254-es” fedőnevű rendszer</i>	37
-----------------------------------	----

<i>„Saturnus” rendszer</i>	37
----------------------------	----

<i>„SZOUD”</i>	38
----------------	----

<i>„Sznál 8”</i>	38
------------------	----

<i>„SZÁDOR”</i>	39
-----------------	----

<i>„Júdás”</i>	39
----------------	----

<i>„Fantom” rendszer</i>	39
--------------------------	----

<i>„Parázs”</i>	39
-----------------	----

Az Egységes Gép Prioráló Rendszer kialakítása és működése	40
<i>Bűnügyi nyilvántartások:</i>	42
<i>Igazgatásrendészeti nyilvántartások:</i>	42
<i>Állambiztonsági adattárak:</i>	42
<i>Az EGPR működése, a priorálások rendje</i>	46
<i>Mágnesszalagok</i>	48

Az egykori állambiztonság mágnesszalagjainak 1990 utáni sorsa

(Bikki István)

A szakmai nyilvánosság szintje	50
<i>A kezdetek</i>	50
<i>Az Iratfeltáró Bizottság</i>	51
<i>A Történeti Hivatal</i>	52
<i>A Történeti Levéltár és a „Gálszécsy-bizottság”</i>	52
<i>A Szakértői Bizottság</i>	53
<i>Az Archiválás Előkészítő Bizottság</i>	54
<i>A Tanácsadó Testület</i>	55
<i>Az utóhatás.</i>	57
<i>A Nemzeti Emlékezet Bizottsága</i>	58
A politikai nyilvánosság szintje	58
<i>A Szakértői Bizottság után.</i>	58
<i>Az Archiválás Előkészítő Bizottság után.</i>	59
<i>A Tanácsadó Testület előtt.</i>	60
<i>A Tanácsadó Testület után.</i>	61
A sajtónyilvánosság szintje (mozaikok)	62

Az egykori Egységes Gépi Prioráló Rendszer „G”, „H” és „K” adattárai vizsgálatának tapasztalatai

(Kutrucz Katalin–Bank Barbara–Bikki István–Cseh Gergő Bendegúz–Kiss Réka–Soós Viktor Attila–Tóth Eszter)

A munkavégzés feltételei és körülményei.	68
A vizsgálat célja	68
Általános megállapítások a vizsgálatokhoz.	69

Tapasztalatok a „H” adattár fennmaradt állományával kapcsolatban	70
<i>Kiknek kellene szerepelniük, és kik szerepelnek a „H” jelű adattárban?... ..</i>	71
<i>Milyen adatokat tartalmaz a „H” jelű adattár?</i>	73
<i>Hány személy szerepel a nyilvántartásban?</i>	74
<i>Milyen a nyilvántartás szerkezete?</i>	74
<i>Mennyire teljes az adattartalom?... ..</i>	75
<i>Mettől meddig kerültek adatok a rendszerbe?... ..</i>	77
<i>A „H” jelű adattár és a levéltárban őrzött nyilvántartási iratanyag viszonya...</i>	78
<i>Általános megjegyzések a „H” adattárról</i>	79
Tapasztalatok a „G” adattár fennmaradt állományával kapcsolatban	80
Tapasztalatok a „K” adattár fennmaradt állományával kapcsolatban	81

Javaslat az egykori állambiztonság mágnesszalagjainak jövőbeli kezelésére

A Bizottság vizsgálatának megállapításai	84
A Bizottság javaslatai.	85
A javaslatok indokai, a végrehajtásukhoz kapcsolódó feladatok	85

Mellékletek

1. melléklet. 6-os karton	87
2. melléklet. 6/a karton	89
3. melléklet. 6/b karton	91
4. melléklet. 6/c karton	92
5. melléklet. 6/d karton	94
6. melléklet. Kategóriakarton... ..	95
7. melléklet. Figyelőkartonok	97
8. melléklet. Kérdőív	99
9. melléklet. Adatlap	101
10. melléklet. Névjegyzék a hálózati személy operatív szempontból jelentős kül- és belföldi kapcsolatairól.	105
11. melléklet. Névjegyzék azokról a személyekről, akik a B-dossziéba betekintettek	106
12. melléklet. Zárólap dossziéhoz... ..	107
13. melléklet. Szabályzat a lyukkártya kitöltéséhez	108

Bevezető

(KISS RÉKA-KUTRUCZ KATALIN)

Az 1990 előtti pártállami rendszer állambiztonsági szolgálatainak működésével, benne a titkos információk megszerzésében kulcsszerepet játszó állambiztonsági *hálózattal* kapcsolatos kérdések mindmáig heves közéleti és szakmai viták keretében állnak. A közbeszédben sokszor tévesen leegyszerűsítve ügynökügyként kezelt problémakör talán legnagyobb publicitást kapott fejezetét az ún. *mágnesszalagok* sorsa és az azokon tárolt adatok nyilvánosságával kapcsolatos viták alkotják.

A mágnesszalagok létrehozására először az 1995-ben létrehozott Iratfeltáró Bizottság hívta fel a nyilvánosság figyelmét, majd az állambiztonsági iratok átadása teljesítésének értékelésére 2007-ben felállított Szakértői Bizottság jelentése foglalta össze a diktatúra állambiztonságának számítógépes nyilvántartási rendszereiről akkor tudottakat. Ezt követően 2009-ben jött létre az ún. első mágnesszalag-bizottság, amely a szalagokon talált adatállományokat informatikus szakértők bevonásával lementette, és a helyreállítást követően a jelenlegi számítógépes rendszerekkel részben olvashatóvá tette. A második mágnesszalag-bizottság pedig a lementett adatállományok közül az ún. „H” (hálózati) adattárnak papírra nyomtatását végezte el.¹

Tekintettel azonban arra, hogy a mágnesszalagokon rögzített adatok titkos minősítése mindmáig fennmaradt, behatóbb vizsgálatukra, tartalmi elemzésükre korábban nem kerülhetett sor.

Ezen előzményeket követően az Országgyűlés a 2013. évi CCXLI. törvénnyel felállította a Nemzeti Emlékezet Bizottságát (NEB), melynek feladatul – többek között – a kommunista diktatúra működési mechanizmusainak rendszerszerű feltárását szabta. A NEB tagjai ebbéli minőségükben felhatalmazást kaptak minősített adatok megismerésére is. Törvényi felhatalmazásával élve a NEB a belügyminiszterhez fordult az Alkotmányvédelmi Hivatal kezelésében lévő, 1990 előtt működött állambiztonsági szolgálatok mágnesszalagokra rögzített adatállományának tudományos feltárása érdekében. Szakmai egyeztetéseket követően 2015 nyarán a NEB tagjaiból, valamint az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) munkatársaiból közös munkacsoport alakult.² A munkacsoport a Belügyminisztériummal egyeztetett munkarend szerint 2015 szeptemberében megkezdte a mágnesszalagok tudományos feldolgozását az Alkotmányvédelmi Hivatalban. Feltáró munkánk során a mágnesszalagokon rögzített adattartalom szerkezetének, teljességének, történeti

¹ Az egykori állambiztonság mágnesszalagjainak 1990 utáni sorsáról részletesen lásd a jelentésben Bikki István tanulmányát.

² A munkacsoport tagjai a Nemzeti Emlékezet Bizottsága részéről Földváryné Kiss Réka elnök, valamint Bank Barbara és Soós Viktor Attila bizottsági tagok; az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára részéről Kónyáné Kutrucz Katalin főigazgató-helyettes, valamint Bikki István és Cseh Gergő Bendegúz főosztályvezetők és Tóth Eszter főosztályvezető-helyettes.

értékének felmérésére törekedtünk, valamint annak megállapítására, hogy az eddigi tudományos kutatások során megismerteken kívül milyen információkat tartalmaz a szalagon rögzített adatállomány.

Jelentésünkben ezen munka tapasztalatait és a tudományos feltárás első eredményeit tesszük közzé. A mágnesszalagok feltárására irányuló munka jellegét, valamint a szalagokon fennmaradt adatok jobb megértését elősegítendő, jelentésünk első fejezete a pártállami állambiztonsági szervek hálózati és operatív nyilvántartási rendszeréről, eszközeiről, az ezek alapján kiépített számítógépes adattárakról, valamint az egymáshoz és a mágnesszalagokhoz való viszonyukról szóló ismereteinket foglalja össze.

Jelentésünk második fejezete rövid áttekintést ad a mágnesszalagok 1990 utáni történetéről, a korábbi múltfeltáró bizottságok vonatkozó tevékenységéről, legfontosabb megállapításairól, valamint a mágnesszalagok további sorsával kapcsolatos, a szakmai, politikai és sajtónyilvánosságban lefolytatott polémiák főbb irányairól. A harmadik fejezet a mágnesszalagok vizsgálatának tapasztalatait és első eredményeit ismerteti. A negyedik fejezetben pedig a munkacsoport tapasztalatai alapján a mágnesszalagok jövőbeli sorsával kapcsolatban a két intézmény által megfogalmazott közös javaslatokat tesszük közzé.

Az alábbiakban a munkacsoport vizsgálatának – a tanulmányokban részletesebben is kifejtett – főbb megállapításait foglaljuk össze.

- A Belügyminisztérium már az 1950-es évek végén megkezdte a hagyományos papíralapú nyilvántartási rendszereinek – a kor technikai színvonalán történő – gépi feldolgozását. E korai kezdeményezések számítógépesítése nyomán jött létre az 1970-es években az ún. Egységes Gépi Prioráló Rendszer (EGPR), a belügy legnagyobb integrált informatikai rendszere.³ Az EGPR azonban a korábbi kutatói feltételezésekkel szemben nem a hagyományos, papíralapú nyilvántartások teljes, részletes információs bázisát tartalmazta, hanem csupán a lekérdezésekhez (prioráláshoz) és a papíralapú iratok fellelhetőségéhez szükséges, jóval szűkebb körű alapadatokat.
- Az EGPR rendszerében 14 önálló adattárat alakítottak ki.⁴ Az Alkotmányvédelmi Hivatal kezelésében lévő 18 mágnesszalagon ebből az EGPR három állambiztonsági adattárának („G”, „H”, „K”) ún. törzsállományai és gyűjtőállományai,⁵ valamint a róluk készült két-két biztonsági másolat található. A „G” adattár az ún. operatív nyilvántartást, a „H” adattár az ún. hálózati nyilvántartást, a „K” adattár a Központi Kémelhárítási Adattár nyilvántartását

³ Lásd részletesen Cseh Gergő Bendegúz és Tóth Eszter jelentésben közölt tanulmányát.

⁴ Az EGPR 14 önálló adattárból állt, és egyaránt tartalmazott bünyügyi, igazgatásrendészeti, valamint állambiztonsági adatbázisokat az ABC betűivel jelölve „A”-tól „T”-ig. Egyes források említenek még egy 15. adattárat is, az előzetes nyomozásokét, amelyik a „J” betűjelet kapta. Ezt azonban a korabeli általános felmérések és beszámolók nem sorolják fel az EGPR részeként. Emellett közvetlenül a rendszerváltás előtt kezdődött meg egy újabb adattár fejlesztése, az állambiztonsági operatív tartalékos tiszti állomány adatainak feldolgozására szolgáló „V” jelű adattár. Ennek véglegesítésére már valószínűleg nem maradt idő. Lásd részletesen Cseh Gergő Bendegúz és Tóth Eszternek a jelentésben közölt tanulmányát.

⁵ A törzsállomány a tényleges adatállományt tartalmazza, a gyűjtőállományban az utolsó, a törzsadatokon át nem vezetett változások találhatóak.

tartalmazza. A munkacsoport ezek közül a „H” és a „G” adattárat vizsgálta részletesen.

- A mágnesszalagokról lementett adathalmaz strukturálatlan, „ömlesztett” adatfolyam, amelyben nehéz keresni. Az adatsorok olvasható szövegrészekből és kódolt karaktersorozatokból állnak. A kódolt karakterek elsősorban dátum típusú adatokat rejtenek, bizonyos adatmezők pedig kódtábla alapján történő adatbevitelre utalnak. Ezek megfejtése eddig csak részben bizonyult sikeresnek.
- Fontos megjegyezni, hogy a dátum típusú mezők dekódolása nem volt sikeres, így a személyazonosításhoz szükséges születési dátumok például jelenleg nem olvashatók.
- A mágnesszalagon rögzített „H” adattár az állambiztonság hálózati nyilvántartásával kapcsolatos adatokat tartalmaz. Eredetileg – a belügyminiszter parancsai szerint, megszorításokkal ugyan, illetve a III/I. (Hírszerző) Csoportfőnökség kivételével – az összes állambiztonsági szerv szolgáltatott információkat az adattár számára. Fontos hangsúlyozni, hogy a „hálózati nyilvántartás” nem azonos a „beszervezett személyek adattárával”. A hálózati nyilvántartás ugyanis – az állambiztonság információgyűjtési logikájából fakadóan – olyan személyek adatait is tartalmazza, akik a szolgálatok szempontjából valamiért fontosnak bizonyultak, de soha nem voltak hálózati személyek (pl. informátorok, ügynökök), és az állambiztonság ilyen irányú érdeklődéséről sem bírtak tudomással. Így a „H” adattárban szerepelnek olyan személyek is, akik azért kerültek az állambiztonság látókörébe, mert egy beszervezett hálózati személy állambiztonsági szempontból érdekes kapcsolatait voltak. (Róluk a manuális nyilvántartásban ún. 6/a kartont állítottak ki.) Nem voltak a hálózat tagjai, de a hálózati nyilvántartásban szerepeltek azok a személyek is, akiket beszervezés céljából tanulmányoztak, de arra végül nem került sor. (Róluk a manuális nyilvántartásban ún. figyelőkartont állítottak ki.) Az EGPR hálózati adattárában a 6/a- és az F-kartonos személyeket más-más kódszámmal különböztették meg. Ennek megfejtéséhez azonban előzetes ismeretek is szükségesek.⁶
- Összevetve a nyilvántartásokra vonatkozó szabályzatokkal, utasításokkal és jelentésekkel, bizonyosan megállapítható, hogy a „H” adattár sohasem volt a diktatúra által működtetett hálózati személyek teljes körű nyilvántartása. Sosem szerepelt benne az összes élő és kizárt hálózat, sőt a lezárás pillanatban sem tekinthető a nyilvántartott személyek szempontjából teljes körűnek. A „H” jelű adattár, az ÁBTL-ben fellelhető 6-os kartonok és változásjelentések egybevetéséből úgy tűnik, hogy a rendszert 1990 januárjának második felében zárták le, addig azonban folyamatosan módosították. Már

⁶ Felállításakor a „H” adattár a beszervezett, foglalkoztatott, kizárt, figyelőztetett személyek, illetve a hálózati személyek kapcsolatai mellett a meghiúsult beszervezések adatait is tartalmazta. Ezek azonban – valószínűleg az 1989 végén „az állambiztonsági operatív nyilvántartás rendszerének felülvizsgálatáról” szóló, Horváth József III/III. csoportfőnök által Pallagi Ferenc állambiztonsági miniszterhelyettes részére készített, és Pallagi által jóváhagyott javaslat alapján – a számítógépes adatárakból törlésre kerültek.

az EGPR indításakor sem került bele az összes valaha együttműködő, de már kizárt hálózati személy, ráadásul a későbbiekben is folyamatosan törölték azokat, akik „operatív szempontból” már nem bírtak jelentőséggel a szervek számára. Mindezt világosan mutatják az ÁBTL őrizetébe került eredeti hálózati kartonokon és iratokon szereplő azon nevek, amelyek a számítógépes rendszerben ma már nem találhatók meg. Levéltári forrásokból tudjuk például, hogy az EGPR lezárása előtt legalább egy állambiztonsági szerv biztosan kérte, hogy az általa konkrétan megnevezetteken kívül az összes többi hálózati személyének adatait töröljék a nyilvántartásból. A „H” jelű adattár vizsgálata alapján egyértelmű, hogy a kérést végre is hajtották. Azt, hogy hány szervnek volt ilyen kérése, és a törlés hány személyt érinthetett, nem lehetett megállapítani.

- A törlések, módosítások volumenét azért is nehéz megbecsülni, mert az EGPR nyilvántartásait és adattárait a priorálások, a lekérdezések hatékony elősegítése miatt folyamatosan karbantartották (új bevitel, módosítás, törlés), a mágnesszalagok tartalmi módosításának időpontjairól, körülményeiről nem rendelkezünk információkkal.

Mint az az eddig leírtakból kitűnik, a bizottság által vizsgált „H” jelű adattár nem tekinthető teljes, az egész korszakot felölelő hálózati nyilvántartásnak, sokkal inkább egy 1990. január közepéig folyamatosan „korrigált”, módosított számítógépes adatállománynak. A mágnesszalagon rögzített adattartalmakat összevetve az ÁBTL által őrzött dokumentumokkal, kitűnik, hogy mindkét rendszer hiányos, viszont adattartalmuk egymást kiegészíti, korrigálja és magyarázza. Együttes használatuk és a különböző forrástípusok összevetése a jelenleginél sokkal teljesebb képet adhat a korabeli állambiztonsági nyilvántartás működéséről és a hálózati személyek köréről.

- Az egykori operatív nyilvántartásból az ún. operatív kartonok képezték az EGPR „G” jelű nyilvántartásának alapját. A vizsgálatok tapasztalatai szerint 1990-ig ezt az adatállományt is folyamatosan karbantartották, így a rendszer adattartalma – a „H” adattárhoz hasonlóan – több is és kevesebb is az ÁBTL-ben őrzött információknál. Az állampolgári információk kárpótlás tekintetében alapvető fontosságú két, egymást kiegészítő adathalmaz együttes használat esetén adhatja a legteljesebb képet az 1990 előtti rendszer célszemélyeiről.
- Az egykori EGPR „K” betűjelű adattára a III/II. (Kémelhárító) Csoportfőnökség ún. Központi Kémelhárítási Adattárára (KKA) épült, és a különböző forrásokból összegyűjtött adatokból a kémelhárítási munkához nyújtott egyfajta háttértámogatást és információs bázist. Ugyanakkor a „K” adattár tartalmának vizsgálata alapján elmondható, hogy ennek nyilvántartási funkciói még a másik két adattárénál is kevésbé voltak. Történeti értékét az adott korszakban kémelhárítási szempontból jelentősnek tartott személyek és a velük foglalkozó iratok összefüggésében rejlő információk adják.

A munkacsoport célja, hogy a lehető legpontosabban egészülhessenek ki azok a levéltári források, amelyek az állampolgárok minél teljesebb információs kárpótlását, valamint a tudományos kutatást és múltfeltárást egyaránt szolgálják. Javaslataink az ennek érdekében szükséges jogszabályi környezet kialakítására és a minősített adatok felülvizsgálatának megindítására irányulnak.

A magyar állambiztonsági szervek központi nyilvántartási rendszere és annak számítógépesítése (1962–1990)

(CSEH GERGŐ BENDEGÚZ-TÓTH ESZTER)

BEVEZETŐ

Jelen tanulmány célja az 1990 előtt működött magyarországi állambiztonsági szervek ún. hálózati nyilvántartási rendszerének vizsgálata, különös tekintettel a már az 1950-es évek végén megkezdődött gépi adatfeldolgozás működésére, illetve az 1970-es évek elejétől datálható számítógépesítés során létrejött adatbázisok fejlesztésére és adattartalmára. Mivel ez utóbbi rendszerek építése során az aktuálisan működött manuális, papíralapú kartonrendszerre épülő segédleteket vették alapul, röviden ismertetjük a központi állambiztonsági nyilvántartás fejlődését a második világháború végétől a rendszerváltásig. Ezen áttekintés keretében azonban elsősorban a hálózati nyilvántartás struktúrájára és annak változásaira koncentrálnunk. Ugyancsak vázlatosan mutatjuk csak be a számítógépesítés korai időszakában használt informatikai megoldásokat, mivel ezek adattartalma részben beépült a későbbi egységes, a rendszerváltásig – illetve részben azután is – működött számítástechnikai rendszerbe, vagy pedig a kezdeti kísérletek után zsákutcának bizonyultak, és működtetésüket beszüntették. (Arra vonatkozóan, hogy az 1990-ben létrejött új nemzetbiztonsági szolgálatok felhasználták-e, és ha igen, milyen formában ezeket a nyilvántartásokat, nincs megbízható információnk, így ez kívül esik jelen vizsgálódási körünkön.)

A magyarországi állambiztonsági szervek operatív és hálózati nyilvántartásának történetéről és fejlődéséről az elmúlt években több feldolgozás is született már,⁷

⁷ Lásd például: Petrikné Vámos Ida: Iratok a Történeti Hivatalban. Vázlat a volt állambiztonsági szervek iratanyagának irattani feltárásához. *A Történeti Hivatal évkönyve*, 1999. Szerkesztette Gyarmati György. Történeti Hivatal, Budapest, 1999. (Trezor 1.) 29–60. http://www.abtl.hu/iratok/cikkek/petrikne_iratok; Orgoványi István: A politikai rendőrség hálózati munkájának szabályozása 1954 és 1989 között. *Betekintő*, 2010/3.; A Belügyminisztériumi Iratfeltáró Bizottság jelentése, 1995. <http://www.nyilvanossagklub.hu/kozjogi/kozjogi19950630.shtml>; A Szakértői Bizottság jelentése, 2007–2008 (Baráth Magdolna, Kenedi János [elnök],

ezért írásunkban elsősorban ezen nyilvántartások számítógépesítésével, a fennmaradt források alapján megismerhető egykori adatbázisok szerkezetével, funkcióival és működésével foglalkozunk. Hangsúlyozandó, hogy a számítástechnika fejlődése következtében ezek az informatikai rendszerek sem hardveres, sem pedig szoftveres szintén nem működnek már sehol eredeti formájukban,⁸ ezért bemutatásukra kizárólag a töredékesen megmaradt korabeli leírások, utasítások, belügyi parancsok alapján vállalkozhatunk. Bizonyos esetekben megmaradtak, és a levéltárba kerültek a gépi adatfeldolgozás manuális segédletei (kódlapok, lyukkártyák), illetve az eredeti számítógépes rendszerekből kinyomtatott töredékek (SZOUD, EGPR, „301-es adattár”), ezeket a maguk helyén külön is jelezzük.

Vizsgálódásunk nem terjedhet ki a Belügyminisztérium központi adatfeldolgozó szervezeti egységén kívül, az egyes operatív szerveknél esetlegesen vezetett saját nyilvántartásokra és adatbázisokra, mivel ilyen adategyüttesek vagy ezek dokumentációi máig nem kerültek az ÁBTL-be vagy más közgyűjteménybe.

Az áttekintés előtt egy kérdést fontosnak tartunk kiemelni: bár általában „nyilvántartásként” hivatkoznak az eredeti források a különböző számítógépes adatbázisokra, iratkezelési szempontból ezek semmiképp nem felelnek meg ennek a követelménynek. Az iratkezelés hagyományos nyilvántartási eszközei (elsősorban az iktatólapok, iktatókönyvek), illetve a modern számítógépes iratkezelő rendszerek ugyanis utólag nem módosítható módon garantálják az eredeti iratok nyomon követhetőségét, azok esetleges megsemmisülése esetén is igazolják egykori meglétüket és tárgyukat. Ezzel szemben a korszak gépesített „adattárai” nem láttak el iktatási funkciókat, lényegében csak priorálási, vagyis lekérdezési célokat szolgáltak. A gépi adattárakat 1990 előtt több-kevesebb gyakorisággal frissítették, azokból az operatív szervek kérésére rendszeresen töröltek is szükségtelennek tekintett adatokat. Érdeemes idézni ezzel kapcsolatban a „Saturnus” nevezetű hálózati nyilvántartó rendszer⁹ 1988-as leírásából:

„Törlésnek tekintjük, ha egy hálózati személy vagy lakás minden adatát meg akarjuk semmisíteni. A statisztikai gyűjtések után automatikusan program gondoskodik az MNVK/2. Csoportfőnökségnek, III/I. Csoportfőnökségnek átadott személyek törléséről és azokról, akik BM dolgozók vagy SZT állományúak lettek.”¹⁰

Nem csak a rendszeres törlések és „korrekciók”, de az adatfelvitel esetlegessége miatt sem tekinthetők a megmaradt gépi adattárak az összes egykor rögzített adat „tárházának”, nem hogy az egész korszakra, de még egy meghatározott időpontra nézve sem. Az operatív szervek által nyilvántartásba vett személyek adatait ugyanis a szabályzatok szerint meg kellett küldeni a központi operatív nyilvántartónak, a belső feljegyzések szerint azonban ezen a téren rendszeresen többhavi, esetenként

Palasik Mária, Ripp Zoltán, Sipos Levente, Ungváry Krisztián, Varga László) <http://mek.oszk.hu/08400/08450/08450.pdf>

⁸ Elegendő itt visszautalni az egykori Egységes Gépi Prioráló Rendszerből korabeli magnesszalagokon fennmaradt adatállományok rekonstruálásának bonyolult technikai körülményeire.

⁹ A rendszer leírását lásd később.

¹⁰ ÁBTL 1.11.10. 110. d.

éves elmaradások is voltak. Egy 1981-es, az operatív nyilvántartásról szóló előadás-son például a következő hangzott el:

„Még mindig előfordul késedelmes nyilvántartásba vétel, főleg a hazatérést megtagadó, jogellenesen külföldön tartózkodó személyeknél. 2-3 év is eltelik, amíg néhány területről beküldik ezeknek a nyilvántartásba vételét.”¹¹

A fentiek ismeretében előrebocsátható, hogy az alább bemutatásra kerülő „adattárak” rendkívül fontos segédeszközként szolgálhat(ná)nak a korszak kutatói és az iratokat kezelő levéltárosok számára, azonban az eredeti iratok vagy az iratokban bármilyen minőségben előforduló személyek közhiteles nyilvántartásának semmiképp sem tekinthetjük őket.

AZ ÁLLAMBIZTONSÁGI NYILVÁNTARTÁS RÖVID TÖRTÉNETE

A nyilvántartás alapvető fontossága ismeretében érthető, hogy a második világháború utolsó szakaszában, Budapest ostromának befejeződése után alig két héttel a fővárosban berendezkedő új politikai rendőrségen már felállították az első nyilvántartó irodát.¹² Az itt létrehozott nyilvántartás alapját a háborús és népellenes büntettet elkövetőknek a Szövetséges Ellenőrző Bizottság által átadott listája, a fasiszta és jobboldali pártok megmaradt belépési nyilatkozatai és tagnyilvántartása, a Horthy-korszak államapparátusára vonatkozó kiadványok, illetve az állampolgári bejelentések képezték. Bár a Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága Politikai Rendészeti Osztályából (PRO) „kinövő” politikai rendőrség 1946 októberére formálisan is országos hatáskört kapott Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya (ÁVO) néven, az operatív nyilvántartás ekkor még nem öltött országos jelleget. Készültek ugyan „fejcédulák” a háborús és népellenes büntettet elkövetőkről és a fasisztának minősülő pártok tagjairól, de a nyilvántartást részben központilag, részben az adott nyomozati szerv részlegein vezették. (Megjegyzendő, hogy az erre vonatkozó források meglehetősen hiányosak, a legkorábbi megmaradt operatív, illetve hálózati nyilvántartó kartonok az egységesítés időszakából, 1950-ből származnak.) Ugyancsak nem volt általános még ebben az időszakban a dossziérendszer, bár bizonyos tematikus iratgyűjtőket már ekkor is vezettek, de a rendszer ekkor még a hagyományos iratkezelési elvekre épült.

Az államvédelmi szervek 1950-es egységesítése, az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) felállítása¹³ után hozták létre az első egységes, központi nyilvántartási rendszert

¹¹ ÁBTL 1.11.10. 64-64/1981.

¹² Lásd: Petrikné, i. m.; a Szakértői Bizottság Jelentése, i. m.; illetve ÁBTL 2.1 XI./4. (V-150342), illetve: Papp István: Fehér Lajos, Péter Gábor helyettese. *Betekintő*, 2011/3.

¹³ Az új főhatóság egyesítette a korábbi BM ÁVH-t, a HM Katonapolitikai Főcsoportfőnökséget valamint a Honvéd Határőrséget.

„Antidemokratikus Elemek Központi Operatív Nyilvántartása” néven,¹⁴ mely ezután az ÁVH III/3. Osztályaként működött. A korábbi aktarendszerű iratkezelés helyett ekkor vezették be átfogó jelleggel a lefűzött operatív és hálózati dossziék vezetésének gyakorlatát, a személyekre kiállított kartonokat pedig ezután a központi nyilvántartóban kellett elhelyezni. Ez a rendszer kiegészült a daktiloszkópiai és fényképnylvántartással, és itt kezelték az őrizetbe vett személyek házkutatási anyagát is. Ettől kezdve a keletkező terhelő és kompromittáló anyagokat a vonalas, a területi és az objektumi elvek alapján személyi, csoport-, körözési, vizsgálati és objektum-dossziékban kellett elhelyezni.

Az Antidemokratikus Elemek Központi Operatív Nyilvántartása kezelte tehát a hálózati és operatív kartonokat, végezte a priorálásokat (vagyis a nyilvántartásokban való ellenőrzéseket) az arra jogosult szervek részére, kezelte a már lezárt és irattározott anyagokat, illetve feldolgozta az átvett népbíróági iratokat, valamint a jobboldali és fasiszta tevékenységet bizonyító dokumentációs anyagokat. Ez az intézmény tehát egyúttal az első központi operatív irattár is volt, ahol az operatív szervek által már lezárt dossziékat irattározták.

Témánk szempontjából meghatározó jelentőségű, hogy ettől kezdve vezettek ún. 6-os kartonokat a sikeresen beszervezett hálózati személyek, illetőleg a megíúsult beszervezések nyilvántartására.

Az ezt követő időszakot az Államvédelmi Hatóság – korábban jelzett – totális ellenőrzési igénye jellemezte, amelynek során az operatív és hálózati nyilvántartás hatalmassá, ezzel együtt pedig a valótlan, ellenőrizetlen adatok tömege következtében megbízhatatlanná és kezelhetetlenné is vált. Az 1953-ban megkezdődött politikai változások az operatív nyilvántartás területén is éreztették hatásukat, az MDP határozata alapján kiadott 10/1954. számú belügyminiszter-helyettesi parancs kimondta: *„az operatív nyilvántartásba csak olyan személyeket lehet felvenni, akiknek akár a felszabadulás előtt, akár azóta történt ellenséges megnyilvánulásáról vagy tevékenységéről hitelt érdemlő bizonyítékok állnak rendelkezésre”*. A parancs 1954. szeptember 20-áig adott határidőt a kartotékrendszernek a fenti szempont szerinti felülvizsgálatára. Ugyanebben az évben készült el a Központi Operatív Nyilvántartó Osztály feladatairól szóló új operatív nyilvántartási szabályzat,¹⁵ melynek alapján azután a későbbiekben a változó elnevezés alatt működő szervezeti egység a tevékenységét végezte.

Fontos hangsúlyozni, hogy a hírszerzés a kezdetektől fogva több szempontból is elkülönült a központi nyilvántartástól, annak szabályai csak részben vonatkoztak rá. A hírszerzés hálózatának nyilvántartásáról külön parancs rendelkezett,¹⁶ mely szerint amennyiben a hálózatot belföldön szervezték be, arról figyelőkartont kellett elhelyezni a III/2. Osztály nyilvántartójában. A hírszerzés teljes nyilvántartása a későbbi számítógépesítés során is külön kategóriába, az ún. „I” adattárba került.

Az 1954-es szabályzat az operatív nyilvántartás következő részeit különítette el:

¹⁴ Boreczky Beatrix: Az Államvédelmi Hatóság szervezete, 1950–1953. *A Történeti Hivatal évkönyve*, 1999. Szerkesztette Gyarmati György. Történeti Hivatal, Budapest, 1999. (Trezor 1.) 91–114.

¹⁵ ÁBTL 1.5. A belügyminiszter első helyettesének 10/1954. sz. parancsa.

¹⁶ Lásd: 0010/1969. sz. belügyminiszteri parancs. ÁBTL 1.11.4. 10-21/10/1969.

- a) *hálózat operatív nyilvántartása;*
- b) *objektum, ellenséges csoportok, ellenséges személyek, körözött személyek operatív nyilvántartása;*
- c) *ideiglenes operatív ügyek nyilvántartása;*
- d) *antidemokratikus elemek operatív nyilvántartása;*
- e) *ellenséges címek nyilvántartása;*
- f) *ellenséges csoportok név és terület szerinti operatív nyilvántartása;*
- g) *daktiloszkópiai és fényképanyilvántartás.*

A forradalom után, 1957 őszén az MSZMP Politikai Bizottságának határozata nyomán felülvizsgálták a nyilvántartásba vett személyek körét: ez egyrészt a rehabilitált, illetve a nem kellő megalapozottsággal nyilvántartásba vett személyek törlését, másrészt – mint korábban jeleztük – a párttagok és állami vezetők nyilvántartásba vételének szigorítását jelentette.

1957-ben változott a nyilvántartás rendszere is: a belügyminiszter 57/1957. számú parancsa alapján különválasztották az ún. „alapnyilvántartást” és a „kutató nyilvántartást”, melyek közül az utóbbi csak operatív célra volt felhasználható, és önmagában nem járhatott káros jogkövetkezéssel az érintettre nézve.

1963-ban ismét felülvizsgálták a nyilvántartásokat a következő csoportok törlését elrendelve:

- akiknek a kompromittáltsága régi és csekély, politikai magatartásuk ellen huzamosabb idő óta kifogás nem merült fel;
- a volt horthysta erőszakos szervek hivatásos tagjai közül azokat, akik a szocializmus építésében eredményes munkát végeztek, és politikai magatartásuk pozitív;
- a volt kizsákmányoló osztályok tagjai és leszármazottai közül azokat, akik kizárólag osztályhelyzetük alapján kerültek nyilvántartásba;
- azokat a személyeket, akiknek a múltbeli kompromittáltságuk súlyos volt, azonban a szocializmus építésében kiemelkedő érdemeket szereztek.¹⁷

Az 1963-ban kiadott hálózati nyilvántartási szabályzat¹⁸ a következőképpen határozta meg az operatív nyilvántartó – az akkori BM III/2. Osztály – feladatait:

- a) *„A III/2. Osztály központosított, név szerinti nyilvántartást vezet a III. Főcsoportfőnökség hálózatáról (ügynök, informátor, rezidens, K. és T. lakás, továbbiakban: hálózat). A névszerinti nyilvántartás magában foglalja a III. Főcsoportfőnökség csoportfőnökségei és megyei osztályai, valamint az MNVK. Főnöksége által beszervezett, jelenleg foglalkoztatott és a kizárt hálózati személyeket, valamint a beszervezés alatt álló, a »figyelőztetett« és »meghiúsult« beszervezéseket. A III/2. Osztály a III/1. Csoportfőnökség hálózatát nem tartja nyilvántartásban.*
- b) *Név szerint nyilvántartja a hálózati személyek operatív szempontból jelentőséggel bíró magyarországi és külföldi kapcsolatait.*
- c) *Nyilvántartja a III. Főcsoportfőnökség központi, budapesti és megyei osztályainak K. és T. lakásait cím és név szerint.*

¹⁷ Petrikné, i. m.

¹⁸ ÁBTL 4.2. A 0031/1963 sz. belügyminiszteri paranccsal kiadott 10-21/31/1963 sz. szabályzat.

- d) *Kezeli a III. Főcsoportfőnökség központi, budapesti és megyei osztályai által foglalkoztatott hálózati személyek statisztikai kartonjait.*
- e) *Lakcím szerint nyilvántartja a Budapest területén élő és foglalkoztatott hálózatot (ügynök, informátor, rezidens) kivéve a III/IV. Csoportfőnökség hálózatát.*
- f) *Naplóban vezeti a III. Főcsoportfőnökség központi, budapesti, megyei osztályai által beszervezett hálózati személyeket.”*

1971-ben a Belügyminisztériumban létrehozták az egységes Nyilvántartó Központot a korábbi III/2. (Operatív Nyilvántartó) Osztály, a II/I-5. (Bűnügyi Nyilvántartó) Osztály, a II/II-2. (Lakcímnilyvántartó) Osztály és a II/III-3. (Gépjármű és Gépjárművezető Nyilvántartó) Alosztály összevonásával. Ezzel az állambiztonsági operatív nyilvántartás felügyelete kikerült az állambiztonsági miniszterhelyettes (a III. főcsoportfőnök) irányítása alól. A későbbiekben – egy 1977-es újabb átszervezés után – a belügyi államtitkár felügyelte az Adatfeldolgozó Csoportfőnökség munkáját, amelynek keretén belül működött az Operatív Nyilvántartó Osztály, végül 1984-től a csoportfőnökség munkájának kiszélesítése után az Adatfeldolgozó és Tájékoztatási Csoportfőnökség szervezetén belül folytatta tevékenységét az Operatív Nyilvántartó Osztály.¹⁹

A hálózati nyilvántartás rendszere a későbbiekben több ízben módosult az újabb szabályzatok kiadása nyomán, külön parancsok szabályozták a hírszerzés, illetve a kémelhárítás nyilvántartási rendszereinek működtetését is. A korszak utolsó egységes hálózati nyilvántartási szabályzata 1972-ben jelent meg,²⁰ ez volt érvényben 1990-ig. Az újabb parancsok érdemben nem módosították már az alapvető hálózati nyilvántartási eszközöket, a kartonok és dossziék rendszere lényegében változatlan maradt a rendszerváltozásig.

AZ ÁLLAMBIZTONSÁGI HÁLÓZAT DEFINÍCIÓJA ÉS FUNKCIÓI

A korabeli állambiztonsági definíció szerint „a hálózat az állambiztonsági szervek titkos segítőitársainak összessége, [...] amelynek tagjai az állambiztonsági szervek vezetésével és irányításával a szervezetszerű titkos együttműködés keretében vesznek részt a Magyar Népköztársaság védelmének erősítéséhez szükséges információk megszerzésében, a titkos operatív intézkedések végrehajtásában, a külső és a belső ellenség aknamunkájának felderítésében, megelőzésében és megszakításá-

¹⁹ ÁBTL 4.2. 12-361/1/1984. A Belügyminisztérium IV/1. és „M” és szervezési csoportfőnökének 1-es számú közleménye. 1984. január 5.

²⁰ ÁBTL 4.2. 10-21/5/1972. Az állambiztonsági szervek hálózati munkájának alapelveit tartalmazó szabályzat kiadásáról szóló 005/1972. (IV. 5.) számú belügyminiszteri parancs. Megjelent: http://www.betekinto.hu/dokgyujt_22.

ban.”²¹ Ennek az „eszköznek” a korabeli állambiztonsági operatív munkában betöltött szerepét nehéz volna túlbecsülni, hiszen minden egykorú szabályzat a legfontosabb módszernek vagy „fő eszköznek” tekinti az állambiztonsággal titkosan és szervezetszerűen együttműködő hálózati személyek foglalkoztatását. Az 1972-ben kiadott, az állambiztonsági hálózati munkáról szóló szabályzat²² azért tekinti elsődleges fontosságúnak a hálózat működtetését a titkos nyomozati eszközök között, mert segítségével minden más módszernél hatékonyabban tudnak a hatóságok az ellenséges személyek, csoportok, szervezetek közvetlen közelébe férkőzni és onnan információkat szerezni, akciókat végrehajtani, ráadásul a hálózat segítségével lehetőséget tudnak teremteni más operatív nyomozati eszközök (pl. külső figyelés, lehallgatás, titkos házkutatás stb.) alkalmazására is.

A hálózat szervezésére vonatkozó fenti alapelvek már a korszak kezdetétől, a második világháború utolsó időszakától kezdve érvényesültek,²³ bár az első néhány évben ez kevésbé szabályozottan zajlott (erre vonatkozó forrás legalábbis ez idáig nem került elő²⁴), egységes, központi operatív nyilvántartás pedig nem létezett. (A központi operatív nyilvántartás létrehozásáról és működéséről a következő fejezetben részletesen lesz szó.) Módszeres hálózatépítésre a Belügyminisztérium saját, későbbi elemzése szerint is csak 1949-től került sor,²⁵ ekkor egységesen szabályozták a hálózati munka alapelveit, differenciálták az ügynöki kategóriákat (ügynök, informátor, rezidens, T-lakásgazda, K-lakás).

Az Államvédelmi Hatóság önálló főhatóságként való működésének időszakát (1950 és 1953 között) a totális ellenőrzés igénye határozta meg, ennek megfelelően a hálózatépítési munkára is a „tömegesítés” volt jellemző. 1953 nyarára az ügynökség létszáma meghaladta a 45 ezer főt, akiknek abszurd módon 51%-a párttag volt. Ez utóbbi tény természetesen jelentősen rontotta az ügynökhálózat működésének hatékonyságát, hiszen ily módon a rendszer tényleges ellenzékéről alig tudtak érdemi információkat gyűjteni, viszont a rendszer támaszának tekintett párttagok egyúttal az ügynöki munka célszemélyei is lettek.

Az ügynökhálózat működtetésének fent jelzett problémái (tömeges beszervezések, alacsony hatékonyság, gyakori dekonspiráció, a párttagok magas aránya) végigkísérték az egész Rákosi-korszak államvédelmi tevékenységét, és tényleges

21 Állambiztonsági Értelmező Kéziszótár. BM Könyvkiadó, 1980. ÁBTL 4.2. A-3036.

22 ÁBTL 4.2. 10-21/5/1972. Az állambiztonsági szervek hálózati munkájának alapelveit tartalmazó szabályzat kiadásáról szóló 005/1972. (IV. 5.) számú belügyminiszteri parancs. Megjelent: http://www.betekinto.hu/dokgyujt_22.

23 Lásd erre vonatkozóan: Orgoványi István, i. m.; Palasik Mária: A politikai rendőrség háború utáni megszervezése. In *Államvédelem a Rákosi-korszakban. Tanulmányok és dokumentumok a politikai rendőrség második világháború utáni tevékenységéről*. Szerkesztette Gyarmati György. Történeti Hivatal, Budapest. 2000. 36.; *A politikai rendészeti osztályok, 1945–1946*. Szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta Krahulcsán Zsolt és Müller Rolf. Főszerkesztő Gyarmati György. ÁBTL–L'Harmattan Kiadó. Budapest, 2009. (Dokumentumok a politikai rendőrség történetéből I.).

24 Megjegyzendő, hogy a korszak állambiztonsági szerveinek tevékenységére vonatkozó, az ÁBTL-ben fellelhető források rendkívül hiányosak, az eredetileg feltételezhetően keletkezett iratok töredéke maradt csak fenn, és került a levéltárba.

25 Lásd erre vonatkozóan: Takács Tibor: Az állambiztonsági ügynökhálózat és az 1963-as amnesztia. *Betekintő*, 2013/3.

kiküszöbölésükre már nem is kerülhetett sor a forradalom kitörése előtt. Kísérletet ugyanakkor tettek erre: 1955-ben bocsátották ki Az államvédelmi szervek ügynöki munkájának alapelvei című szabályzatot,²⁶ amely először próbálta egységes alapokra helyezni az államvédelem ez irányú tevékenységét.

A Piros László belügyminiszter által aláírt, 1955. január 1-jei dátummal megjelent dokumentum bevezetőjében kiemeli, hogy a belügyi államvédelmi munka a Magyar Dolgozók Pártjának, illetve a Kormánynak a vezetése alatt történik, alapját pedig „a Párthoz, a Kormányhoz, a Hazához, a néphez való hűség képezi”. A hat pontban összegezett államvédelmi munka egyik alapvető titkos eszközeként az ügynökséget jelöli meg a szabályzat, amely nélkül lehetetlen volna az illetékes szervek eredményes munkája. Az ügynök fő feladatát az imperialista hírszerzőszervek kémeinek, terroristáinak, diverzánsainak leleplezésében, valamint a belső reakció szervezeteinek, csoportosulásainak felfedezésében határozta meg a dokumentum, amely egyúttal kategorizálta is az ügynököket tevékenységük, illetve hírszerző-elhárító lehetőségeik alapján. Külön csoportot képeztek a szabályzat szerint a „belső ügynökök” (akiket az „ellenség” soraiból szerveztek be), az „utazó ügynökök” (akiket mobilitásuk és széles ismeretségi körük alapján alkalmaztak), a további ügynökök beszervezését előkészítő vagy kivételesen végre is hajtó „beszervező ügynökök”, a rejtőzködő kémek és egyéb ellenséges személyek felderítését végző „kutató” vagy „felismerő ügynökök”, a kapcsolattartást végző „összekötő ügynökök”, a megbízhatóság és rendszerhűség alapján beszervezett „informátorok”, a több informátor irányítására is alkalmas „rezidensek”, rajtuk kívül pedig a konspirált (K-) vagy találkozási (T-) lakások tulajdonosai.

A belügyi vezetés a szabályzat kiadása után sem volt elégedett az ügynökhálózat minőségével és hatékonyságával, különösen az operatív tisztek képzetlenségét, illetve a hálózati személyek beszervezésének és vezetésének hibáit kifogásolták, ezért 1956 júliusában egy újabb belügyminiszteri parancs rendelte el a hálózat felülvizsgálatát, regisztrálását és minősítését²⁷. A rendelkezés elsődleges célja a tömeges beszervezések elkerülése és a párttagok arányának csökkentése volt, de annak tényleges alkalmazására – csakúgy, ahogy az 1956 októberében kiadott újabb hálózati szabályzatára – a forradalom kitörése előtt már nem maradt ideje a belügyi vezetésnek.

Köztudomású, hogy a forradalom időszaka alatt a Nagy Imre kormány „ismételten” feloszlatta az Államvédelmi Hatóságot, az államvédelmi tisztek egy része a harcokban vett részt, más része bujkált, az ügynöki hálózat pedig szétzilálódott. A forradalom napjaiban, illetve annak leverése után a hálózati és operatív iratok jelentős része „dekonzpirálódott”: vagy a forradalmárok kezére került, vagy pedig maguk az államvédelmi tisztek semmisítették meg azokat menekülésük előtt, vagy

26 ÁBTL 1.5. 3-1471/1954. Az államvédelmi szervek ügynöki munkájának alapelvei (1955. I. 15.) Megjelent: Betekintő/Dokumentumgyűjtemény http://www.betekinto.hu/dokgyujt_1.

27 ÁBTL 1.5. 2-10/57/1956. A BM államvédelmi szervei ügynökségének felülvizsgálása, regisztrálása, valamint az ügynökök és rezidensek minősítéséről szóló 57/1956.(VII.11.) sz. belügyminiszteri parancs. Lásd még: Orgoványi, i. m.

pedig visszatérésük után.²⁸ Ennek következtében – Ács Ferenc, az operatív nyilvántartó osztály vezetője feljegyzése szerint – az 1956 előtti hálózati nyilvántartások és dossziék döntő többsége teljesen megsemmisült: egy 1957 decemberi összegzés szerint az „ellenforradalom” előtti közel 19 ezer hálózati dosszié közül kb. 14 ezer megsemmisült, több mint kétezer dekonspirálódott, és még közel hatszáz dosszié eltűnt vagy elvitték, vagyis ezen a téren a teljes veszteség több mint 91%-os volt. Ennek némiképp ellentmond az az 1957. június 19-i jegyzőkönyv, amely a hálózati irattár átadás-átvétele tárgyában készült, és amely szerint a hálózati irattárban húszezer B-dosszié, háromszáz M-dosszié, 15 darab 1950-től vezetett B-napló, egy darab 1957. március 1-jén felfektetett M-napló és két darab szolgálati jegyeket tartalmazó dosszié volt. Az adatok közti ellentmondás oka valószínűleg az, hogy az utóbbi jelentés már az operatív nyilvántartóban rekonstruált, 1956 előtti hálózatra vonatkozó dossziékat is tartalmazta.²⁹

A forradalom után a restaurálódó államvédelem értelemszerűen meghatározó jelentőséget tulajdonított a dezorganizálódott ügynökhálózat újjászervezésének: a korábbi ügynökök „újrafelvételének”, illetve az új beszervezéseknek. Mindezt különösen sürgetővé tette a megtorlás gépezetének beindulása, amelyhez létfontosságú volt a hálózat információszerző lehetőségeinek felhasználása. Az új beszervezésekhez gyakran éppen a forradalomban való aktív részvétel segítette hozzá az államvédelmet, hiszen ez a tény kiváló kompromittáló háttérnek és zsarolási eszköznek bizonyult az együttműködésre kényszerítés során.

A korábbi együttműködőkkel való kapcsolatfelvételek, illetve az új beszervezések meg is hozták az eredményt: 1957 végére már 11 ezer fős ügynökhálózat segítette az államvédelem munkáját (ami persze még mindig csak harmada volt a forradalom előtti létszámnak).³⁰

A forradalom leverését követő retorzió folyamatában az ügynökhálózat elsősorban a visszamenőleges információszerzésben és szolgáltatásban játszott meghatározó szerepet, ezért az állomány összetételének és tevékenységének érdemi revíziójára nem kerülhetett sort. A megtorlás fő hullámának lezárulta után viszont ismét felszínre kerültek a szervezet működését korábban jellemző problémák. Ezek kiküszöbölésére adta ki Biszku Béla belügyminiszter a hálózati munka alapelveiről szóló új, pontosabban az 1956 végén kiadott rendelkezést módosító szabályzatot 1958 decemberében.³¹

Az új szabályzat ismételten leszögezi, hogy a Belügyminisztérium állambiztonsági szerveinek fő eszköze az ügynökség, de ennek tagjait a korábbi szabályozáshoz képest négy fő csoportba sorolja: ügynök, informátor, rezidens, illetve K- és T-lakástulajdonos. Az első kategóriába került minden titkos együttműködő, aki informáci-

²⁸ Lásd erre vonatkozóan: Cseh Gergő Bendegúz: Az állambiztonsági iratok pusztulása 1956-ban. *Levéltári Szemle*, 2006/3. 3–15.; Baráth Magdolna: Az állambiztonsági iratok selejtezése, megsemmisítése. In *Az átmenet évkönyve*. Szerkesztette Gyarmati György. ÁBTL, Budapest, 2004. (Trezor 3.) 255–279.

²⁹ ÁBTL 1.11.10. sz. n. Jegyzőkönyv, 1957. június 19.

³⁰ Takács, i. m.

³¹ ÁBTL 4.2. 10-21/33/1958. A belügyminiszter 33. számú parancsa Az államvédelmi szervek ügynöki munkájának alapelvei című instrukció módosításáról. Megjelent: http://www.betekinto.hu/dokgyujt_20.

ósszerzési lehetőséggel rendelkezett az ellenség tevékenységét illetően, ezen belül pedig a korábbi szabályozáshoz hasonlóan elkülönített „belső”, „utazó”, „beszervező”, „összekötő” és „kutató vagy felismerő” ügynököket, illetve külön típusként a letartóztatásban lévő vagy elítélt személyek között dolgozó „fogdaügynököket”. Különleges esetekben lehetővé tette a szabályzat MSZMP-tagok beszerzését is ügynököknek, de ilyen esetekben a felsőbb pártszerveket tájékoztatni kellett a felhasznált kompromittáló adatokról. Az „informátorokat” a fentiekől eltérően a rendszerhez hű, megbízható állampolgárok közül lehetett beszervezni. Itt sem volt kizáró ok a párttagság, de az MSZMP és a KISZ országos, megyei és járási vezetői, a kormánytagok vagy a függetlenített szakszervezeti vezetők mentesültek az informátori beszerzés lehetősége alól. A legmagasabb szintű hálózati kategória a „rezidens” volt, aki az operatív tiszt irányításával alkalmas volt a hozzá rendelt informátorokat vezetni és nevelni is.

A hálózati szabályozás az 1958-ban kiadott rendelkezés után legközelebb 1972-ben változott: ekkortól a belügyminiszter 005/1972 számú parancsával kiadott új szabályzat képezte a hálózati munka alapját.³² A hálózati személyeket az új parancs az eddigiektől eltérően teljesen új kategóriákba csoportosította. Ekkortól kezdve a legmegbízhatóbb, legsokrétűbb feladatellátásra – akár rezidensi tevékenységre is – alkalmas, elvi meggyőződésből együttműködő hálózati személyeket „titkos munkatársnak” (Tmt) nevezték, a szintén elvi, hazafias meggyőződésből dolgozó, de kevésbé áldozatkész vagy kezdeményező tagok a „titkos megbízott” (Tmb) kategóriába kerülhettek, míg a terhelő vagy kompromittáló adatok, illetve anyagi érdekeltiség alapján beszervezettek az „ügynök” (Ü) minősítést kaphatták. Továbbra sem volt tiltott az MSZMP-tagok indokolt esetekben történő beszerzése, de ehhez az illetékes csoportfőnök, vagy magasabb rangú belügyi vezető (főcsoportfőnök, belügyminiszter) engedélyére volt szükség. A párt és társadalmi szervezetek választott funkcionáriusai és apparátusuk dolgozói, illetőleg az MSZMP KB hatáskörébe tartozó vezetők azonban továbbra is mentesültek a beszerzés lehetősége, vagy inkább az ezzel való fenyegetettség alól.

Az 1972-es szabályzat lett az utolsó a korszakban, mely az állambiztonsági szervek hálózati munkájára vonatkozott. Többszöri nekirugaszkodás, felmérés, elemzés után 1989 végére készült el egy új hálózatszervezési szabályzat tervezete,³³ ennek bevezetésére azonban már nem maradt ideje a rendszernek.

A hálózati nyilvántartás rendszere és annak változásai

Az ellenséges vagy rendszerellenesnek számító személyekkel szembeni hatékony fellépés kulcseszköze minden titkosszolgálat esetében a „célszemélyek” és az

³² ÁBTL 4.2. 10-21/5/1972. Az állambiztonsági szervek hálózati munkájának alapelveit tartalmazó szabályzat kiadásáról szóló 005/1972. (IV. 5.) számú belügyminiszteri parancs. Megjelent: http://www.betekinto.hu/dokgyujt_22.

³³ Orgoványi, i. m.

„együttműködők” körének minél alaposabb és napra kész rendszerezése. Ahogy a korszakban működött operatív nyilvántartási szabályzatról szóló parancs fogalmaz: „A BM. III. Főcsoportfőnökség operatív szerveinek munkájában nélkülözhetetlen segítőeszköz a jól megszervezett operatív nyilvántartás. Feladata a nyilvántartási adatok, anyagok rendszerezése, kimutatása, azok értékelése, a tájékoztatás, a gyors és pontos adatszolgáltatás, mellyel segíti a vezetők és az operatív szervek munkáját.”³⁴

Sajnálatos módon az operatív nyilvántartás történetének hozzáférhető forrásai meglehetősen töredékesek, a korai időszakra vonatkozóan még a legfontosabb parancsok és utasítások is javarészt közvetett módon, utólagos feldolgozásokból vagy visszatekintő belügyi elemzésekből rekonstruálhatók.³⁵

Az állambiztonsági hálózati nyilvántartás eszközei

Az állambiztonsági nyilvántartó rendszerek közül most csak a hálózati nyilvántartást vizsgáljuk meg részletesebben. Maga a hálózati nyilvántartás, hasonlóan az operatív nyilvántartáshoz két nagyobb részből állt, egyrészt a központi hálózati nyilvántartásból, másrészt a csoportfőnökségeken, önálló osztályokon, megyei (budapesti) állambiztonsági szerveknél, valamint a Határőrség Felderítő Osztályán vezetett helyi hálózati nyilvántartásokból. A helyi nyilvántartás a saját szerv név szerinti hálózati személyeit, a szerv által figyeltetett személyeket, a hálózat operatív szempontból jelentős bel- és külföldi kapcsolatait, a hálózati személyekről készített statisztikai nyilvántartást, a pihentetett hálózati személyeket, valamint a megyei (budapesti) állambiztonsági szervek hálózati személyeinek lakcím szerinti nyilvántartását tartalmazta. Ezek a helyi adatok a központi nyilvántartás egészének részét képezték, és annak adataival szinkronban voltak, vagy legalábbis kellett volna lenniük.

Más szempontból a központi hálózati nyilvántartás a kartotékrendszerből, a hálózati dossziékból (beszervezési és munkadossziékból) valamint különböző nyomtatványokból, ügyviteli segédletekből, (nyilvántartási könyvekből, „naplók”ból) állt, ezeket a „nyilvántartás eszközeiként” tartották számon,³⁶ mindez pedig kiegészült a különböző, adattáraknak nevezett segédletekkel.

Hálózati kartotékrendszer

- **6-os karton:** 1950-ben vezették be. Az államvédelem/állambiztonság hálózataiba beszervezett személyekről, illetve a meghíúsult beszervezésekről állították ki két példányban: egyiket az operatív szerv, másikat a központi nyilván-

³⁴ ÁBTL 4.2. 10-21/8/1967 A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 08. számú parancsa. Megjelent: http://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_8_1967.pdf

³⁵ Lásd például: ÁBTL 4.1. A-2056 Történeti áttekintés a központosított operatív nyilvántartás megalakulásának előzményeiről, fejlődéséről. Előadás és vázlat. BM Nyilvántartó Központ, 1979.

³⁶ Az egyes dokumentumok képét lásd a mellékletek között!

tartó őrizte. A kartonokat fonetikai rendben³⁷ tárolták. A 6-os karton adatai a következők voltak:

- A-oldal 1950–1954 között: családi és utónév, anyja neve, születési ideje, születési helye, foglalkozása, munkahelye, szociális származása, szociális helyzete, katonai viszonya (felszabadulás előtt és után), pártállása (felszabadulás előtt és után), iskolai végzettsége, nemzetisége, állampolgársága, a kiállítás dátuma, a kiállító szerv neve, a kiállító aláírása, kiállító neve, rendfokozata.

1955–1967 között: családi név, utónév, előző név (leánykori név) születési ideje, születési helye, anyja neve, foglalkozása, munkahelye, lakcíme, katonai viszonya (felszabadulás előtt és után), iskolai végzettsége, pártállása (felszabadulás előtt és után), szociális származása, állampolgársága, nemzetisége, milyen kategóriába tartozik.

1967–1990 között: neve (asszonyoknál leánykori neve), előző neve (asszonyneve), születési ideje, születési helye, anyja neve, foglalkozása, munkahelye, lakcíme, iskolai végzettsége, pártállása (felszabadulás előtt és után), katonai viszonya (felszabadulás előtt és után), állampolgársága, nemzetisége.

A karton meghatározott adatai mellett a központi operatív nyilvántartóban a későbbiek során ráragasztották az EGPR-hez kapcsolódó kódszámot, piros tollal rávezettek egy az anyja nevéből és az ő nevéből álló betűkódot, valamint a személyi szám bevezetése után ráírták a személyi számot is.

- B-oldal: 1950–1954 között: a hálózati személy fedőneve, osztályozása, beszerzés kelte, beszerzést végző neve, rendfokozata, beszerzést végző osztály, személyi dosszié száma (a dosszié nyitásakor kapott szám), irattári szám. A személyi és munkadosszié átadásának megjelölése (dátum, szerv, operatív tiszt neve, rendfokozata).

1955 után: beszerzés kelte, a beszerzést végző személy neve, rendfokozata, osztályának neve, osztályozása, a beszerzés alapja, a foglalkoztatás vonala, a hálózati személy fedőneve, a karton kiállításának kelte, naplósám, dossziésám (a dosszié nyitásakor kapott szám), irattári szám, kiállító személy aláírása, a dosszié átadásának megjelölése (dátum, szerv, operatív tiszt neve, rendfokozata).

A karton meghatározott adatai mellett a központi operatív nyilvántartóban az EGPR bevezetése után tollal rávezették az adott személy nyilvántartási kategóriájának kódszámát,³⁸ illetve ha még „élő hálózati személy” volt, annak a szervek a számítógépes kódját, amely tartotta.

³⁷ A fonetikai rendszer alapvetően a hallott (lehallgatott) szöveg esetleges hibás értelmezése miatt bekövetkező problémák kiküszöbölése érdekében a magyar mássalhangzók sajátos csoportosítása szerint állította sorrendbe az egyes neveket.

³⁸ A nyilvántartások számítógépesítése során az alábbi kategóriakódokat használták, amelyek közül értelemszerűen nem mindegyik kerülhetett rá a 6-os kartonra, hiszen pl. A figyeltetett személyekről vagy a kapcsolatként nyilvántartottokról nem is készült ilyen.

01: titkosított hálózati személy, 02: titkosított figyeltetés (hálózati jelölt), 03: figyeltetés (hálózati jelölt), 04: foglalkoztatott hálózat, 05: foglalkoztatott hálózat kapcsolata, 06: kizárt titkosított hálózat, 07: kizárt hálózat, 08: kizárt hálózat kapcsolata, 09: anyaga megsemmi-

Mindezekből jól látszik, hogy 1950 és 1990 között a 6-os kartonon vezetett adatokban minimális volt az eltérés. 1955 után a kartonokat már nem írta alá a szervező tiszt. A személyi igazolvány bevezetésével megjelent a hálózati személy lakcímének nyilvántartása is, 1955-től megszűnt a szociális helyzetre, 1967-től a szociális származásra vonatkozó rubrika. A „kategóriához való tartozás” lekerült az A-oldalról, és a B-oldalon mint a „Beszervezés alapja” jelent meg.

- **6/a karton:** Valószínűleg 1954-ben vezették be. A hálózati személy operatív szempontból jelentős, Magyarországon vagy külföldön élő kapcsolatát tartalmazta. Minden ilyen kapcsolatról külön 6/a kartont vettek fel. A 6/a karton adatai a következők:
 - A-oldal: név, születési adatok, anyja neve, foglalkozása, munkahelye, lakcíme, iskolai végzettsége, pártállása (felszabadulás előtt és után), katonai viszonya (felszabadulás előtt és után), állampolgársága, nemzetisége (1967-ig szociális származása).
 - B-oldal: melyik hálózati személy kapcsolata (név, születési adatok, anyja neve, B-dosszié száma, fedőneve), a hálózati személlyel való kapcsolata.
- **6/b karton:** 1956-ban már biztosan használták.³⁹ A K- (konspirált) és a T- (találkozási) lakások cím szerinti nyilvántartásához használták. Adatai: város (község), kerület, utca, házszám, emelet, ajtószám, fedőnév, név, születési adatok, anyja neve, dossziészám, osztály.
- **6/c karton:** 1957-ben vezették be.⁴⁰ A hálózati személyek speciális statisztikai nyilvántartásához és a kutatásához töltötték ki. A T-lakásokról, az ügynökökről, a rezidensekről és az informátorokról 1968-ig más-más színű kartont vezettek.

A 6/c karton adatai a következők:

- A-oldal: azonossági száma, H-száma, minősítés, fedőnév, név, születési adatok, anyja neve, iskolai végzettség, állampolgárság, pártállás, foglalkozás, munkahely, lakcím (állandó, ideiglenes), nyelvismeret, speciális ismeret (hobbi), járt-e külföldön (hol, mikor), járt-e illegálisan külföldön (hol, mikor, hazatérés ideje, módja), van-e operatív szempontból jelentős külföldi kapcsolata.
 - B-oldal: beszervezés ideje, a beszervezés alapja (felhasznált terhelő, kompromittáló adatok rövid leírása), a beszervezés célja, jelenlegi foglalkoztatási vonala, foglalkoztatott szerv megnevezése, pihentetés ideje, kizárás ideje, kizárás oka, kizárás indoka, irattári számok, kapcsolat felújításának ideje.
- **6/d karton:** Valószínűleg 1958-ban vezették be. A foglalkoztatott (élő) hálózati személyek lakcím szerinti nyilvántartására használták. Adatai: kerület, utca, házszám, emelet, ajtószám, a hálózati személy fedőneve, neve, születési adatai, anyja neve.

sült, 10: megghiúsult beszervezés, 11: MNVK/2. Csf-ség hálózata, 12: foglalkoztatott „T”-lakás, 13: foglalkoztatott „K”-lakás, 14: foglalkoztatott hálózat lakcíme, 15: kizárt „T”-lakás, 16: kizárt „K”-lakás, 17: kizárt hálózat lakcíme, 18: minden titkosított „K”- és „T”-lakás.

³⁹ ÁBTL 4.1. A-3068 (94-16/1956.) Operatív nyilvántartás c. tanulmány.

⁴⁰ ÁBTL 1.11.10. 6/200/1957. Szabályzat a Belügyminisztérium politikai nyomozó szervei operatív nyilvántartására.

- **Figyelőkarton:** 1963-ban vezették be.⁴¹ Akkor állították ki, ha a kiválasztott személyt a fokozatosság elve alapján kívánták beszervezni, vagy más okból a beszervezés elhúzódott. Adatai: név, születési adatok, anyja neve, foglalkozása, lakcíme, „visszaküldve” dátuma, hová küldték vissza, miért küldték vissza, határidő.
- **Kategória- (kód)karton:** A hálózati személyek adatainak gépi adatfeldolgozásához állították ki. A kategóriakarton adatai a következők:
 - A-oldal: B-dosszié száma, neme, születési éve, iskolai végzettsége, állampolgársága, lakhelye, 1945 előtti foglalkozása, jelenlegi foglalkozása, munkahelye, szokása, érdeklődési köre, nyelvismerete, járt-e külföldön, és hol, milyen céllal, hol van külföldön kapcsolata.
 - B-oldal: minősítése, beszervezés alapja, foglalkoztatás vonala, foglalkoztató szerv, beszervezés időpontja, kizárás időpontja, kizárás oka, a megíűsulás oka.

Ügyviteli segédletek, nyomtatványok

- Naplók (nyilvántartókönyvek)
 - A hálózati személyek, illetve konspirált és találkozási lakások regisztrálására szolgáló nyilvántartókönyv, melynek tartalma: sorszám, a dosszié száma, a hálózati személy neve, fedőneve, személyi adatai, kontingens megjelölése, a beszervezés körülményei, a dosszié mozgásának rögzítése.
 - Irattári napló adatai: dátum, archív szám, a dosszié megnevezése, a dosszié nyilvántartó száma, kötetek száma, lapszám, mikor, ki által lett leadva (osztály, alosztály megnevezése), átvevő, megjegyzés.
- Kérdőív: rendszeresített nyomtatvány, amelyet minden hálózati személyről ki kellett tölteni, és a hálózati személy B-dossziéjában el kellett helyezni. Már 1948-ban is készítették a hálózati személyekről kérdőívet, illetve nyilvántartó lapot, bár a dossziékban található kérdőívek alapján úgy tűnik, hogy kitöltésük nem volt egységes. Az viszont kijelenthető, hogy sokban hasonlított a később rendszeresített nyomtatványhoz.

Tartalma 1956 előtt:⁴²

- fénykép,
- objektum megnevezése,
- fedőnév,
- milyen kategóriához tartozik,
- személyi adatai (név, születési név, születési hely, év, hó, nap, anyja neve, [apja neve] házastársának neve, foglalkozása, lakcím, [korábbi lakcím], állampolgársága, nemzetisége),
- pártállás,
- baráti kör,

⁴¹ ÁBTL 4.2. A 0031/1963. sz. belügyminiszteri paranccsal kiadott 10-21/31/1963. sz. szabályzat.

⁴² ÁBTL 3.1.1. B-35047, ÁBTL 3.1.1. B-59485, ÁBTL 3.1.1. B-60436, ÁBTL 3.1.1. B-66677.

- ki szervezte be (név, rendfokozat),
- kik tudnak a beszervezésről (név, rendfokozat, beosztás),
- ki tartja (név, rendfokozat),
- rövid jellemzés,
- önéletrajz,
- feladat,
- beszerzés alapja.

Az 1950-ben (az akkor még nem önálló) hírszerzés alosztályain használt nyilvántartó lap tartalma:⁴³

- szerv száma,
- fedőnév,
- fénykép,
- milyen kategóriához tartozik,
- a hálózati személy adatai (név, születési adatok, anyja neve, családi állapot, lakhelye),
- tanult mestersége, jelenlegi foglalkozása,
- magyarországi és külföldi címe,
- rokonainak neve és címe és rokonság foka,
- politikai jellemzése,
- erkölcsi jellemzése (előző büntetések),
- szellemi jellemzése (iskolai végzettsége, nyelvtudása, egyéb képesítése),
- fizikai jellemzése,
- állampolgársága, nemzetisége,
- „Hogyan kerültünk kapcsolatba a hálózati személlyel?”
- „Szolgálatban jártas-e, kiképzésének foka, ki képezte ki?”
- „Miért vállalja a szolgálatot?”
- kedvezmények, megállapodások,
- „Tevékenységéről kik tudnak?”
- „Ki tartja?”
- feladata,
- „Mi teszi alkalmassá a szolgálat ellátására, mik a lehetőségei a feladat végrehajtására?”
- „Értékelése és a jövő perspektívája”,
- összeköttetés formája.

Az 57/1956. számú belügyminiszteri parancs alapján⁴⁴ került sor a hálózati személyek felülvizsgálatára, ekkor egy új kérdőív is megjelent, amelyben a személyi rész tovább bővült a felszabadulás előtti foglalkozás és munkahely, szociális helyzet rubrikákkal. Külön részben kérdeztek rá a katonai viszonyra (volt-e katona, hol milyen alakulatnál teljesített szolgálatot, volt-e hadifogságban, hol), külön rész foglalkozott a beszerzés körülményeivel (mikor, ki, milyen alapon szervezte be), illetve megjelentek olyan kérdések is, hogy

⁴³ ÁBTL 3.2.1. Bt-5, ÁBTL 3.2.1. Bt-15.

⁴⁴ ÁBTL 1.5. 2-10/57/1956. A BM államvédelmi szervei ügynökségének felülvizsgálása, regisztrálása, valamint az ügynökök és rezidensek minősítéséről szóló 57/1956.(VII.11.) sz. belügyminiszteri parancs.

mi tette szükségessé a beszervezést, milyen ügy miatt szervezték be, milyen ügyekben volt foglalkoztatva, a rábízott feladatokat eddig hogyan végezte, illetve az aktuális munkájával kapcsolatos észrevételek. A következő részben a felülvizsgálat eredményét rögzítették, majd a kérdőív megjegyzéssel zárult, ahol az egyéb észrevételeket lehetett rögzíteni.⁴⁵

A következő időszakban a kérdőív 38 pontos adatlappá bővült.⁴⁶ A személyi részben (fénykép, vezeték- és keresztnév (1.), előző név (leánykori név) (2.), születési hely, év, hó, nap (3.), anyja neve (4.), iskolai végzettsége (5.), szociális származása (6.), állampolgársága (7.), nemzetisége (8.), foglalkozása (9.) mellett a katonai viszonyra és a pártállásra részletesebben is rákérdeztek (katonai viszonya a felszabadulás előtt: teljesített-e frontszolgálatot, hol, mikor, milyen beosztásban, külföldi hadseregben milyen rendfokozata volt, beosztása tevékenysége; felszabadulás után: rendfokozat, tartalékos vagy hivatásos; pártállása a felszabadulás előtt, után és jelenleg).

Felkerült a kérdőívre, hogy a hálózati személynek vannak-e kitüntetései, és azokat, mikor, miért kapta (12.), járt-e külföldön (hol, mikor, milyen célból, mennyi ideig) (13.), milyen nyelveket beszél, milyen fokon (14.), részt vett-e valamilyen mozgalomban (egyesületben, szövetségben, mettől-meddig), illetve ott milyen tevékenységet fejtett ki (15.), volt-e letartóztatva, elítélve, kitiltva, rendőri felügyelet alá helyezve, mettől-meddig, miért (16.), milyen különleges tulajdonságokkal, képességekkel rendelkezik például a tudomány, kultúra, művészet vonalán (matematika, csillagászat, filozófia, biológia, színjátszás, szavalás, éneklés, festészet, szobrászat stb.) (17.), milyen az egészségi állapota (18.), különleges ismertetőjele és a részletes személyleírása (19.). Családi körülményeinél nemcsak a családi állapotára (20.) és – ha volt – házastársa nevére, korára és foglalkozására voltak kíváncsiak, hanem a házastársat is jellemezni kellett (21.). Amennyiben volt előző házassága, volt házastársának nevét, lakcímét és foglalkozását, jelenlegi családi állapotát és a különválás okát is nyilvántartották (22.). Ugyancsak érdekelte az állambiztonságot a gyerekek száma, neve, kora, esetleges foglalkozása (23.), a hálózati személy testvéreinek neve, kora, foglalkozása, tartózkodási helye, rövid jellemzésük (24.), a hálózati személy szüleinek neve, életkora, felszabadulás előtti és jelenlegi foglalkozása, lakhelye (25.).

A család feltérképezése mellett a hálózati személy bel- és külföldi kapcsolataira (26.), és külföldi levelezéseire (27.) is rákérdeztek.

A következő részben olyan adatokat találunk, amelyet már az első időszaktól kezdve ki kellett tölteni: a beszervezés alapja, a foglalkoztatás vonala (megjelölve a változásokat), kik tudnak a beszervezésről (név, rendfokozat, beosztás), a beszervezés ideje, a beszervezést végezte (név, rendfokozat, beosztás), fedőneve (megjelölve a változásokat), milyen kategóriához tartozik, minősítése (változást megjelölni).

45 ÁBTL 3.2.1. B-72931.

46 ÁBTL 1.11.10. 64-338/1963 Az új nyilvántartási szabályzat tervezete.

Végül a hálózati személy munkahelyével (36.), havi keresetével (37.), lakcímével (38.) kapcsolatos adatokat kellett kitölteni a „mindenkori helyzetnek megfelelően”.

A kérdőíven legközelebb 1972-ben módosítottak. Megváltozott a nevek nyilvántartása (előre került a nőknél a leánykori név, és mögé/ alá az előző név mellé az „asszonynév”). A kérdőívől kikerültek a szociális származásra, állampolgárságra, nemzetiségre vonatkozó kérdések, valamint hogy járt-e külföldön (hol, mikor, milyen célból, mennyi ideig); milyen nyelveket beszél, milyen fokon; milyen különleges tulajdonságokkal, képességekkel rendelkezik például a tudomány, kultúra, művészet vonalán (matematika, csillagászat, filozófia, biológia, színjátszás, szavalás, éneklés, festészet, szobrászat stb.); milyen az egészségi állapota; különleges ismertetőjele, részletes személyleírása.

Mindemellett a foglalkozás mellé bekerültek a képzettségre vonatkozó adatok, illetve a kérdőív végéről az elejére átkerültek a munkahelyre (beszervezés idején) és a lakhelyre vonatkozó információk, viszont a havi keresetere vonatkozó kérdést megszüntették. A kérdőív információs értékének csökkenéséhez jelentősen hozzájárulhatott az ekkoriban bevezetett adatlap.

- **Adatlap:** a csoportfőnökség hálózatának speciális szempontok szerinti rendszerezésére és statisztikai nyilvántartására, illetve a „Saturnus” fedőnevű gépi adatfeldolgozó rendszerben való rögzítésére szolgáló négyoldalas adatlap. Az adatlapot az operatív szerv az Operatív Nyilvántartó Osztálynak küldte meg.

Tartalma:

- „A”: a hálózati személy adatai (állampolgárság, végzettség, párt- és KISZ-tagság, tudományterület, foglalkozás, beosztás, nyelvtudás, családi állapot, lakhely stb.; összesen 52 adatmező),
- „B”: a beszerzés körülményei (beszerző szerv, a beszerzés alapja, célja, együttműködési hajlandóság, feltételek stb., összesen 21 adatmező),
- „C”: foglalkoztatási terület (ahol a hálózatot alkalmazzák, illetve még alkalmazni lehet, mindez egy 28 tételes listából választható módon),
- „D”: kapcsolatok, utazás (külföldi vagy hazai kapcsolatok idegen állampolgárokkal, utazási szokások stb., összesen 29 adatmező),
- „E”: az operatív munkában hasznosítható lehetőségek (külföldiekkel való kapcsolatfelvétel, hasznosítható ingatlan stb., összesen 35 adatmező),
- „F”: erkölcsi, politikai arculat (világnézet, származás, szociális háttér stb., összesen 26 adatmező),
- „G”: ellenőrzöttség, felkészültség (a hálózati személy megbízhatóságára, ellenőrzöttségére, együttműködési készségére vonatkozó információk, összesen 20 adatmező),
- „H”: jellemvonása, egészségi állapota (a személy általános egészségi és mentális állapotára, temperamentumára, emlékezőtehetségére, szexuális irányultságára és szokásaira, viselkedésére stb. vonatkozó információk, összesen 36 adatmező),
- „I”: megjelenés, speciális ismeretek (testalkat, kinézet, hobbi, szabadidős szokások, összesen 60 adatmező),

- „K”: kizárás, átadás (a kizárás vagy átadás okai, körülményei, összesen 8 adatmező).
- Változásjelentés a foglalkoztatott hálózat adataiban történt változás jelentésére.
- Határozat (rendszeresített nyomtatvány), amelyet:
 - a hálózati személy adataiban történt változások jelentése;
 - az operatív osztályok (szervek), operatív tisztek között történő átadások jelentése;
 - „Figyelő”-karton meghosszabbításának vagy törlésének jelentése;
 - a priorálás és az irattározott B-dosszié titkosításának;
 - a pihentetésének jelentése;
 - kapcsolataiban történt változások jelentése;
 - valamint a hálózat kizárása, anyagai irattározásának jelentése céljából használtak.
- Kérdőjegy a hálózati nyilvántartásban történő ellenőrzéshez. A válaszadás-hoz szükséges értesítések.
- Névjegyzék a hálózati személy operatív szempontból jelentős kül- és belföldi kapcsolatairól, akiket a 6/a katonon nyilvántartásba vettek. (B-dossziében kellett elhelyezni.)
- Névjegyzék azokról a személyekről, akik a B-dossziéba betekintettek. (B-dossziében kellett elhelyezni.)

Dossziék

- **Beszervezési dosszié (B-dosszié):** a hálózat személyi dossziéja, ebben gyűjtötték össze a hálózatra vonatkozó legfontosabb információkat, a tanulmányozására, beszerzésére, a politikai nyomozó szervekkel való együttműködésére vonatkozó adatokat.

A dossziében hivatalosan a következő iratokat kellett elhelyezni:

- tartalomjegyzéket;
- azoknak a belügyi alkalmazottnak a nevét és beosztását, akik tudomással bírtak a dossziében elhelyezett anyagokról;
- kik tudtak az ügynökről, beleértve a közvetlen vezetőket (csoportvezető, alosztályvezető) is;⁴⁷
- ki, vagy kik szervezték be a hálózatot, ki tartotta mikortól meddig, ki volt az utolsó tartója;⁴⁸
- fényképpel ellátott kérdőívet;
- önéletrajzot;
- a hálózati személy kapcsolatainak névsorát;

⁴⁷ Amennyiben más operatív beosztottak tudomást szereztek a hálózati személyről, ezt a tényt a körülmények megjelölésével feljegyzésben rögzíteni kellett.

⁴⁸ Ha a hálózati személy tartóját leszerelték, fel kellett tüntetni annak indokát, különös tekintettel a fegyelmi úton történő leszerelésre.

- rövid feljegyzést a hálózati személy operatív szempontból jelentős bel- és külföldi kapcsolatairól, akik a 6/a katonon voltak nyilvántartásba véve;
- a rezidens B-dossziéjába a hozzákapcsolt informátorok névsorát és rövid jellemzésüket is el kellett helyezni;
- környezettanulmányt, kérdőjegyeket (1961-től);⁴⁹
- a hálózati személy tanulmányozása során keletkezett okmányokat;
- amennyiben volt, a beszerzéshez használt kompromittáló anyagokat;
- az előzetes megismerésről szóló jelentést;⁵⁰
- a hálózati személy beszerzésére vonatkozó javaslatot, tervet;
- a beszerzés során keletkezett anyagokat (jegyzőkönyvet, a hálózati személy sajátkezű feljegyzéseit stb.);
- a beszerzett személy nyilatkozatát az államvédelmi/állambiztonsági szervekkel való titkos együttműködésről (ha nem volt nyilatkozat, akkor a vezetői engedélyt, amely nyilatkozattól való eltekintésről szólt);
- jelentést a beszerzés végrehajtásáról, amely magában foglalta a beszerzés időpontját (a beszerzést engedélyező vezető aláírásával);
- kiképzési és felhasználási tervet;
- feljegyzéseket a hálózati személy részére kidolgozott feladatokról;
- jelentést a hálózati személlyel történő rendszeres vagy alkalmankénti találkozásról és a legendáról (családja, munkatársai, ismerősei felé), amelyet rendszeresen ellenőrizni és aktualizálni kellett; a kapcsolattartás módját;
- borítékot, amely a nyugtákat tartalmazta (pénzbeli vagy egyéb jutalmakról), a hálózati személynek adott pénzbeli és egyéb jutalmak jegyzékét, illetve annak okáról készült feljegyzéseket, javaslatokat;
- a hálózati személlyel kapcsolatos minden átiratot, szolgálati jegyet;
- az ellenőrző találkozókra készült feljegyzéseket;
- a csoportvezető, alosztályvezető, vagy magasabb szolgálati elöljáró által a találkozó ellenőrzéséről készült feljegyzéseket;
- feljegyzést, amennyiben a hálózati személyt más operatív szervvel közösen használták fel;
- kizárási javaslatot;
- jelentést a kizárás végrehajtásáról;
- titoktartási nyilatkozatot;
- nyomtatványt, amelyben a betekintőket sorolták fel;
- határozatot a dosszié lezárásáról;
- zárólapot.

A szabályzatok ellenére a fent felsorolt kötelező mellékletek gyakran hiányoznak az egyébként is töredékesen megmaradt beszerzési dossziékból.

A konspiratív (K) és titkos (T) lakások B-dossziéiban el kellett még helyezni:

⁴⁹ Diplomáták, külföldi állampolgárok, egyházi személyek esetében, ahol környezettanulmány készítésére nem volt lehetőség, a környezettanulmánnyal egyenértékű, más forrásból származó anyag is megfelelt.

⁵⁰ Diplomáták, külföldi állampolgárok, egyházi személyek esetében, amennyiben az előzetes megismerésre nem volt lehetőség, az előzetes megismeréssel egyenértékű, a jelölt munkára való alkalmasságát bizonyító anyag is megfelelt.

- a lakás alaprajzát;
- a lakás megszervezésével, tanulmányozásával kapcsolatos dokumentumokat;
- a BM tulajdonát képező berendezési és használati tárgyak leltárát.

A dossziében az iratokat időrendben, sorszámmal ellátva kellett elhelyezni. A dossziét akkor irattározták, ha a hálózati személyt kizárták a hálózatról, meghalt,⁵¹ vagy ideiglenesen megszakították vele a kapcsolatot („pihentették”). Az ügynök letartóztatása esetén a B-dossziében található iratokat nem lehetett csatolni a vizsgálati anyagához.

- **Munkadosszié (M-dosszié):** a hálózati személy által adott jelentések időrendben való tárolására és gyűjtésére szolgáló dosszié, egyúttal itt helyezték el a szóban közölt információkról az operatív tiszt által készített feljegyzéseket, valamint az elvégzett munka értékelését.

AZ ÁLLAMBIZTONSÁGI OPERATÍV NYILVÁNTARTÁS DEFINÍCIÓJA, FUNKCIÓI, ESZKÖZEI

Az állambiztonsági operatív nyilvántartás története és működése ma már sok szempontból feltárt és dokumentált,⁵² ezért itt csak a legfontosabb, a későbbi számítógépesítés szempontjából releváns jellemzőit foglaljuk össze röviden.

Az 1980-as kiadású állambiztonsági értelmező kéziszótár⁵³ a következőképpen definiálja az operatív nyilvántartást: *„adattároló és szolgáltató tevékenység az elkövetett bűncselekményekről, az állambiztonsági szempontból jelentős tényekről, körülményekről, a hálózatról – az 1945 előtti és utáni politikai és történelmi eseményekkel összefüggésben”*.

Az 1983-ban kiadott operatív nyilvántartási szabályzat⁵⁴ meghatározza a rendszer legfontosabb funkcióit az alábbiak szerint:

„Az operatív nyilvántartás a jogszabályok, belügyi rendelkezések előírásainak megfelelően:

- a) az állam- és az emberiség elleni, illetve egyes kiemelt, hatáskörbe utalt más bűncselekményt elkövető;*
- b) az állami, társadalmi és gazdasági renddel tudatosan és folyamatosan szembehelyezkedő, ellene tevékenykedő személyek;*

⁵¹ Ha a hálózati személy meghalt, csatolni kellett az anyakönyvi kivonatát vagy a KLH által adott igazolást az irattározás alkalmával.

⁵² Lásd pl.: Petrikné, i. m.; Varga László: A nyilvántartás története és rendszere. In *A Szakértői Bizottság jelentése, 2007–2008.* (Baráth Magdolna, Kenedi János [elnök], Palasik Mária, Ripp Zoltán, Sipos Levente, Ungváry Krisztián, Varga László) <http://mek.oszk.hu/08400/08450/08450.pdf>.

⁵³ Állambiztonsági Értelmező Kéziszótár. BM Könyvkiadó, 1980. ÁBTL 4.2. A-3036.

⁵⁴ ÁBTL 4.2. 10-22/3/1984. A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 3. számú parancsa a BM állambiztonsági szervek Operatív Nyilvántartási Szabályzata kiadásáról.

- c) *politikai, történelmi, állambiztonsági szempontból fontos események, objektumok, vonalak adatait, illetve anyagait tartalmazza.*

A '80-as évek közepén kiadott nyilvántartási szabályzat tételesen is felsorolja az operatív nyilvántartásban használatos eszközöket (dossziékat, kartonokat, naplót, nyomtatványokat). Ezek akkor a következők voltak:

„1. Nyilvántartási dossziék:

- a) személyi, csoport dosszié;*
- b) körözési dosszié;*
- c) endkívüli esemény dosszié;*
- d) ellenőrző dosszié;*
- e) vizsgálati dosszié;*
- f) figyelő dosszié;*
- g) objektum (vonat) dosszié;*
- h) „P” és „L” jelű dosszié.*

2. Nyilvántartási kartonok:

- a) Operatív nyilvántartási karton: a személyek adatainak alap-, kutató nyilvántartásba, illetve bizalmas nyomozás, büntetőeljárás alá vontak nyilvántartásba vételéhez.*
- b) 1-es számú karton: objektum (vonat) dosszié, ellenőrző dosszié nyilvántartására.*
- c) 7-es számú karton: az ellenséges, hírszerzőgyanús bel- és külföldi címek nyilvántartására.*
- d) 8-as számú karton: a hazai és a külföldi terrorcselekményekre, terrorista szervezetekre és személyekre, alkalmazott módszerekre, eszközeikre vonatkozó adatok nyilvántartására.*
- e) 9-es számú karton: a rendkívüli eseményekre nyitott dossziék nyilvántartására.*
- f) 10-es számú karton: figyelő dosszié alapján ellenőrzés alá vont személyek külön nyilvántartására.*
- g) 10/b számú karton: a bizalmas nyomozás és figyelő dosszié alapján ellenőrzés alá vontak „M” nyilvántartására.*
- h) XI-es számú figyelőlap: a figyelő dosszié alapján ellenőrzés alá vontak Lakcím- és Közlekedés Nyilvántartó Osztályon történő figyelőztetésére.*
- i) Nyilvántartási (statisztikai) karton: a bizalmas nyomozás alatt álló, büntetőeljárás alá vont személyek adatainak kimutatására.*

3. Nyilvántartási naplók:

- a) az operatív dossziék nyilvántartásának vezetésére;*
- b) a vizsgálati dossziék nyilvántartásának vezetésére;*
- c) az irattárba helyezett dossziék nyilvántartásának vezetésére.*

4. Nyomtatványok:

- d) a) 1-es számú jelentőlap: személyi adatok módosítására;*
- e) b) 2-es számú jelentőlap: az operatív nyilvántartásban szereplő személyek anyagának átadására, átvételére, nyilvántartási karton szövegének módosítására, kiegészítésére, a dossziészámok változásának jelentésére.*

- f) c) *Nyomtatvány: a dossziéba betekintők nevének, szolgálati helyének feltüntetésére, vezetésére.*
- g) d) *Nyomtatvány: az objektum (vonal) dossziéból nyilvántartásban szereplő személyek nevének, adatainak stb. vezetésére.*
- h) e) *Tartalomjegyzék.*
- i) f) *Betűsoros névmutató.*
- j) g) *Kérdőjegy: az operatív nyilvántartásban történő ellenőrzéshez.*
- k) h) *Lakcímfigyelő lap: a Lakcím- és Közlekedés Nyilvántartó Osztályon történő ellenőrzéshez.*
- l) i) *Határozat: az operatív nyilvántartásba vételhez.*
- m) j) *Határozat: dossziék átadásának, irattározásának jelentésére.*
- n) k) *Szolgálati jegy: az irattárban kezelt anyagokba történő betekintés, kivonatok, másolatok kéréséhez.*
- o) l) *Határozat: az operatív nyilvántartásból való törléshez.”*

A fentiek alapján egyértelműen látszik, hogy számos dosszié-, karton-, és nyomtatványtípust használtak az állambiztonsági operatív nyilvántartóban, ezek közül azonban jelen témánk szempontjából az operatív karton tekinthető legfontosabbnak, mivel a '70-es években kezdődött számítógépesítés során ez képezte az EGPR ún. „G” jelű adattárának alapját. Érdekes tehát részletesebben is kitérni az operatív karton adattartalmára, hiszen ezeknek a későbbi „G” adattárban tárolt információkkal való összevetése meghatározó fontosságú adalék az EGPR értékelése tekintetében.

Az operatív kartonok tehát a személyek adatainak alap- és kutató nyilvántartásba, illetve bizalmas nyomozás, büntetőeljárás alá vontak nyilvántartásba vételét szolgálta. Azokról a személyekről állították ki, akikről az állambiztonsági szervek terhelő, kompromittáló adatokkal rendelkeztek, vagy akiket bizalmas nyomozás alá vontak. A karton az alábbi adatokat tartalmazta:

A-oldal:

- Dossziészám(ok),
- Terhelő adatok felsorolása,
- Családi és utónév (Asszonyoknál leányneve),
- Előző neve,
- Asszonyok férjezett neve,
- Születési helye, ideje,
- Foglalkozása 1945 előtt,
- Foglalkozása jelenleg,
- Iskolai végzettsége,
- Párttagsága,
- Lakhelye (lakcíme),
- Munkahelye,
- Állampolgársága,
- Kiállítás dátuma,
- Kiállító osztály-alosztály neve,
- Kiállító aláírása,
- Kiállítást ellenőrző aláírása.

B-oldal:

- További dossziészámok (folytatás),
- További terhelő adatok felsorolása (folytatás),
- Adatellenőrzés időpontjai.

A GÉPI ADATFELDOLGOZÁS KEZDETEI AZ ÁLLAMBIZTONSÁGI NYILVÁNTARTÁSBAN

Amint azt a fenti áttekintés is jelezte, a magyarországi állambiztonsági szervek mindvégig nagy jelentőséget tulajdonítottak az operatív és hálózati nyilvántartások vezetésének, illetve az ezek révén rendszerezhető és kinyerhető információk tömegének. Az '50-es években tömegesen nyilvántartásba vett célszemélyek és együttműködők adatainak manuális úton való kezelhetetlenségére, illetve összetettebb kutatási feladatok végrehajtásának lehetetlenségére több ízben is figyeltek a párt- és belügyi vezetés, sokáig azonban ez csak a kartonrendszerű nyilvántartások ismételt felülvizsgálatát és a feleslegesnek ítélt adatok törlését eredményezte. A nyilvántartási és adatszolgáltatási igények folyamatos bővülése értelemszerűen megkövetelte, hogy a technikai fejlődés kínálta lehetőségeket mielőbb megpróbálják az állambiztonság szolgálatába állítani.

Ennek a feladatnak az első lépéseit már 1958-ban (!) megtették, amikor az első gépesített adatfeldolgozási rendszert bevezették az állambiztonsági rejtjeltechnika területén az akkori BM XII. Osztályon (Rejtjelközpont)⁵⁵. Az adatfeldolgozáshoz az ún. Hollerith-rendszerű lyukkártyás rendszert⁵⁶ használták az osztály szakfeladatainak ellátása során, amelyhez két évvel később egy Bull-gamma típusú elektronikus számítógépet (az országban üzembe helyezett egyik első számítógépet) is beüzemeltek. A gépesítés elsődleges okát a rejtjelfejtési munka továbbfejlesztését szolgáló speciális számítástechnikai feladatok ellátásában, illetve a rejtjelező kódkönyvek gépi úton történő készítésében határozták meg. A Hollerith-technika sokáig meghatározó szerepet töltött be a gépi adatfeldolgozásban, alkalmazását még az 1980-as kiadású Állambiztonsági értelmező kéziszótár is a következőképpen jellemzi:

„Hollerith-eljárás (ném.): adatok, információk lyukkártyarendszeren alapuló gépi rendezése, feldolgozása, nyilvántartása és szolgáltatása. Az állambiztonsági szervek információáramlásában egyre fontosabb szerepet tölt be.”

Az állambiztonsági nyilvántartások gépesítése a főcsoportfőnökségi rendszer kialakítása után a III/V. (Operatív Technikai) Csoportfőnökség 3. Osztályának keretében folytatódott tovább, itt jött létre 1963 végén a minisztérium központosított gépi

⁵⁵ ÁBTL 1.11.10. 99-2488/1965.

⁵⁶ A gépi adatfeldolgozást forradalmasító lyukkártyás rendszer bevezetése Herman Hollerith német származású amerikai statisztikus, feltaláló nevéhez fűződik. Hollerith az 1890-es amerikai népszámlálási adatok feldolgozása során alkalmazta először az egységesen kódtábla szerint kilyukasztott kártyák feldolgozásán alapuló rendszert.

adatfeldolgozó szerve „I” alosztály néven.⁵⁷ Az alosztály szervezetszerű létszáma ekkor 38 fő volt, amely három (egymást váltó) adatfeldolgozó csoportból, egy szervezési csoportból és a műszaki állományból tevődött össze.

1964 júniusában az osztály megjelölése BM III/V-5. Osztályra változott, a szervezeti felépítés azonban változatlan maradt.

Ugyanebben az évben kezdődött meg a beutazó nyugati állampolgárok személyi és határforgalmi adatainak gépi feldolgozása, mivel az idegenforgalom növekedése folytán a beutazók és átutazók adatainak folyamatos regisztrálása hagyományos módszerekkel nem volt már biztosítható. Ennél a feladatnál alkalmaztak Magyarországon először tömeges adatátviteli eljárást távgépíró-hálózat útján gépi adatfeldolgozás céljából.⁵⁸

A következő évben, 1965-ben már a magánútlevelemmel nyugatra utazó magyar állampolgárok adatainak feldolgozása is megkezdődött, 1966-tól pedig az operatív nyilvántartás kategóriánkénti elemzéséhez szükséges adatfeldolgozást, valamint a bűnelkövetési módszerek és a BM fegyelmi statisztikai adatok gépi nyilvántartását is megvalósították.

1967-ben a gépi adatfeldolgozás szervezete is megváltozott: ekkor három alosztályt állítottak fel a korábbi BM III/V-5. Osztály egy részéből létrehozott BM III/V-4. Osztály alárendeltségében „C” (adatfeldolgozó), „D” (szervező-programozó) és „E” (műszaki) alosztály néven, összesen 68 fős létszámmal. 1970 decemberéig ez a létszám 3 fővel, összesen 71 főre emelkedett.

Ugyanebben az évben fontos technikai korszerűsítésként üzembe helyeztek egy amerikai gyártmányú, UNIVAC 1004 típusú elektronikus adatfeldolgozó gépet, mely szintén a lyukkártya-feldolgozás elvén alapult.

A fentiek szerint kialakított szervezeti és technikai keretek között megvalósult a folyamatos munkarend az adatfeldolgozás és szolgáltatás terén, rendszeressé vált a beutazó nyugati állampolgárok adatainak feldolgozása, valamint a figyelemmel kísért, az 1963 után disszidált, valamint a központi kémelhárítási adattár értesítő rendszerébe felvett személyek ki- és beutazásainak folyamatos gépi ellenőrzése. Megvalósult ezenkívül egyebek mellett az ún. „modus operandi” (a bűnelkövetési módszerek szerinti) nyilvántartás gépesítése, az állambiztonsági operatív intézkedések és információk adatszolgáltató rendszerének létrehozása, a BM fegyelemi, majd egészségügyi statisztikai adatfeldolgozása is.

⁵⁷ ÁBTL 1.11.1. 110-32-13/1971.

⁵⁸ ÁBTL 1.11.10. 110-253/1969. A BM III/V-4. Osztály (Gépi adatfeldolgozás) IV. 5 éves terve.

A „TITÁN”-TERV

A belügyi gépi adatfeldolgozás átfogó továbbfejlesztésének előkészítése 1968-ban indult meg. Az 1968-ban a belügyminiszter által jóváhagyott „Titán”-terv a következő célkitűzésekre épült:⁵⁹

- „korszerű számítástechnikai eszközökkel segíteni a belügyi szervek munkáját, amelyek lehetővé teszik az információk közötti összefüggések szélesebb körű feltárását;
- a különböző belügyi nyilvántartások manuális munkafolyamatainak számítógépesítésével egységesebbé, szervezettebbé és gyorsabbá tenni az adat-szolgáltatást, az információk feldolgozását;
- elemzésre, értékelésre alkalmas összesített adatokat szolgáltatni a vezetés részére, amelyek elősegítik a viszonylag optimális döntéshozatalt.”

A „Titán-terv”-ben előírányozottaknak megfelelően 1972 nyarára felépítettek egy teljesen új objektumot a számítógépközpont elhelyezésére, beszereztek és üzembe helyeztek egy Siemens 4004/45-F típusú elektronikus adatfeldolgozó gépet (számítógépet), megszervezték az adatátviteli hálózatot, és megkezdődött a gépi priorálásba bevont BM-nyilvántartások (elsőként a kapitalista országok beutazó állampolgárainak, illetve a Nyugatra utazó magyar állampolgárok határellenőrzési rendszere) adatainak rögzítése.⁶⁰ A belügyminiszter 1972 júliusi értékelése szerint a tervezett nagy rendszerek, vagyis az említett határellenőrzési rendszer, a BM személyzeti nyilvántartó rendszere, illetve az állambiztonsági operatív jelzések adattára ekkorra vagy működött már, vagy éppen beüzemelés alatt állt.

1971. július 1-jén létrejött a BM Információfeldolgozó és Felügyeleti Csoportfőnökség és annak 3. osztályaként a Gépi Adatfeldolgozó Osztály (GAO), mint a minisztérium gépi adatfeldolgozó szerve.

Az osztály ekkor összesen 67 hivatásos és 29 kinevezett polgári alkalmazottból állt. A létszámot az átszervezéstől számított kétéves időtartamra 25 fő szerződéses adatrögzítővel egészítették ki a papíralapú (hagyományos) nyilvántartó kartoték-rendszerek adatainak gépi rögzítéséhez. Az osztály létszáma 1973-ban hét hivatásos beosztottal bővült. Az átszervezést követően egy évig az egységes irányítást és munkaszervezést nehezítette az a körülmény, hogy az új számítógép, az adatátviteli központ és a személyi állománynak mintegy fele vezényeltként, az ugyancsak új szervként létrehozott Műszaki Fejlesztési Csoportfőnökség közvetlen irányítása alá tartozott.

1974-re a GAO a rendelkezésre álló adatfeldolgozó és adatátviteli technikákra alapozva a következő rendszereket hozta létre és üzemeltette:

1. A kapitalista országok beutazó állampolgárainak határforgalmi adatait, lakcím-bejelentkezéseit és figyelőztetését feldolgozó elektronikus gépi rendszer;

⁵⁹ ÁBTL 4.2. II. sor. 10-22/34/1977. A belügyminiszter 34/1977. sz. parancsa.

⁶⁰ ÁBTL 4.2. II. sor. 10-21/14/1972. A belügyminiszter 014/1972. sz. parancsa.

2. a kapitalista országokba kiutazó magyar állampolgárok határforgalmi adatait feldolgozó elektronikus gépi rendszer;
3. a modus operandi adattár gépi kereső rendszer, a bűnelkövetési módszerek és a bűnözők egyéb ismérvei alapján, bűncselekmények ismeretlen tettesei- nek felderítéséhez;
4. a belügyi nyilvántartásokat feldolgozó, de elsősorban csak kereséseket lehetővé tevő Egységes Gépi Prioráló Rendszer (EGPR); (ennek üzemszerű működése 1974. május 1-jével kezdődött meg az érintett szervek és nyilvántartások fokozatosan történő bevonásával);
5. a BM személyzeti, szervezési, egészségügyi és fegyelmi vonatkozású adatainak gépi feldolgozó rendszere (1974. január 1-jétől).

A rendszer kapacitására vonatkozóan érdemes megemlíteni néhány adatot: az EGPR 14 központi nyilvántartásában (ezek ismertetését lásd később) 1975-ben évi 614 370 priorálás (ellenőrzés) történt, 1976-ban már 741 666, míg 1977 végére ez a szám már 1,6 millióra emelkedett.⁶¹

A „Titán”-programban meghatározott feladatokon túl további számítógépes adatbázisok is készültek már a '70-es évek közepén, amelynek eredményeként beindították:

- az állambiztonsági előzetes ellenőrzések és bizalmas nyomozások számítógépes értékelő és jelzőrendszerét,
- a BM III/II. Csoportfőnökség által kidolgozott „Kémelhárítási modus operandi” („KMO”) számítógépes keresőrendszert,
- a rádióelhárító szolgálat speciális adatbázisait,
- a kézi kódolású monodaktiloszkópiai számítógépes adatbankrendszert,
- a tűzeseti és tűzoltási (kárelhárítási) számítógépes adatfeldolgozó rendszert,
- ezeken túl pedig a III/I. és a III/II. Csoportfőnökségek speciális adatbázisokat is használhattak a fejlesztések révén.

1977 végére lezárult tehát a Belügyminisztérium első átfogó számítógépes fejlesztési programja, a „Titán”. A számítógépesítés továbbfolytatásától a belügyi vezetés elsősorban azt várta, hogy összbürokrácia szinten egységes fejlesztések jöjjenek létre, növekedjen a rendszerek integráltsága, és csökkenjenek a párhuzamosságok, illetve hogy mindehhez álljon rendelkezésre kellő technikai háttér és különösen a hozzáértő szakembergárda.⁶²

⁶¹ ÁBTL 4.2. II. sor. 10-22/34/1977. A belügyminiszter 34/1977. sz. parancsa.

⁶² Uo.

ÁLLAMBIZTONSÁGI SZÁMÍTÓGÉPES RENDSZEREK A '80-AS ÉVEKBEN

A BM Adatfeldolgozó és Tájékoztatási Csoportfőnökség Rendszerfejlesztő és Gépi Adatfeldolgozó Osztálya (GAO) a fent vázolt kezdetek után a '80-as évek közepére már számos különálló, részben pedig összekapcsolt számítógépes rendszert működtetett, amelyek egy része összbelügyi feladatokat is ellátott, mások viszont kimondottan az állambiztonsági munka támogatására készültek. Mindezek közül legfontosabbnak az Egységes Gépi Prioráló Rendszert tekinthetjük (amelyről a következő fejezetben lesz részletesebben szó), ezen kívül azonban még számos informatikai adatbázist használtak az állambiztonság munkatársai, melyeket az alábbiakban röviden ismertetünk.⁶³ Hangsúlyozandó, hogy ezen rendszerek 1990 utáni sorsáról nincsenek információink, közülük jelenleg elektronikus formában egyik sem hozzáférhető a kutatók vagy az illetékes levéltár munkatársai számára.

Előzetes ellenőrzések és bizalmas nyomozások számítógépes rendszere

A rendszer létrehozását a belügyminiszter 0018/1975. számú parancsa rendelte el az alábbi célokkal:⁶⁴

- az előzetes ellenőrzések és bizalmas nyomozások adatainak napra készen tartása,
- statisztikai adatok szolgáltatása a vezetés részére,
- a szervek közti koordináció javítása,
- a selejtezés gépi végrehajtása.

A számítógépes rendszer alapvetően az EGPR programrendszerére épült, és annak „U”, illetve „J” adattáiraiba tagozódott be. 1985 közepén az előbbi nyilvántartás 11 ezer, az utóbbi pedig 12 ezer tételt tartalmazott. Az adatbázis célja alapvetően az volt, hogy a különböző operatív szervek megfelelően legyenek tájékoztatva arról, ha egy általuk kezdeményezett ügy vagy személy iránt valamely más állambiztonsági szerv is érdeklődést mutatna.

„301-es” fedőnevű adattár

A gépi adattár az operatív nyilvántartásban szereplő személyek kartonrendszerében lévő adatok gépi feldolgozására szolgált. Az információkat kódolva tartalmaz-

⁶³ ÁBTL 1.11.1. 110-13-9/85. Részletes helyzetfelmérés a GAO-n működtetett – az állambiztonsági munkát segítő – számítógépes rendszerekről.

⁶⁴ Uo.

ta, személyi adatok alapján lekérdezési lehetőséget nem nyújtott, de különböző szempontú kereséseket igényelhettek belőle az operatív szervek. Az 1980-es évek közepén mintegy 180 000 tételt (mai szóhasználat: rekordot) tartalmazott az adattár,⁶⁵ melyből évente megyénkénti kimutatásokat készítettek az elkövetett államellenes bűncselekmény-kategóriákról, illetve a műveleti szervek igényei szerint alkalmanként az általuk megadott szempontok (kódok) alapján is készültek listák.

Megjegyzendő, hogy a Történeti Levéltárban megtalálható a „301-es adattár” – vagy legalábbis annak egy része – kinyomtatott formában, és rendelkezésre állnak a hozzá tartozó kódtáblázatok is. Ez alapján megállapítható, hogy az egyes személyek személyes adatai mellett 15 különböző mezőben tárolták az adott személyhez tartozó információkat (megye, település, bűncselekmény jellege stb.) kódolt formában.

„S” fedőnevű adattár

A központi irattárban kezelt operatív dossziék tartalmi adataiból készült tárgy- és témakör szerinti nyilvántartás, amely elsősorban az iratanyagok tematikus visszakeresését segítette elő.⁶⁶ A rendszerben az alábbi szempontok szerint lehetett keresni:

- tárgy-, altárgykör,
- jelleg, téma, kategória,
- kezdő és befejező év,
- helységkód,
- feldolgozás dátuma,
- feldolgozó szerv kódja,
- szerv, katonai alakulat stb. kódja.

A rendszerből például le lehetett keresni egy konkrét településen meghatározott időszakban elkövetett adott típusú államellenes bűncselekményeket és az erre vonatkozó dossziék jelzetét.

„Szivárvány” fedőnevű rendszer

A rendszer a Napi Operatív Információs Jelentésekben szereplő információk feldolgozására szolgált, és lehetőséget teremtett a különböző operatív szervektől különböző időpontokban érkező jelentések összekapcsolására, logikai összefüggések feltárására. Az alapadatok felvételét a GAO végezte, az adattár további karbantartását a III. Főcsoportfőnökség Állambiztonsági Miniszterhelyettesi Titkárság munkatársai.

⁶⁵ Uo.

⁶⁶ Megjegyzendő, hogy az iratanyag kutatásának egyik leghasznosabb segédlete lehetett volna – vagy lehetne – egy ilyen jellegű adatbázis, amelynek a semmiből való felépítését az ÁBTL munkatársai közel két évtizede végzik.

Az információ azonosítása a dátum és a napi jelentés hírszáma alapján történt, például a 87070112 szám az 1988. július 1-jei jelentés 12. pontját jelentette. A rendszerben kódoltan rögzítették az információt adó állambiztonsági szervet, az információszerzés operatív eszközét, a „vonalat”, valamint legfeljebb 12 tartalmi ismérvet.⁶⁷

„253-as” fedőnevű rendszer

Az európai szocialista országok rádióelhárító szolgálatainak együttműködése keretében 1980. január 1-jétől egységes adatszolgáltatási rendszert vezettek be, ennek számítógépes hátterét biztosította a „253-as” rendszer. Az adatbázis az iránymérő távirások és állomások munkájának mennyiségi és minőségi mutatóiról, illetve az iránymérő állomások hatékonysági mutatóiról készített havi, illetve éves kimutatásokat.

„254-es” fedőnevű rendszer

A BM III/5. Osztály által működtetett rendszer a rádióadások forgalmi adatainak statisztikai rendszere volt, amely az ügynöki és ismeretlen eredetű rádióösszeköttetésekre vonatkozó információkat tartalmazta. Alkalmas volt egyebek mellett statisztikai kimutatásokra a rádióadásokról, a rádióhírszerző központok területi elhelyezkedéséről, a rádióhírszerző hálózatok megoszlásáról vagy az adásidőkről.

„Saturnus” rendszer

Kezdetben a BM III/II. (Kémelhárító) Csoportfőnökség hálózati személyeinek nyilvántartó rendszere volt, mely az egyik legkorábban, 1971-ben létrehozott, és az egyik legdifferenciáltabb adattár volt az állambiztonsági területen. Alapját az ún. Adatlap képezte (lásd részletesebben Az állambiztonsági hálózati nyilvántartás eszközei című fejezetben), amely a lehető legalaposabban igyekezett dokumentálni az adott hálózati személy jellemvonásait, képességeit, jártasságait, mentális és fizikai tulajdonságait. Az adatlapot két példányban kellett kitölteni a B-dosszié megnyitásával egy időben, majd az egyik példányt a dossziében kellett elhelyezni, a másikat pedig a III/II. Csoportfőnökség Nyilvántartó Csoportja kezelte, ez képezte a későbbiekben a számítógépesítés alapját is. Az 1970-es évek elején a „Saturnus” úgynevezett fénylyukkártyás feldolgozó rendszerben üzemelt, vagyis egy adott tulajdonság, jellemző (descriptor) kártyáján az ügynök nevét helyettesítő számot

⁶⁷ ÁBTL 1.11.1. 53. d. 45-79/2/1/1989.

kilyukasztották, majd a kártyák átvilágítása után a tulajdonságok bármely kombinációjára (pl. magas, franciául beszélő, sportos, műszaki érdeklődésű férfi ügynök) jelezte a fényforrás a lehetséges személy vagy személyek kartonját. Az összesen 315 adatmezővel jellemzett személyek adatbázisából ez alapján részletes keresési szempontok alapján lehetett kiválasztani az adott operatív feladat végzésére legalkalmasabb hálózati személy(ek)e)t.

„SZOUD”

„Az ellenség adatainak egyesített nyilvántartási rendszere” (*Szisztyema Objegyinyonnogo Ucsota Dannüh o protyivnyike*) a szocialista országok közös hírszerzési és kémelhárítási adatbázisa az 1973. május 30-án aláírt szovjet-magyar állambiztonsági egyezményen, illetve az 1977-ben „*az ellenség bomlasztó tevékenysége elleni harc hatékonyságának emelése céljából a biztonsági szervek számára szükséges információk biztosításának korszerűsítését óhajtva*” aláírt egyezményen alapult.⁶⁸ Az egyesített adatbázis központi apparátusa Moszkvában a KGB felügyelete alatt működött, a benne részt vevő országok (Bulgária, Magyarország, az NDK, Kuba, Mongólia, Lengyelország és Csehszlovákia) pedig saját állambiztonsági szervezeteikön belül együttműködési alegységet állítottak fel. Magyarországon az állambiztonsági miniszterhelyettesi titkárságon hozták létre a SZOUD-csoportot. A rendszer – melynek központi adatbázisa, mint láttuk, Moszkvában működött – „fénykorában” több mint 180 ezer ellenségesnek minősített személyről tartalmazott információkat. Az egykori SZOUD-rendszerből a Történeti Levéltár papíralapú adatlapokat örökölt meg az Információs Hivataltól.⁶⁹

„Szignál 8”

A „Titán”-terv részeként a belügyminiszter 1970 októberében hagyta jóvá a Központi Kémelhárítási Adattár gépesítésére vonatkozó tervet,⁷⁰ ennek a rendszernek lett a fedőneve „Szignál 8”. A számítógépes rendszer kialakítása során a III/II-9. Osztályon létrehoztak egy gépi adatfeldolgozást szervező részleget. A „Szignál 8” keretén belül négy alrendszert kívántak létrehozni:

- kapcsolatok gépi adattára,
- vizuális felderítésre utaló jelzések gépi adattára,
- dotációra utaló jelzések adattára,

⁶⁸ Lásd erre vonatkozóan: Bacsoni Gábor–Bikki István: Egyesített állambiztonsági adattár – a SZOUD. In *Az átmenet évkönyve*. Szerkesztette Gyarmati György. ÁBTL, Budapest, 2004. (Trezor 3.) 217–234.; Varga László: Az állambiztonság internacionalizmusa: SOUD. A dokumentumokat fordította Ungváry Rudolf. *Élet és Irodalom*, 1998. (XLII. évf.) 29.

⁶⁹ Jelenleg ezek a levéltár 2.4. sz. fondja alatt találhatók.

⁷⁰ ÁBTL 1.11.10. 65-182/1972.

— a KKA-ban szereplő ellenséges objektumok és címek részadattára.

A terv folytatására vonatkozóan további forrásokkal nem rendelkezünk, valószínűleg a későbbi EGPR „K” adattárában folytatódott ez a feldolgozó munka.

„SZÁDOR”

A BM Számítógépes Dokumentációs Rendszere (SZÁDOR) a belügyi vezetők számára biztosította a legfontosabb információkat hordozó dokumentumok – párthatározatok, jogszabályok, belügyi rendelkezések, tudományos kutatások, szakirodalom, statisztikák – elérhetőségét és használhatóságát.

„Júdás”

A III/II. Csoportfőnökségen egy konkrét, „Júdás” fedőnevű operatív ügy kapcsán létrehozott adatbázis, amelyben egy 1988. áprilisi felmérés⁷¹ szerint összesen közel 70 000 személy adatait tárolták, és használták a látókörbe került személyekkel kapcsolatos kutató-szűrő munkára.

„Fantom” rendszer

Valójában egy „Fantom” fedőnevű bizalmas nyomozást (rendkívüli esemény) támogató, konkrét feladatra létrehozott számítógépes feldolgozás (1985–1986).

„Parázs”

A „Parázs” fedőnevű rendszer a III/III. Csoportfőnökségen működtetett számítógépes adatbázis volt, melynek segítségével megadott konkrét dátumokkal kapcsolatban várható ellenséges tevékenységeket lehetett vizsgálni és az ezzel kapcsolatos operatív feladatokat megtervezni.

⁷¹ ÁBTL 1.11.1. 53. d.

AZ EGYSÉGES GÉP PRIORÁLÓ RENDSZER KIALAKÍTÁSA ÉS MŰKÖDÉSE

Az Egységes Gépi Prioráló Rendszer (EGPR) a Belügyminisztérium legnagyobb, integrált számítógépes rendszere volt, melynek különböző, a későbbiekben ismertető alrendszerei az egyes szakterületeken feldolgozott személyek keresését, szűrését tette lehetővé. Fontos kiemelni, hogy ez a hatalmas adatbázis korántsem tartalmazott minden, a hagyományos, kartonrendszerű vagy dosszié alapú nyilvántartásban szereplő információt az adott személyről vagy eseményről. Tévedés tehát azt feltételezni, hogy ennek a rendszernek az adatállománya helyettesíthetné vagy kiválthatná az esetlegesen hiányos vagy megsemmisült eredeti nyilvántartásokat. A rendszer elsődleges célja az volt, hogy meghatározott személyes adatok alapján megadja azokat a nyilvántartási számokat, amelyeket azután manuális úton kellett megkeresni és az illőre vonatkozó papíralapú iratokat megvizsgálni.

Az EGPR fejlesztése 1974 és 1979 között fokozatosan történt meg, éles üzembe helyezését a belügyminiszter 09/1974. számú parancsa írta elő, a priorálások rendjét pedig a BM Információfeldolgozó és Felügyeleti Csoportfőnök 02/1974. számú intézkedése szabályozta.

A rendszer létrehozásának célját a következőkben határozták meg:

- a minisztérium központi és területi szerveinél segítsen javítani az operatív munkát, gyorsítani az ügyintézés, csökkentse az állomány adminisztrációs munkáját;
- az egymástól elkülönült központi nyilvántartások egységes számítógépes rendszerbe szervezésével tegye lehetővé az adatok közötti összefüggések jobb feltárását, az információtartalom növelését;
- csökkentse a nyilvántartó szervek állományának munkaterheit.

Az EGPR működésének tapasztalatait 1981 november 9-én belügyminiszteri értekezleten tekintették át, s megállapították, hogy a rendszer kialakításakor kitűzött célok helyesek voltak, az információszolgáltatás gyorsasága és pontossága megfelelt az elvárásoknak, összességében pedig a számítógépes adatszolgáltatás nagymértékben csökkentette az adminisztrációt és a priorálás válaszidejét, ezáltal pedig növelte az alaptevékenység végzésére fordítható időt.⁷²

Az EGPR alapvetően egy ellenőrző, kutató rendszer volt, amely lényegében arra szolgált, hogy egy megadott személyre vagy eseményre vonatkozó, papíralapú iratok, vagy egyéb helyen tárolt információk, fellelhetőségét gyorsan és pontosan meg tudja határozni. A rendszer az adatokat az alábbi csoportokban tárolta:

- személyazonosító adatok,
- lakcím-azonosító adatok,
- tartalmi adatok (szöveges ill. kódolt formában).

⁷² ÁBTL 1.11.1. 110-13-9/1985. Részletes felmérés a GAO-n működtetett – az állambiztonsági munkát segítő – számítógépes rendszerekről.

Egy 1988-as elemzés⁷³ szerint az EGPR előnyei a következőkben mutatkoztak meg:

- az egymástól szervezetiileg és helyileg is különálló nyilvántartásokban előforduló személyek adatainak egységes feldolgozásával olyan összefüggéseket tárhatnak fel, amelyeket a hagyományos adattárak használatával lehetetlen elérni;
- a hálózaton keresztül történő adattovábbítás és a gépi priorálás a válaszadási határidőt 24 órán belülre szorította le;
- az egységes kérdőjegy alkalmazásával valamennyi, alábbi ismertetett adattárból egy kérdőjeggyel lehetett priorálni;
- a különböző szervek intézkedéseinek „kereszteződését” nagymértékben kiküszöbölte a rendszer;
- a selejtezések és törlések (!) gépi úton történő végzése, valamint a névsorok alapján történő tömeges priorálás lehetősége szintén csökkentette az állomány adminisztratív terheit;
- a szükségessé váló új adattárak bekapcsolása is biztosítva volt (bár tudomásunk szerint a lenti adattárakon túl újabbak már nem készültek a rendszerváltásig).

A '80-as évekre a Belügyminisztériumban az EGPR rendszerén belül 14 önálló adattárát alakítottak ki, melyek egyaránt tartalmaztak bűnügyi, igazgatásrendészeti és állambiztonsági adatbázisokat az ABC betűivel jelölve „A”-tól „T”-ig. (Az „adatbázis” kifejezés a korszakban egyáltalán nem volt használatos, de az egykorú „adattár” kifejezés lényegében ugyanazon funkciókat jelentette.) A 14 adattár 1985-ben összesen 1 350 000 tételt tartalmazott, ebből 420 000 tétel volt az állambiztonságé, de 1988-ra a teljes adatállomány már meghaladta a másfél millió rekordot.⁷⁴ A rendszer kapacitására jellemző, hogy 1987-ben 12,5 millió priorálást végeztek el az EGPR-ben (ez egyébként több mint 20%-os növekedést jelentett az előző évi adatokhoz képest).⁷⁵

Egyes források a fent említett és alább részletezendő 14 adattár mellett említnek még egy ún. „J” adattárat is („Előzetes nyomozások adattára”), ezt azonban a korabeli általános felmérések és beszámolók nem sorolják fel mint az EGPR részét.⁷⁶

Közvetlenül a rendszerváltás előtt újabb adattár fejlesztése kezdődött meg,⁷⁷ de a „V” jelű, az állambiztonsági operatív tartalékos tiszti állomány adatainak feldolgozására szolgáló adattár véglegesítésére már valószínűleg nem maradt idő. Egy 1989-es feljegyzés⁷⁸ ugyanakkor a felülvizsgálandó EGPR-adattárak között megemlíti ezt a rendszert is.

⁷³ ÁBTL 1.11.1. Számítástechnikai ügyek 26. t. 45-79/26/1989. 63. d.

⁷⁴ Uo.

⁷⁵ MNL OL XIX-B-1-ba-2-11/1988.03.29. – sz. n. – Mell.

⁷⁶ A Szakértői Bizottság jelentése is megemlíti ezt a nyilvántartást, de nem sorolja az EGPR-be tartozó adattárak közé.

⁷⁷ Uo.

⁷⁸ ÁBTL 1.11.1. sz. n. Feljegyzés az állambiztonsági információs rendszerek felülvizsgálatának főbb elveire és feladataira. 62. d.

A '80-as évek második felében az EGPR rendszerében az alábbi „adattárak” működtek (melyek közül részletesebben csak az állambiztonsági szervek által használt rendszerekkel foglalkozunk):

Bűnügyi nyilvántartások:

- „A” betűjelű adattár: Büntettesek nyilvántartása.
- „B” betűjelű adattár: Modus operandi adattár.
- „C” betűjelű adattár: Veszélyes bűnözők adattára.
- „D” betűjelű adattár: Bűnügyi operatív előzetes adattár.
- „F” betűjelű adattár: Bűnügyi operatív hálózati nyilvántartás.

Igazgatásrendészeti nyilvántartások:

- „N” betűjelű adattár: Útlevérendészeti adattár.
- „R” betűjelű adattár: Idegenrendészeti operatív adattár.
- „T” betűjelű adattár: Magyarországon élő külföldi állampolgárok adattára.

Állambiztonsági adattárak

- **„G” betűjelű adattár:** Állambiztonsági operatív nyilvántartás
A „G” adattár – a korabeli megfogalmazás szerint – tartalmazta az állami, társadalmi és gazdasági renddel szemben ellenséges tevékenységet kifejtő, illetve arra potenciálisan veszélyt jelentő meghatározott személyek adatait. A „G” adattár lényegében az operatív kartonon szereplő legfontosabb, de nem az összes (!) adatot tartalmazta a következők szerint:
 - a személy azonosító adatait (név, születési hely, születési ideje,⁷⁹ anyja neve, lakcíme);
 - a személyre vonatkozó terhelő, kompromittáló adatokat tartalmazó dossziészámokat és azok típusait;
 - a dossziét kezelő szerv megnevezését;
 - a dossziékban lévő terhelő, kompromittáló anyagok rövid kivonatát (ha a személy alapnyilvántartásban szerepelt);
 - az esetleges bizalmas nyomozásra utaló megjelölést, a bizalmas nyomozást elrendelő szerv megnevezését.

⁷⁹ Megjegyzendő, hogy a mágnesszalagokra került adatállományokon a dátum típusú mezőket nem sikerült visszaállítani, így ezek az adatok továbbra is kódokként, egyelőre olvashatatlanul jelennek meg.

Az adattárból rendszeresen listát készítettek pl. az adott évben 17. életévüket betöltő, sorozásra kerülő fiatalokról, a III/II. és a III/IV. Csoportfőnökség által figyelőztetett azon személyekről, akiknek a figyelőztetési határideje a következő negyedévben lejárt stb.

Az adattár a fentiekén túl az esetleges figyelőztetés típusát és időszakát, a bizalmas nyomozás elrendelését, a kutató nyilvántartás jelzését és az ezzel kapcsolatos szervkódot, dossziéadatokat és terhelő adatokat is tartalmazta. A „G” adattár állománya 1980-ban 220 000, 1985-ben 235 000, 1988-ban összesen 211 150 tételt tartalmazott,⁸⁰ ugyanezen időszak alatt a lekérdezések száma az évi 75 ezerről évi 1,2 millióra nőtt. Fontos kiemelni, hogy a jelenleg az Alkotmányvédelmi Hivatalban őrzött mágnesszalagon található „G” adattár a hivatal számításai szerint összesen 83 694 rekordot tartalmaz, az 1988-as adatállománynak tehát kevesebb, mint a felét!

Az adattár karbantartását a BM Adatfeldolgozó és Tájékoztatási Csoportfőnökség Állambiztonsági Operatív Nyilvántartó Osztálya végezte hetente saját székhelyén, az adatokat floppy-lemezen juttatták el a központi számítógépes rendszert üzemeltető BM Számítástechnikai Alkalmazási Központba (BM SZAK).

— **„H” betűjelű adattár:** Állambiztonsági Operatív Hálózati Nyilvántartás

A „H” adattár az állambiztonsági munkát végző BM-szervek beszervezett, foglalkoztatott, figyelőztetett, kizárt hálózati személyeinek, illetve a megghiúsult beszervezéseknek az adatait tartalmazta. Ezen kívül szerepeltek az adatbázisban a konspirált (K) és a találkozási (T) lakásokra vonatkozó azonosító adatok is. (Megjegyzendő, hogy a „H” adattár az egykori III/I. Csoportfőnökség, vagyis a hírszerzés hálózatának adatait soha nem tartalmazta.)

Az adatbázis az egyes személyekre vonatkozóan az alábbi adatokat foglalta magában:

- a személy azonosító adatai (név, születési hely, születési idő,⁸¹ anyja neve),
- a foglalkoztatás jellegére utaló kód (kizárt, foglalkoztatott, élő titkosított hálózat, élő vagy foglalkoztatott K-lakás, T-lakás, megghiúsult beszerzés stb.),
- fedőnév,
- a kapcsolattartó szerv megnevezése,
- kizárt hálózat esetén az irattári számot, élő kapcsolat esetén a foglalkoztató szerv kódját.

Az adattár 1980-ban 150 000, 1985-ben 125 000, 1988-ban összesen 117 827 tételt tartalmazott, s évente közel hatszázezer esetben kértek le belőle adatokat az operatív szervek.⁸² Érdeemes megemlíteni, hogy az Alkotmányvédelmi Hivatalban jelenleg őrzött mágnesszalagokról lementett „H” adattárban a hivatal munkatársainak számításai szerint a fentieknek éppen csak a fele, összesen 58 708 személy adatai található meg!

⁸⁰ ÁBTL 1.11.1. 26-45/79/1989.

⁸¹ A dátum típusú mezőket itt sem sikerült dekódolni.

⁸² Uo.

A fenti adatszolgáltatásokon túl rendszeresen készítettek listát a „H” adattárból azokról, akik:

- a tárgyévben töltötték be a 70. életévüket,
- a „kizárt hálózat”, illetve „kizárt hálózat anyaga megsemmisült” kóddal voltak ellátva,
- a rendszerben hiányos személyazonosító adatokkal szerepeltek.

Az adattár karbantartását a BM Adatfeldolgozó és Tájékoztatási Csoportfőnökség Állambiztonsági Operatív Nyilvántartó Osztálya hetente végezte, a központi számítógépes rendszert üzemeltető BM SZAK az adatokat erről is floppy-lemezen kapta meg.

— **„I” betűjelű adattár:** A BM III/I. Csoportfőnökség adattára

Az adattár nyilvántartási rendjét a belügyminiszter 0010/1969. számú parancsa szabályozta. Az adatbázis tartalmazta a csoportfőnökség manuális adattárában tárolt, meghatározott személyekre vonatkozó adatokat a következők szerint:

- a személy azonosító adatait,
- a személy nemét,
- állampolgárságát,
- a figyelőztetési kategóriát.

Az „I” adattár 1980-ban 26 192, 1985-ben kb. 32 000, 1988-ban viszont már 40 056 tételt tartalmazott, melyből 1987-ben összesen 262 740 alkalommal végeztek adatlekérdezést.

Az adattár karbantartását a BM III/I-3. Osztály végezte hetente kódlapokon, az adatokat a BM SZAK-ban rögzítették.

— **„K” betűjelű adattár**

A III/II. (Kémelhárító) Csoportfőnökség a központi nyilvántartótól függetlenül is vezetett saját kisegítő nyilvántartásokat, ezek legfontosabbika volt az ún. Központi Kémelhárítási Adattár, azaz a KKA. A KKA-ban gyűjtöttek minden olyan adatot, amely

- az ellenséges hírszerző, propaganda- és egyéb szervekre, azok szervezeti felépítésére, objektumaira, fedőszerveire és fedőcímeire,
- e szervek személyi állományára, ügynökeire, ügynökgyanús kapcsolataira,
- kémelhárítási szempontból figyelemreméltó kategóriákra, illetve ellenséges tevékenység kifejtésével gyanúsítható egyes személyekre,
- ellenséges hírszerző szervek behatolási, beszervezési, híryanagygyűjtési és összeköttetési módszereire vonatkozott.

Ennek az adattárnak a gépesítését már a '60-as évek végén megkezdték, a későbbiekben ez képezte az EGPR „K” jelű adattárának az alapját.

Az adattár nyilvántartási rendjét a 9/1984. számú belügyminiszteri parancs szabályozta, tartalma pedig a III/II. Csoportfőnökség manuális adattárában tárolt, meghatározott személyekre vonatkozó információk voltak. Az egyes személyekkel kapcsolatban az adattár tartalmazta:

- a személyazonosító és lakcímadatokat,
- a figyelőztetés típusát,
- a figyelőztető szerv megnevezését,
- a dossziészámot,

- a KKA-számot,
- a fedőnevet,
- a mikrofilm jelzését (KKA anyagjelzése),
- az állampolgárságot,
- a foglalkozást,
- szöveges tartalmi adatokat (max. 900 karaktert tételenként).

A KKA Adattára 1980-ban 7800, 1985-ben 8300,⁸³ 1988-ban viszont már csak 4544 tételt tartalmazott,⁸⁴ ebben az adatmennyiségben 1987-ben például összesen 635 592 alkalommal végeztek priorálást. Az Alkotmányvédelmi Hivatalban őrzött mágnesszalagon a KKA állományában jelenleg 4896 rekord szerepel.

Az adattár karbantartását a BM III/II-11. Osztály végezte havonta kódlapokon, az adatokat a BM SZAK-ban rögzítették.

— **„L” betűjelű adattár: a Katonai Elhárítás Speciális Adattára (KESPA)**

Az „L” adattár nyilvántartási rendszerét a belügyminiszter 002/1974. számú parancsa szabályozta, és a BM III/IV. Csoportfőnökség adattárában tárolt, meghatározott személyekre vonatkozó adatokat tartalmazta. Az adatbázisban szerepeltek:

- az adott személy személyazonosító és lakcímadatai,
- rendfokozat,
- beosztási terület, beosztás, ill. munkahely
- foglalkozás,
- állampolgárság,
- dossziét kezelő szerv megnevezése,
- dosszié száma,
- a nyilvántartás oka szövegesen feltüntetve.

Az „L” adattárban tárolt adatok mennyiségére vonatkozóan a források ellentmondásosak: 1980-ban 1170, 1985-ben⁸⁵ 1300 tételt említene, egy 1988-as összegzés viszont már csak 175 tételt⁸⁶. (Hasonló radikális csökkenést jeleznek az iratok az „M” adattár esetében is.)

Az adattár karbantartását a BM III/IV-2. Osztály végezte negyedévente kódlapokon, az adatokat a BM SZAK-ban rögzítették.

— **„M” betűjelű adattár: K-ellenőrzés adattára**

Az ún. K-ellenőrzéssel, vagyis a postaforgalom ellenőrzésével kapcsolatos feladatokat a belügyminiszter 0019/1970. számú parancsa szabályozta. Az adattárban a következő információk szerepeltek:

- személyi- és lakcím-azonosító adatok,
- nyilvántartási kategória,
- foglalkozás,
- elhelyező szerv megnevezése,
- figyeltetésre utaló adat,

⁸³ ÁBTL 1.11.1. 110-13-9/1985.

⁸⁴ ÁBTL 1.11.1. 26-45/79/1989.

⁸⁵ ÁBTL 1.11.1. 110-13-9/85.

⁸⁶ ÁBTL 1.11.1. 26-45/79/1989.

- írásképlet,
- kapcsolataira utaló adat,
- kapcsolatok azonosító adatai.

Érdekes módon 1980 és 1988 között ebben az adattárban is drasztikus adatcsökkenést jeleznek a források, csakúgy, mint az „L” adattárban. Míg 1980-ban még 281 ezer tételt regisztráltak az „M” adattárban, addig 1985-ben már csak 14 ezret, egy 1988-as összegzés viszont összesen 2839 tételről tesz említést ugyanitt. Évente kb. félmillió priorálás történt az „M” adattárban, az érdeklődés tehát nem csökkent a levéllenőrzési nyilvántartások iránt.

Az adattár karbantartását a BM III/3. Osztály végezte hetente kódlapokon, az adatokat a BM SZAK-ban rögzítették.

Az EGPR működése, a priorálások rendje

Az EGPR – mint fent láthattuk – alapvetően egy központi számítógépes adatbázis volt, amelyből a kérdező megtudhatta, hogy meghatározott személyek mely nyilvántartás(ok)ban szerepelnek, és hová fordulhat részletesebb információért. A lekérdezési módszer egészen a ’80-as évek második feléig a következő rendszeren alapult.⁸⁷ A megyei rendőrkapitányságok jogosultsággal rendelkező lekérdezői kérdőjegyeket töltöttek ki, amelyeket saját segédhivataluk gyűjtött össze, ahol ún. lyukszalagos adathordozóra rögzítették az információkat. Ezeket azután csoportosítva futárszolgálattal vagy nyílt lekérdezés esetén telexen továbbították a megyei rendőr-főkapitányság segédhivatalába. Innen szintén telexen – vagy nyílt módon (ezt „nn” forgalmazásnak nevezték), vagy pedig rejtjelezetten („rr” forgalmazás) – léptek kapcsolatba a GAO adatközpontjával. A belügyminiszter 08/1973. számú utasítása alapján állami és szolgálati titkot képező adatforgalmazást csak rejtjelezve lehetett végezni, ezért ezeket a kéréseket egy erre szolgáló rejtjelező berendezéssel (pl. az AR-53 típusú elektronikus rejtjelező géppel) titkosították, majd így továbbították a kérést a GAO-nak, ahonnan hasonló útvonalon érkezett vissza a válasz.

A lyukszalagon az „egységnyi”, vagyis például egy kérdőjegyhez tartozó adatokat blokkokban rögzítették a következők szerint:

- kezdő jelsorozat: ez alapvetően az adatblokkok, valamint az adási-nyugtázási információk elhatárolására szolgált;*
- blokkfej: ebben a három sorban szerepelt az adatátvitel módja (nyílt v. rejtjelezett), az alközpont kódja, a végpont kódja, a szalagterv és a blokkfej sorszáma, a lekérdezés, karbantartás dátuma, illetve az engedélyező szerv kódja;*
- bokktörzs: itt szerepeltek az érdemi lekérdezési vagy karbantartási információk, nevezetesen a lekérdező személyi kódja, a lekérdezés célja, a keresett (módosítani kívánt) személy adatai (vezetéknév, utónév, előző név, születési idő, anyja neve, keresendő adattárak betűjelei);*
- záró jelsorozat (ez csak a blokk végét mutatta a gépnek).*

87 ÁBTL 1.11.10. R-64-161-7/2/1986.

Egy lekérdezés során kb. ötven tételt, vagyis ötven keresett személy kérdőjelet rögzítették egyetlen blokkban, legalábbis a korabeli utasítások ennél nagyobb blokkok kialakítását, vagyis ennél több név egyszerre való prioráltatását, már nem tanácsolták.⁸⁸

A gépi prioráló rendszer természetesen szigorú jogosultsági elv alapján működött: minden szerv csak a számára engedélyezett adattárakban végezhetett priorálásokat. A jogosultsági szinteket a belügyminiszter szabályozta, és csak ő engedélyezhette ennek módosítását is. A priorálás megkezdéséhez ismerni kellett az alközpont kódját, a kérdező szerv kódját, ezen kívül meg kellett adni a lekérdezés célját és a lekérdezett nyilvántartások betűjelét. Ezeket a lekérdezési adatokat a rendszer folyamatosan eltárolta biztonsági okokból, hogy a későbbiekben vissza lehessen keresni, melyik szerv kit vagy mit prioráltatott le.

A rendszeren belül is különböző szintű titkosítási fokozatba („A”, „B”, „C”) lehetett sorolni az adatokat, ennek megfelelően a kérdező vagy azt a választ kapta, hogy melyik szervvel kell felvennie a kapcsolatot az adat megismerése érdekében („A”), vagy csak annyit tudhatott meg, hogy az adott személy szerepel a nyilvántartásban („B”), a legszigorúbb esetben („C”) viszont még találat esetén is „nem szerepel” válasz érkezett a kérdésre. A titkosított adatot betápláló, elhelyező szerv azonban a szabályzat szerint mindhárom esetben értesítést kapott arról, hogy melyik szerv, milyen célból és melyik titkosított személy adatait akarta megismerni.⁸⁹

A személyi adatokon kívül a tartalmi adatok bizonyos kombinációi szerint is (ÉS/ VAGY logikai kapcsolat) lehetett lekérdezéseket futtatni a rendszerben.

A lekérdezésekre a következő válaszokat kaphatta a kérdező:

- szerepel (ilyenkor a fent felsorolt, az adott adattárban lévő adatokat is megkapta),
- nem szerepel,
- azonosítandó (ha a lekérdezés szempontjainak több személy is megfelelt, mindegyik adatait kiadták a kérdezőnek),
- nem jogosult,
- hibás lekérdezés (rossz vagy túl kevés adat megadása esetén).

A fent jelzett, évi tízmilliót is meghaladó, priorálási igények folyamatos kiszolgálása természetesen csak nagyfokú automatizálás révén volt teljesíthető. Az EGPR üzemszerű működési mechanizmusa a 24 órás válaszadási ciklusra épült: a priorálási igények rejtjelező berendezéssel ellátott távgépíron érkeztek be a délutáni órákban, ezeket a rendszer az esti órákban feldolgozta, majd éjfél után megkezdte a válaszadásokat.

A '80-as évek második felében a priorálás rendjét tovább kívánták differenciálni, ezért bevezették a „24 órás gyorsított priorálás”, valamint a „soron kívüli priorálás” rendszerét is. Előbbi esetben az adattovábbítás nyílt kommunikációs vonalon keresztül zajlott, így a válasz megérkezett 24 órán belül, de ezt a lekérdezési formát csak az „A”, a „B”, a „C” és a „T” betűjelű adattárakban való priorálásra lehetett

⁸⁸ Uo.

⁸⁹ ÁBTL 1.11.1. 110-13-9/85. Részletes helyzetfelmérés a GAO-n működtetett – az állambiztonsági munkát segítő – számítógépes rendszerekről.

használni. A második esetben már az adott szervhez telepített terminálon lehetett lekérdezni az adatokat, amely telefonvonalon keresztül állt kapcsolatban a GAO-val, így a válasz akár másodperceken belül is megérkezhetett a kérdésre. Természetesen a szigorúan titkos adattárakhoz, köztük az állambiztonsági rendszerekhez nem lehetett ilyen módon „hozzáférni”.

Az EGPR állambiztonsági adattáraiban történő gépi priorálás a BM III/II-11. Osztály vezetőjének 1990. január 31-i tájékoztatása szerint két nappal korábban megszűnt,⁹⁰ ettől kezdve az adatlekérdezéseket az illetékes csoportfőnökségek saját hagyományos nyilvántartásaiban kellett elvégezni. Ezzel az aktussal jelképesen is lezárult a Belügyminisztérium egységes igazgatásrendészeti, bűnügyi és állambiztonsági számítógépes rendszerfejlesztésének másfél évtizedes időszaka.

Mágnesszalagok

Jelen ismereteink szerint a fent bemutatott hagyományos nyilvántartások alapján működtetett, de azoknak csak részben megfeleltethető számítógépes rendszerek közül az EGPR meghatározott adattárait tartalmazó ún. mágnesszalagok történetéről a következőket állíthatjuk. A BM SZAK által működtetett adatbázisok, köztük az EGPR állambiztonsági vonatkozású adattárai 1990 januárjában még mindenképpen működtek, a levéltárban lévő papíralapú kartonokkal történt összevetés alapján legalábbis a mágnesszalagokon lévő adatokat 1990. január közepén még bizonyosan módosították. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy minden, 1990 januárjáig keletkezett nyilvántartásba vett személy adatai felkerültek volna a rendszerbe, mert mint korábban láttuk, az adatok megküldésében az operatív szervek időnként komoly elmaradásban voltak.

1989 novemberében Horváth József III/III. csoportfőnök részletes javaslatot készített Pallagi Ferenc állambiztonsági miniszterhelyettes részére „*az állambiztonsági operatív nyilvántartás rendszerének felülvizsgálatára*”, ami lényegében az operatív szerveknél lévő élő és a már irattározott anyagok nagy többségének a megsemmisítését írta elő.⁹¹ A Pallagi által jóváhagyott terv tartalmazta azt a feladatot is, hogy a törölt, megsemmisített iratok a számítógépes adattárakból is törlésre kerüljenek.

A BM SZAK állambiztonsági adatbázisainak átadására egy hónappal később, 1989 decemberében készült egy intézkedési terv az állambiztonsági miniszterhelyettesi titkárságon,⁹² amely még hat hónapos megfeszített ütemű munkával számolt az átadás-átvétel tekintetében. E munka keretében elkezdték felállítani az ÁBMHT⁹³ keretében az ÁB Számítóközpontot, amely a feladatokat átvette a BM SZAK-tól, illetve – elsődleges feladatként – utóbbinál tervbe vették az adattárakban szükséges selejtezések és törlések elvégzését. Az intézkedési terv szerint „*az operatív szervek által*

⁹⁰ ÁBTL 1.11.5. 40/11-9-9-/1990.

⁹¹ ÁBTL 1.12.4. 11-13/1468/1989. Szolnok II. 28. d.

⁹² ÁBTL 1.11.1. 45-79/35/89.

⁹³ BM Állambiztonsági Miniszterhelyettesi Titkárság.

leselejtezett anyagokat és kapcsolódó részeit selejtezni kell a szakszolgálatoknál is, és mindezeket archiválás nélkül törölni kell a számítógépes rendszerekből.”

A megmaradt állambiztonsági adattárak átadását végül 1990. január 25-én kérte az Állambiztonsági Főcsoportfőnökség nevében az akkori Kémelhárítási Csoportfőnökség vezetője a BM SZAK-tól. Ez alapján 1990. január 29-én és 30-án történt meg a 18 db mágnesszalag átadása a Nemzetbiztonsági Hivatal részére, ahol ezeket jelenleg is őrzik.⁹⁴

A mágnesszalagokon három állambiztonsági adattár – „G”, „H” és „K” – ún. törzsadatai, illetve ún. gyűjtőadatai,⁹⁵ valamint a róluk készült két-két biztonsági másolatok találhatók. A NEB és az ÁBTL munkatársai ezek közül a „H”, illetve a „G” adattáraknak a mágnesszalagról lementett, a hivatal informatikusai által ASCII kódolású szövegfájlokká konvertált törzs- és gyűjtőállományait vizsgálták 2015 szeptembere és 2016 májusa között, majd a feldolgozás során további kiegészítő, pontosító vizsgálatokat és egyeztetéseket folytattak.

Az egykori „H” adattár lementett „törzsállománya” jelenleg – mint azt korábban jeleztük – összesen 58 708 rekordot tartalmaz, ehhez képest a gyűjtő csak összesen 31 rekordból áll.

⁹⁴ A mágnesszalagok átadására vonatkozó információk az Alkotmányvédelmi Hivatal munkatársaitól származnak.

⁹⁵ Ezek közül a törzsadatok tartalmazzák a tényleges adatállományokat, a gyűjtőállományokban csak a legutolsó, még a törzsadatokon át nem vezetett változások találhatók meg.

Az egykori állambiztonság mágnesszalagjainak 1990 utáni sorsa

(BIKKI ISTVÁN)

A SZAKMAI NYILVÁNOSSÁG SZINTJE

A kezdetek

1990. január 25-én a Belügyminisztérium III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnöksége nevében a II. (Kémelhárítási) Csoportfőnökség vezetője, Benkő Ferenc ezredes átiratban kérte Csajkovits József ezredestől, a BM Számítástechnikai Alkalmazási Központ (BM SZAK) vezetőjétől a kezelésükben lévő állambiztonsági számítógépes nyilvántartási adatok teljes körű átadását. A kérésnek megfelelően a BM SZAK 1990. január 29-én és 30-án adta át a 18 db, a „G” és „H” nyilvántartást, valamint a „K” jelű adattárat tartalmazó mágnesszalagokat, amelyekből 3 db a törzsadatokat, 3 db a gyűjtő (javító, módosító) adatokat, illetve az ezekről készült két sorozat a biztonsági másolatokat tartalmazta. Az átadó tájékoztatása szerint a szalagok az 1989. decemberi állapotnak megfelelő adatállományt tartalmazták az operatív („G”), a hálózati („H”) és a Központi Kémelhárítási Adattár („K”) adategyüttesek esetén is.⁹⁶ Egyébként 1990. január vége és 2003 között a szalagokat a mindenkorai főigazgató zárt irattárában tárolták.⁹⁷

⁹⁶ AH/26289-1/2015-2. számú és 2016. március 22-én készült – Kivonat a 2015. március 4-én kelt AH/26289/2015. iktatószámú iratból a mágnesszalagok tudományos feldolgozását végző munkacsoport részére; a „G” jelű nyilvántartás 83 694, a „H” jelű 58 708 és a „K” adattár pedig 4896 rekordot tartalmaz

⁹⁷ Uo.

Az Iratfeltáró Bizottság

A belügyminiszter 5/1995. utasításával⁹⁸ létrehozott Iratfeltáró Bizottság (IFB) feladata lett a Belügyminisztérium és a jogelőd szervezetei működési körében 1990. május 31. előtt keletkezett iratok felmérése azért, hogy *„a jogszabályok előírásainak megfelelő és szakszerű rendben történő megőrzése érdekében, az alkotmányos alapjogok gyakorlásához és ezen belül is hangsúlyozottan a tudományos kutatás elősegítése céljából”* javaslatokat tegyen. Az IFB tagjai jogosultak voltak az érintett *„szerveknél a nyilvántartás módszerére, rendszerére, az iratok minősítésére vonatkozóan tájékoztatást kérni.”* Az IFB, amely egyébként 1995. június 30-áig működött, az egykori állambiztonság számítógépes adatbázisai közül az alábbiakra vonatkozóan gyűjtött össze információkat:

- „G” – az operatív nyilvántartás célszemélyeinek adatait tartalmazó adatbázis, mágnesszalagon átadva a III/II-nek;
- „H” – az operatív hálózati nyilvántartás adatbázisa, mágnesszalagon átadva a III/II-nek;
- „I” – a polgári hírszerzés adattára, átadva a III/I-nek;
- „J” – tartalma nem ismert; a III/II. kezdeményezésére teljes törlés;
- „K” – a Központi Kémelhárítási Adattár (KKA). Mágnesszalagon átadva a III/II-nek;
- „L” – a katonai elhárítás speciális adattára (KESPA), törölve;
- „M” – K-ellenőrzési adattár; törölve;
- „S” – tárgy- és témakör szerinti nyilvántartás, sorsáról nincs adat;
- „U” – tartalma nem ismert, teljes törlés;
- „V” – az állambiztonsági tartalékos állomány nyilvántartási adatbázisa;
- „Fantom” fedőnevű⁹⁹ rendszer – megszüntetve a III/II-1-B kezdeményezésére;
- „Júdás” fedőnevű¹⁰⁰ rendszer – nincs érdemi információ;
- „Szivárvány” fedőnevű rendszer – átadva az állambiztonsági miniszterhelyettesi titkárságnak;
- „253” fedőnevű rendszer – az 1989-es statisztikai feldolgozás utáni megszüntetés;

⁹⁸ 10-21/5/1995. BM sz.A bizottság tagjait jelölő szervezetek voltak a Magyar Nemzeti Levéltár, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium Levéltári Tanácsa, a Magyar Levéltárosok Egyesülete, az Önkormányzati Levéltárak Tanácsa, az MTA Történettudományi Intézete, az MTA Jelenkorkutató Bizottsága, az '56-os Intézet, Budapest Főváros Önkormányzata és a Nyilvánosság Klub; a bizottság tagjai lettek: Bikki István, G. Vass István, Hajdú Tibor, Hegedűs B. András, Kenedi János, Markó György, Rainer M. János, Tyekvicska Árpád és Varga László (elnök).

⁹⁹ Az ÁBTL 2 db „Fantom” fedőnevű dossziéval rendelkezik, mindkettő rendkívüli esemény dossziéként keletkezett. Az O-19151. számút a III/II. Csoportfőnökség egy kémkedési ügyben 1981-ben, az O-19462. számút pedig a III/III. Csoportfőnökség a Magyar Állami Operaházban a színpadtechnika megrongálása ügyében 1986-ban nyitotta.

¹⁰⁰ Az ÁBTL rendelkezik egy „Júdás” fedőnevű, eredetileg rendkívüli esemény dossziéként, robbanóanyaggal való visszaélés miatt a III/IV. Csoportfőnökség által 1981-ben nyitott, O-18043. számú, dossziéval. Rendkívüli esemény dossziéként a III/II. Csoportfőnökség is kezeltetett egy szintén „Júdás” fedőnevű anyagot 1984-ben, amely ügyben még 1990 után is dolgoztak.

- KKA géptermi értesítő rendszer – listázás és törlés;
- Infravörös spektrum adatbank – átadás a III/IV-nek floppy-n;
- Objektumok gépjárművel történő figyelőrendszere – teljes törlés a III/II. kezdeményezésére.¹⁰¹

A Történeti Hivatal

Az Alkotmánybíróság a 60/1994. (XII. 24.) AB határozatával az egyes fontos tisztségeket betöltő személyek ellenőrzéséről szóló 1994. évi XXIII. törvény egyes rendelkezéseit megsemmisítette, és bizonyos körben jogalkotási kötelezettséget írt elő az Országgyűlésnek. Ennek keretében az információs önrendelkezési jog és a közérdekű adatok nyilvánosságának biztosításával kapcsolatosan is elvárásokat fogalmazott meg a testület. Kimondta, hogy az egykori állambiztonság nyilvántartásaiban fellelhető adatok feltétlen titkossága alkotmányellenes. Az Alkotmánybíróság döntéséből egyértelműen következett az is, hogy megfelelő formában biztosítani kellett az információs önrendelkezési jog gyakorlásának és a tudományos kutatásnak a feltételeit. Tekintettel arra, hogy az iratok kezelése és őrzése speciális szabályokat igényel, ezért ezen feladatok végrehajtását a Kormánytól független szervre, a létrehozandó Történeti Hivatalra (TH) kívánták bízni.

Az egyes fontos tisztségeket betöltő személyek ellenőrzéséről szóló 1994. évi XXI. II. törvény módosításáról rendelkező 1996. évi LXVII. törvénnyel 1996. július 31-ével megnyílt a lehetősége a Történeti Hivatal¹⁰² létrehozásának. A jogalkotó – többek között – a TH illetékességébe utalta a volt BM III. Főcsoportfőnökség és elődei egyéb olyan iratait, valamint a volt HM MNVK Felderítő Csoportfőnökség és elődei azon iratait, amelyek az e törvény hatálybalépésekor a nemzetbiztonsági szolgálatok törvényben meghatározott feladatai ellátása céljából – adattartalmuk miatt – már nem voltak kezelhetők. A TH létrejöttét követően az egykori mágnesszalagok levéltárba adásának kérdése nem merült fel.

A Történeti Levéltár és a „Gálszécsy-bizottság”

Az elmúlt rendszer titkosszolgálati tevékenységének feltárásáról és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) létrehozásáról szóló 2003. évi III. törvény¹⁰³ általános indokolása szerint: „az előző korszak titkosszolgálatainak iratai főszabályként nem tekinthetők államtitoknak, teljes körű megismerésüket azon-

¹⁰¹ A belügyminisztériumi Iratfeltáró Bizottság jelentése, 1995. június 30.

¹⁰² A TH elnökének 1997. május 15-ei hatállyal a köztársasági elnök 78/1997. (V. 16.) KE határozatával Markó Györgyöt nevezte ki. Az elnökhelyettes 1998. július 14-ével a 103/1998. (VII. 15.) KE határozat alapján Kónyáné Kutrucz Katalin lett.

¹⁰³ A 2003. évi III. törvény 2003. április 1-jével hozta létre a Történeti Levéltárat; ettől az időponttól kezdve az intézmény főigazgatója Gyarmati György.

ban az iratokban szereplő személyes adatok védelme korlátozza. Korlátozhatja továbbá a teljes körű megismerést a Magyar Köztársaság nemzeti érdekének és nemzetközi kötelezettségvállalásainak érvényesülése, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatok zavarmentes működési feltételeinek biztosítása.” Az egykori BM volt III. Főcsoportfőnökségének iratai e törvény szerint is, több más egykori állambiztonsági/államvédelmi szerv irataival együtt, a jogalkotó levéltár kezelésébe utalta.

A 2003. évi III. törvény előírásainak megfelelően hozták létre a köznyelvben „Gálszécsy-bizottság”-ként ismertté vált testületet, amelynek az e törvény hatálya alá tartozó iratoknak a TH jogutód Történeti Levéltár számára történő átadását kellett felügyelnie.¹⁰⁴ A mágnesszalagok ügyével e bizottság megszűnéséig érdemben nem foglalkozott.

A Szakértői Bizottság

Az állambiztonsági iratok átadása értékeléséről szóló 190/2007. (VII. 23.) Korm. rendelettel „A Kormány – az érintettek információs önrendelkezési jogának garantálása és a közérdekű adatok megismeréséhez fűződő alkotmányos jog érvényesülése érdekében szükséges intézkedések megalapozása céljából – az állambiztonsági iratok átadása teljesítésének értékelésére Szakértői Bizottságot” (SZB)¹⁰⁵ állított fel. Az SZB eredetileg 2007. szeptember 30-áig működött volna, de működését kétszer meghosszabbították. Először 2008. március 30-áig, majd 2008. június 29-éig.¹⁰⁶

Az SZB jelentése az 1995-ös IFB jelentésben foglaltakhoz képest az alábbi többletinformációkat tartalmazza az állambiztonsági mágnesszalagokkal kapcsolatosan:

- „J” – előzetes nyomozások adattára, az NBH kezelésében;
- „U” – bizalmas nyomozások, az NBH kezelésében;
- „Fantom” rendszer – az eredmény nélküli priorálásokat tartalmazta;
- „Júdás” rendszer – valószínűleg az árulónak tartott hálózati személyek adatait tartalmazta;
- „253” rendszer – rádió elhárítási rendszer;
- Infravörös spektrum – hamis és fedőokmányok gyűjteménye;
- „Saturnus” rendszer – tartalma ismeretlen;
- Neve nincs adattár – államellenes bűncselekmények elkövetése miatt büntetéseiket töltők nyilvántartása, manuális.¹⁰⁷

Az SZB jelentésének összegezéseként felfogható szakmai javaslatok szerint: „Az NBH-ban és az IH-ban őrzött, az állambiztonsági szolgálatok nyilvántartásainak

¹⁰⁴ Működésük részletesebb szabályait is meghatározta a 43/2003. (III. 31.) Korm. rendelet; egy-egy tagját a Kormány, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke és a Magyar Történelmi Társulat elnöke jelölte; tagjai voltak: Gálszécsy András, Sipos Levente és Vida István.

¹⁰⁵ Az SZB elnöke Kenedi János, tagjai pedig Palasik Mária, Reisz. T. Csaba (2007. októberig), Baráth Magdolna (2007. novembertől), Ripp Zoltán, Sipos Levente, Ungváry Krisztián és Varga László voltak.

¹⁰⁶ L. 251/2007. (IX. 26.) Korm. rendeletet, illetve a 39/2008. (II. 26.) Korm. rendeletet.

¹⁰⁷ A Szakértői Bizottság jelentése, 2007–2008.

máig legteljesebb adatait tartalmazó mágnesszalagokat ki kell nyomtatni, és a rajtuk levő adatokat felül kell vizsgálni. A kormány biztosítsa ennek anyagi feltételeit. Megengedhetetlen, hogy a teljes adatállomány elzárva maradjon a történettudomány és a nyilvánosság előtt, és kinyomtatás hiányában az adathordozó elhasználódása miatt megsemmisüljön.”¹⁰⁸

Az adatvédelmi biztos 2007. évi beszámolójában megállapította, hogy a 190/2007. (VII. 23.) Korm. rendelet alapján létrejött szakértői bizottság „*tehát olyan adatokat jogosult megismerni, amilyen adatok megismerésére egy közfeladatot ellátó állami szerv tagjai kormányrendeleti úton felhatalmazhatók. Személyes adatok megismerésére, kezelésére kormányrendeleti úton nem adható felhatalmazás. Államtitok vagy szolgálati titok esetén a minősítő vagy titokbirtokos szerv vezetője dönt a betekintési engedély megadásáról. A rendelet hatálya alá tartozó dokumentumok esetlegesen fellelhetők nem Kormány alárendeltségébe tartozó szerveknél is. E szervek esetében kétséges, hogy az adatkezelés kormányrendelettel előírható volna.*”¹⁰⁹

Az Archiválás Előkészítő Bizottság

A Kormánykabinet 2008. november 18-ai ülésén a szakértő bizottság jelentéséről készült előterjesztés alapján úgy döntött, hogy az állambiztonsági iratok átadása érdekében készüljön koncepció. Draskovics Tibor igazságügyi és rendészeti és Szilvássy György, a polgári nemzetbiztonsági szolgálatokat irányító tárca nélküli miniszter 2009. január 12-én írta alá a Kormánykabinet részére készített előterjesztést. A koncepció elfogadásával a polgári nemzetbiztonsági szolgálatokat irányító tárca nélküli miniszter feladata lett, hogy az adatminőség és adatvalódiság „legteljesebb” biztosítása érdekében vizsgálta meg az egykori állambiztonsági szolgálatok nyilvántartási adatait tartalmazó mágnesszalagok biztonságos adathordozóra történő mentésének lehetőségét, azzal a feltétellel, hogy az alkalmazott megoldás biztosítsa az adattartalom megváltoztathatatlanágát. Ezen túl felül kellett vizsgálnia az adatok titokvédelmi szempontú minősítésének indokoltságát és a Történeti Levéltárba adásának lehetőségét.¹¹⁰ A döntésről az irányító miniszter 2009. március elején tájékoztatta Laborc Sándor dandártábornok, főigazgatót, azzal a kikötéssel, hogy március 15-éig jöjjön létre a szakértői bizottság. A feladatok befejezéséül június 30-át szabta meg.¹¹¹

Gyarmati György, a Történeti Levéltár főigazgatója 2008. november 24-én kelt levelében kérte Laborc Sándor dandártábornokot, a Nemzetbiztonsági Hivatal főigazgatóját, hogy a 2003. évi III. törvény vonatkozó előírásainak megfelelően, ki-

¹⁰⁸ Uo.

¹⁰⁹ 61/2008. (V. 29.) OGY hat. az adatvédelmi biztos 2007. évi tevékenységéről szóló beszámoló elfogadásáról.

¹¹⁰ IRM/AJFO/71-1/2009. – Előterjesztés a Kormánykabinet részére az elmúlt rendszer titokszolgálati tevékenysége megismerésének, továbbá a kutathatósági feltételek javításának koncepciójáról.

¹¹¹ XV/19/2/2009.

nyomtatásukat és titokvédelmi felülvizsgálatukat követően, kerüljenek a „H” jelű szalagról a levéltár számára átadásra azok a lapok, amelyek már nem tartalmaznak védendő információt.¹¹² Laborc Sándor 2008. december 16-ai válaszában kifejtette: „A mágnesszalagok feldolgozására vonatkozó kormányzati döntést, valamint a biztonsági előírásoknak is megfelelő informatikai háttér biztosítását követően a Hivatal más nyilvántartási rendszerekkel összevetve a rekord szintű felülvizsgálati eljárás során leválogatja a már nem védendő, minősítésüket elvesztő adatokat, és a [2003. évi III.] Törvény 12. § (9) bekezdése alapján átadja a Levéltár részére.”¹¹³ Egyidejűleg azt is elárulta, hogy az 1990-es évek elején valóban történt kísérlet a „H” jelű szalag tartalmának kinyomtatására, de a „jelentős mértékű adathiány miatt a későbbiekben [ez] megsemmisítésre került.”¹¹⁴

A Kormánykabinet 2009. február 17-ei döntése alapján a Nemzetbiztonsági Hivatal akkori főigazgatója, a levéltári törvény alapján köziratnak minősülő mágnesszalagokon rögzített adatok későbbi digitális archiválása feltételeinek megteremtése érdekében, műszaki-informatikai szakemberekből Archiválás Előkészítő Bizottságot (AEB) hozott létre,¹¹⁵ amely 2009. március 20-án tartotta első ülését. Az AEB tagjai 2009. március 28-án, a főigazgató jelenlétében, felbontották a mágnesszalagokat tartalmazó borítékokat, és megállapították, hogy a szalagok fizikai állapota jó. Működésük során megállapították, hogy a mágnesszalagok ½ inch-es, Wabash Datatech Quad Plus 6250 (12 db), Storage Master Control Data Alpha 800/1600/6250 (4 db) és 3M Scotch700 6250 CPI (2 db) típusú, 6250 bpi maximális írási sűrűségű adathordozók. A terekseken, illetve a tárolóeszközöken szándékos fizikai behatás, gyűrődés, szakadás nyomai nem voltak láthatók. Valószínű, hogy az adatokat eredetileg Siemens 4004 típusú gépekkel rögzítették. Az adathordozók egyébként írásvédett állapotban kerültek „letárolásra”. 2009. július 2-án összeállították a tesztrendszert, majd megkezdődött a tesztfolyamat. 2009. november 5-én kezdődött meg a szalagok hőkezelése és mentése, majd november 23-án az AEB munkája utolsó lépéseként az adattartalom archiválása. Ezt megelőzően azonban november 19-én a főigazgató, az AEB javaslata alapján, betekintett néhány lementett állományba. A betekintés a mentési rendszeren, a beszerelt adatlemezről történt, és tartalmát csak a főigazgató ismerhette meg. A tevékenységükről szóló összefoglaló jelentés 2009. december 9-ére készült el.¹¹⁶

A Tanácsadó Testület

Az állambiztonsági szolgálatok mágnesszalagra rögzített adatbázisaiban található adatok felülvizsgálatáról rendelkezett a 102/2010. (IV. 2.) Korm. rendelet. Az egykori

¹¹² 117/T/2008. ÁBTL

¹¹³ NBH/152139-1/2008.

¹¹⁴ Uo.

¹¹⁵ A bizottság elnöke Réti József, alelnöke Bohus Mihály, tagjai Barczy Imre, Harajda András, Zsilinszky Sándor és Turcsik István, titkára Bocsok Viktor lettek

¹¹⁶ NBH/146387/2009. – Összefoglaló jelentés [az Archiválás Előkészítő Bizottság tevékenységéről].

Belügyminisztérium által kezelt Egységes Gépi Prioráló Rendszer (EGPR) „G” és „H” jelű nyilvántartása, „K” jelű adattára minősítésének felülvizsgálata keretében a Mavtv. és az ÁSZTLtv.¹¹⁷ rendelkezései szerint jártak el. E nyilvántartásokat és az adattárat változatlan formában ki kellett nyomtatni, s a kinyomtatott oldalakat *„roncsolás nélkül el nem választható módon össze kell fűzni, valamint azok adattartalmát hiánytalanul adatbázisba kell rendezni.”* A minősítői hatáskörrel a Nemzetbiztonsági Hivatal főigazgatóját ruházták fel. Azon adatokat, amelyek minősítését megszüntették, illetve ez megszűnt, és *„papírra külön ki kell nyomtatni, és papíron, valamint elektronikus formában egyaránt haladéktalanul át kell adni az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának.”* A felülvizsgálatban való közreműködés érdekében Tanácsadó Testületet (TT) is létrehoztak.¹¹⁸ A papíralapú nyilvántartás hitelesítésének 2010. május 15-éig, a „H” jelű nyilvántartás felülvizsgálatára 2011. május 31-éig szabtak határidőt.¹¹⁹

A TT tagjainak jelenlétében 2010. május 10-én kinyomtatták a „H” jelű adatbázist, amely 3760 oldal terjedelmű lett. Ezt 16 dossziéba fűzték le, majd a tagok aláírásukkal hitelesítették az anyagot.¹²⁰ A TT elnöke 2010. május 25-én levelet intézett Balajti László altábornagyhoz, aki ekkor az NBH főigazgatója volt. Ebben kifogásolta: *„a Tanácsadó Testület immáron tizenötödik napja, jogértelmezési különbségek okán egyhelyben forog.”*¹²¹ A főigazgató 2010. június 16-ai levele szerint: *„a Hivatal munkatársai keresik azon informatikai megoldásokat, melyek elősegíthetik az adathordozókon levő adatok minősítés felülvizsgálatához szükséges feldolgozás zökkenőmentes végrehajtását.”*¹²² A 2010. június 22-ei és július 13-ai elnöki és főigazgatói levélváltás ismét hasonló tartalommal folyt.¹²³ A TT elnöke 2010. július 9-én immáron Orbán Viktor miniszterelnököt tájékoztatta eddigi munkájukról. Ennek keretében kifejtette, hogy a kormányrendelet szerinte feljogosítja őket a teljes állambiztonsági irat/adatállomány korlátozás nélküli megismerésére, hiszen átestek a szükséges nemzetbiztonsági ellenőrzésen, és titoktartási nyilatkozatot is aláírtak. Egyidejűleg tájékoztattott arról, hogy bár a „G” jelű nyilvántartás és a „K” jelű adattár felülvizsgálata is kiterjed a hatáskörük, ezek a munkálatok azonban még el sem kezdődhettek.¹²⁴

A fentiekben idézett megállapításokon túl a TT összegező jelentésében ismételen leszögezte, hogy a „H” jelű nyilvántartást jelenlétükben kinyomtatták, és ők a hitelesítést elvégezték a 16 füzetbe kötött adatállományon. A továbbiakban leírják: *„A rendelet szerint a munka következő lépése a H-jelű nyilvántartás információinak*

¹¹⁷ A 2009. évi CLV. törvény a minősített adat védelméről, illetve a 2003. évi III. törvény.

¹¹⁸ Bajnai Gordon miniszterelnök 32/2010. (IV. 2.) ME határozatával Kenedi Jánost a testület elnökévé, Cseh Gergő Bendegúzt és Palasik Máriát a testület tagjává nevezte ki.

¹¹⁹ A 137/2010. (IV. 28.) Korm. rendelettel módosított szöveg szerint a Tanácsadó Testület tagjait már akkor is kinevezhetik, amikor még nem fejeződött be nemzetbiztonsági ellenőrzésük, és az nem tárt fel kockázatot, de működésüket csak ennek befejezése után kezdhetik el.

¹²⁰ TTE-4/1/2010. A Tanácsadó Testület válasza.

¹²¹ TTE-4/2010. A Tanácsadó Testület kérése.

¹²² AH/60785-1/2010. [A] 102/2010. (IV. 2.) Kormányrendelet végrehajtása.

¹²³ TTE-4/1/2010. A Tanácsadó Testület válasza, illetve AH/60785-3/2010. [A] 102/2010. (IV. 2.) Kormányrendelet végrehajtása.

¹²⁴ TTE-7/2010. Beszámoló a 102/2010. (IV. 2.) Korm. rendelet alapján létrehozott Tanácsadó Testület munkájáról.

adatbázisba rendezése lett volna – szintén 2010. május 15-i határidővel. Ez azonban – a tanácsadó testület önhibáján kívül – mind a mai napig nem történt meg, illetőleg ha ez mégis megtörtént, akkor a TT kizárásával végezték azt a munkát.” A jelentés szerint a TT a Történeti Levéltárban található és nyilvánosan hozzáférhető dokumentumok alapján olyan forrásközlést állított össze, amellyel illusztrálták a „hálózati személyek funkciójának változását” egy konkrét ügy kapcsán. A TT ezen felül összeállította azon szakértők és egykori állambiztonsági munkatársak névsorát, akikkel interjút szándékozott készíteni az egykori belügyi számítógépes adatbázisok működésével, funkcióival és sorsával kapcsolatosan. Ezen felül felvették a kapcsolatot a közép-európai állambiztonsági levéltárakkal, hogy a későbbiek során egyeztessenek az egykori számítógépes rendszerek működéséről, működtetéséről.¹²⁵

A TT megbízatása a 285/2010. (XII. 16.) Korm. rendelet alapján 2011. január 3-ával szűnt meg. A „G” és „H” jelű nyilvántartás és a „K” jelű adattár, illetve az „azokban található adatok minősítésének felülvizsgálata során bármely adathordozón keletkezett iratanyag megőrzéséről az Alkotmányvédelmi Hivatal gondoskodik” – olvasható a Kormány rendeletében.

Az utóhatás

Az állambiztonsági szolgálatoknál keletkezett iratokkal összefüggő kormányzati feladatokat szabta meg az 1283/2010. (XII. 15.) Korm. határozat, amely többek között a közigazgatási és igazságügyi miniszter feladatává tette, hogy „vizsgálja felül az állambiztonsági szolgálatok mágnesszalagra rögzített adatbázisaiban található adatokkal kapcsolatos szabályozást, illetve terjessze elő az erre vonatkozó jogszabály tervezetét.” Ezen döntését végül is a Kormány 1407/2011. (XI. 30.) Korm. határozatával visszavonta.¹²⁶

A mágnesszalagok, az optikai adathordozók és a hitelesített, papíralapú adatok Mavtv. szerinti legutóbbi felülvizsgálata 2015. március 12-én történt meg, amelynek eredményeképpen a minősítés szintje „Titkos!”, érvényességi ideje pedig 2044. december 31-e lett.¹²⁷

¹²⁵ A TT jelentése az Országos Széchényi Könyvtár 1956-os Intézet és Oral History Archívum honlapján – www.rev.hu – érhető el.

¹²⁶ Lásd még „Az nem lehet ugyanis, hogy súlyos büntett ne legyen büntethető”. *Jogi fejezetek a magyarországi igazságtétel és kárpótlás történetéből* című, jelenleg még kiadás alatt lévő kötetet, amelyet az Alapjogokért Központ készített a Nemzeti Emlékezet Bizottságának. Ennek keretében a kommunista diktatúrában keletkezett és az igazságtételt és kárpótlást megalapozó források fellelhetősége, így az egykori állambiztonság mágnesszalagjainak kérdése is felszínre került, és többek között szó van az IFB-ről, a „Gálszécsy-bizottság”-ról, az SZB-ről, a TT-ről, valamint a TH-ről és az ÁBTL-ről is.

¹²⁷ AH/26289-1/2015-2. számú és 2016. március 22-én készült – Kivonat a 2015. március 4-én kelt AH/26289/2015. iktatószámú iratból a mágnesszalagok tudományos feldolgozását végző munkacsoport részére.

A Nemzeti Emlékezet Bizottsága

A kommunista diktatúra hatalmi működésének, legfontosabb szervezeteinek rendszerszintű feltárása, valamint a diktatúra állami emlékezetének megőrzése érdekében az Országgyűlés Magyarország Alaptörvénye U) cikk (3) bekezdésében foglalt felhatalmazása alapján, a 2013. évi CCXLI. törvénnyel felállította a Nemzeti Emlékezet Bizottságát.¹²⁸ A kilenc évre megválasztott öttagú, történészekből álló, független testület a 2014. február 3-i parlamenti eskütételt követően kezdte meg munkáját. A vonatkozó törvényi felhatalmazás értelmében a Bizottság elnöke és tagjai jogosultak a testület feladat- és hatáskörét érintő minősített adatok megismerésére. A minősített adat minősítésének felülvizsgálata érdekében pedig a Bizottság indokolt javaslatot tehet a feladat- és hatáskörrel rendelkező, minősítésre jogosult szervek felé.

Megalakulását követően a Nemzeti Emlékezet Bizottsága a belügyminiszterhez fordult az Alkotmányvédelmi Hivatal kezelésében lévő, 1990 előtt működött állambiztonsági szolgálatok mágnesszalagokra rögzített adatállományának tudományos feltárása érdekében. 2015 nyarán a bizottság javaslatára a NEB tagjaiból és az ÁBTL munkatársaiból álló munkacsoport alakult.¹²⁹ A közös munkacsoport, a Belügyminisztérium egyetértésével, 2015 szeptemberében megkezdte a mágnesszalagok tudományos feldolgozását az Alkotmányvédelmi Hivatalban.

A POLITIKAI NYILVÁNOSSÁG SZINTJE

A Szakértői Bizottság után

Fodor Gábor (SZDSZ), Gulyás József (SZDSZ) és Magyar Bálint (SZDSZ) országgyűlési képviselők 2008. december 10-én nyújtották be az eltitkolt múlt megismerhetőségéről című országgyűlési határozati javaslatukat. A H/7014. iromány – többek között – a kormány feladatává kívánta tenni, hogy az SZB jelentésében foglalt javaslatokra is figyelemmel, „*független szakértők bevonásával*” gondoskodják az egykori állambiztonsági szervek dokumentumait tartalmazó mágnesszalagok adatainak

¹²⁸ Az Országgyűlés a jelenlévő képviselők kétharmadának szavazatával 2014. február 3-án megválasztotta Földváryné Kiss Rékát a Bizottság elnökévé, Ötvös Istvánt és Soós Viktor Attilát a Bizottság tagjává. Bank Barbarát a Bizottságról szóló törvény értelmében a Magyar Tudományos Akadémia elnöke delegálta, az ötödik bizottsági tag, Máthé Áron pedig az igazságügyért felelős miniszter megbízatása alapján tölti be tisztségét.

¹²⁹ A munkacsoport tagjai a NEB részéről Földváryné Kiss Réka elnök, valamint Bank Barbara és Soós Viktor Attila bizottsági tagok; az ÁBTL részéről Kónyáné Kutrucz Katalin főigazgató-helyettes, valamint Bikki István és Cseh Gergő Bendegúz főosztályvezetők és Tóth Eszter főosztályvezető-helyettes.

archiválásáról és „civil kontroll melletti feldolgozásáról”, valamint az ezen feladatok jogi kereteit biztosító törvényjavaslat 2009. február 28-áig terjedő betérjesztéséről. A határozati javaslat indokolása szerint: „A mágnesszalagok megmentése a Magyar Állam kötelessége. [...] Független szakértők bevonásával lehet és kell ellenőrizni, hogy 1990. február 14-e után hányszor nyúltak a mágnesszalagok lejátszására alkalmas gépekhez, illetve magukhoz a szalagokhoz: nyomtattak-e róluk, sérült-e, változott-e az adatmennyiség és az adattartalom. Ezekre a kérdésekre a fájl napló éppen olyan pontos válaszokat ad, mint a papíralapú adathordozókon a lajstrom- vagy iktatókönyv, valamint a kérőlap, szolgálati jegy.”

Gulyás József (SZDSZ) országgyűlési képviselő 2009. november 23-án ismét kérdést intézett Bajnai Gordon miniszterelnökhöz, az egykori állambiztonság iratainak hozzáférhetőségével kapcsolatosan. „Közismert, hogy több mint egy éve nyilvános a Kenedi-jelentés. Ebből a jelentésből megtudhattuk, hogy a rendszerváltást követően az egykori állambiztonság által keletkeztetett iratok tekintetében nemhogy a nyilvánosságot nem sikerült biztosítani, hanem az iratok visszatartásán túlmenően az iratokkal való manipulálás folytatódott, iratokat semmisítettek meg.” Az SZB több javaslata közül igen fontos a mágnesszalagokkal kapcsolatos, hiszen ezek „még mindig rendelkezésre állnak és fellelhetők olyan információk, amelyek éppen a mágnesszalag jellege miatt rövid időn belül megsemmisülhetnek, ha ezeket az információkat nem hívjuk elő, és nem archiváljuk, nem digitalizáljuk.” Bajnai Gordon válaszában elmondta, maga is támogatja azt a folyamatot, amely a mágnesszalagok mentését szolgálja. „És örömmel jelentem, hogy tudomásom szerint éppen a mai napon zárult le az a technikai folyamat, amikor a mágnesszalagokat, azok tartalmát egy korszerű, immáron véglegesnek tekinthető formába átmentik.” Ez a bizottság [az AEB] december 15-éig készül el a jelentésével, és ezt követően „lesz lehetőség arra, hogy megtudjuk, egyáltalán milyen adatok voltak ezeken a szalagokon, és azoknak mi lesz a további sorsa.”

Az Archiválás Előkészítő Bizottság után

A K/11581. számú írásbeli kérdést, Fűződhet-e érdeke a jogállamnak az elmúlt rendszerben keletkezett köziratok titkosításához, visszatartásához? címmel, Gulyás József (SZDSZ) nyújtotta be, és az erre adott választ 2010. január 15-én érkezették az Országgyűlés Hivatalában. Forgács Imre igazságügyi és rendészeti miniszter levelének jelentős részében foglalkozik a mágnesszalagok kérdésével. Az AEB-ről azt írta, hogy „A bizottság a körülményekhez, s a rendelkezésre álló szűkös erőforrásokhoz képest rövid határidőn belül, megfelelő civil kontroll mellett fejezte be tevékenységét 2009. novemberben. A hatfős bizottság tagjai között olyan civil szakemberek is dolgoztak – köztük volt Kenedi János által javasolt két informatikai szakember is –, akik kellő szakértelem birtokában, megfelelő civil kontrollt biztosítva sikeresen, eredményesen végezték feladatukat.” A továbbiakban a miniszter tájékoztatott arról, hogy az SZB jelentésének elkészültét követően az Információs Hivatal főigazgatója vizsgálatot rendelt el az egykori „I” adattár 1990 utáni sorsával kapcsolatosan. „E vizs-

gálat megállapította, hogy a Belügyminisztérium III/I. csoportfőnöksége 4. osztálya 1990. január 18-án kelt feljegyzése szerint az EGPR-t működtető Belügyminisztérium Adatfeldolgozó Szolgálat Számítóközpontja (a továbbiakban: BM SZAK) az »I« adattárat a III/I. Csoportfőnökség kérésére kiemelte az EGPR-ből, és e napon »3 példányban, mágnesszalagos formátumban« a III/I. Csoportfőnökség rendelkezésére bocsátotta. A mágnesszalagok az 1990 január 18-án aktuális törzsadatállományt tartalmazták. E feljegyzés szerint a mágnesszalagokat »későbbi rendelkezésig« a III/I. Csoportfőnökség operatív nyilvántartójában helyezték el.” 1990. szeptember 25-én az Információs Hivatal technikai Igazgatósága a BM SZAK vezetőjéhez intézett átiratában kérte, „hogy a Siemens 7700-as számítógéppel »3 tekercs R-10M-es mágnesszalagot PC-disk-re fizikailag« másoljanak át.” A winchesterre történő átmásolásra azért volt szükség, mert az IH nem rendelkezett a mágnesszalagok olvasására alkalmas berendezéssel. A BM SZAK-ban történt másolás után a merevlemez visszakerült az IH-ba, az átadásra, valamint a mágnesszalagok sorsára későbbi vonatkozó dokumentáció azonban a válaszadás idején nem állt rendelkezésre. Egy 1990. október 5-ei jelentés szerint az „I” adattár „mostani transzformálásának gyakorlatilag nincs értelme”. A merevlemez a műveleti nyilvántartóban helyezték el, majd az akkor hatályos Ttv. alapján elvégezték felülvizsgálatát és államtitokká minősítését. A Legfelsőbb Bíróság erre a feladatra kijelölt bírása a 2003. december 15-én készült „főigazgatói külön jegyzék 125. sorszáma alatt szerepel.” Az NBH kezelésében található adategyüttesekkel kapcsolatosan a miniszter leírta: „A minősítésüket már elveszített, illetve a rendkívüli felülvizsgálat nyomán elvesztő adatokat az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának létrehozásáról szóló 2003. évi III. törvény alapján át kell adni a szaklevéltár kezelésébe.”

A Tanácsadó Testület előtt

Böhm András (SZDSZ) 2010. február 22-én interpellálta Bajnai Gordon miniszterelnököt. Elmondta, hogy 2009 novemberében sikerült leolvasni és kimenteni a mágnesszalagok tartalmát, és összesen a negyven megabájtnyi anyag több tízezer tételel tehet ki, „de ezt egyelőre csak a lementett adatok állítólagos titokgazdája, a Nemzetbiztonsági Hivatal ismerheti meg.” Néhány felvezető gondolat után feltette kérdéseit: „egyetért-e ön azzal, hogy a most lementett mágnesszalagokon lévő adatok vonatkozásában nem a Nemzetbiztonsági Hivatal, hanem a kormány, illetve a kormányfő a titokgazda? Nem érzi-e magát felelősnek abban a kérdésben, hogy ígérek ellenére nem született meg, és ebben a ciklusban már nem is lesz meg az úgynevezett dossziétörvény?” Bajnai Gordon válaszában kifejtette: „A mágnesszalagokon található hálózati nyilvántartás több tízezer hálózati személy nevét, fedőnevét, azonosító adatait és szervezési dossziéjának számát, valamint egy, a számítógépes nyilvántartás során alkalmazott kódszámát tartalmazza. Ahhoz, hogy ezek az adatok mielőbb a levéltárba kerülhessenek, a nyilvántartást feldolgozható állapotba kell hozni, majd az abban található adatok minősítését felül kell vizsgálni. Ezt követően csak azok az adatok maradhatnak a nemzetbiztonsági szolgálatoknál, amelyek

a jogállami Magyarország biztonságának védelméhez még mind a mai napig szükségesek.” Kijelentette, ő is fontosnak tartja a civil kontrollt: „Éppen ezért a kormány háromtagú bizottságot hoz létre, amelynek vezetésére a mai napon Kenedi Jánost kértem fel.” A miniszterelnök ígérete szerint, nemzetbiztonsági ellenőrzésüket követően a bizottság tagjai „az érintett iratokba betekinthetnek majd.”

A Tanácsadó Testület után

A T/122. számú és 2014. május 19-én Bajnai Gordon (független), Kónya Péter (független), Szabó Tímea (független) és Szabó Szabolcs (független) által benyújtott, Az állambiztonsági múlt nyilvánosságának garanciáiról szóló javaslat 11. § (1) bekezdésének d) pontja szerint: „a Belügyminisztérium által keletkeztetett Egységes Gépi prioráló Rendszer »G« és »H« jelű nyilvántartásából, valamint »K« jelű adattárából a minősítésüket elvesztett adatokat” a Történeti Levéltár honlapján bárki számára „hozzáférhetővé teszi” az általa kezelt iratok teljes körét illetően. A szakaszhoz tartozó részletes indokolás szerint: „A múlt megismerhetősége érdekében a javaslat az állambiztonsági iratok fokozatos internetes publikációját irányozná elő. Ezen belül elsőbbséget kapnak a tudományos kutatáshoz mintegy levéltári segédletként felhasználható iratok, valamint a mágnesszalagokon fennmaradt egyes nyilvántartások minősített adatot nem tartalmazó adattartalma.”

Szelényi Zsuzsanna (független) és Szabó Szabolcs (független) 2015. március 12-én nyújtották be T/3841. számú törvényjavaslatukat, amelynek címe és idézett részei szó szerint megegyeztek a T/122. számú javaslatával.

Schiffer András (LMP) 2011. december 1-én (T/5116), 2012. május 18-án (T/7232), 2013. április 15-én (T/10768), 2014. január 23-án (T/13555), 2014. május 6-án (T/15) és 2015. január 23-án (T/2856) nyújtotta be az állambiztonsági múlt átláthatóvá tételéről szóló törvényjavaslatát. A norma szövegjavaslatában és az indokolásában is teljesen megegyezik a T/122. számú törvényjavaslattal.

Schiffer András 2015. július 27-én benyújtott, az állambiztonsági múlt átláthatóvá tételéről, valamint az állampárti vezetők és a diktatúra állambiztonságának hivatásos állományának egyes közhivatalok viseléséből való kizárása érdekében szükséges törvénymódosításokról szóló T/5752. számú törvényjavaslat a fent már ismertetett kondíciókkal operál, és ezt megismétli a 2016. február 24-én nyilvántartásba vett T/9328. számú javaslat esetén is.

Szabó Tímea (független) 2015. március 9-én nyújtotta be T/3740. számú törvényjavaslatát Az állambiztonsági szolgálatok mágnesszalagra rögzített adatbázisának nyilvánosságáról címmel. A javaslat szerint az Alkotmányvédelmi Hivatal a honlapján oldal hű másolatban közzétette volna a „Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma által keletkeztetett Egységes Gépi Prioráló Rendszer „H” jelű nyilvántartásának” a 102/2010. (IV. 2.) Korm. rendelet alapján kinyomtatott és hitelesített példányát. A minősített adatokat az egykor a kormányrendelet alapján működött TT húsz napon belül vizsgálta volna felül. A törvényjavaslat részletes indokolása szerint: „A többi mágnesszalag esetében az azonnali közzététel nem indokolt, azt az

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti levéltárában kell kutathatóvá tenni, mivel a »G« jelű adattár a célszemélyek nyilvántartását, míg a »K« jelű adattár a kémelhárítási adatokat tartalmazza, így azok az állambiztonsági szolgálatokkal együttműködő személyekre vonatkozó információt csak közvetetten tartalmaznak.”

A törvényjavaslatok benyújtásának időszakában Schiffer András és 84 képviselőtársa 2012. március 20-án, V/6424. szám alatt politikai vitanapot kezdeményezett. A feltáratlan állambiztonsági múlt és az elmúlt húsz év morális adósságai címmel. A vitanap lebonyolítására 2012. április 17-én került sor. Expozéjában Kontrát Károly belügyminisztériumi államtitkár – többek között – azt is megfogalmazta: „*Ugyanakkor jóval kevesebbszer hallunk arról, hogy kik voltak azok, akik az utasításokat adták, kik voltak a megrendelők. Soha nem felejthetjük el ugyanis, hogy a titkosszolgálat minden rendszerben végrehajtó szerv volt. Az utasításokat, direktívákat nem e szervek, hanem a vezető politikai elit, vagyis az állampárt, az MDP, az MSZMP fogalmazta meg. Ezzel természetesen nem akarom fölmenteni a szerveket.*” Schiffer András, sok más mellett, kifejtette azon véleményét, amely szerint: „*Soha egyetlenegy olyan történet nem volt, amikor bebizonyosodott volna, hogy valóban hamisított dokumentummal vádoltak volna meg valakit, és tudjuk azt is, hogy a mágnesszalagok nem hazudnak.*”

A SAJTÓNYILVÁNOSSÁG SZINTJE (MOZAIKOK)

A HVG 2007 júniusában azt a megállapítást tette, hogy a titkosszolgálatok átmenették az 1990 előtti állambiztonsági számítógépes adatbázisokat. „*Az, hogy ezek az egykori pártállami állambiztonság számítógépes adatbázisai egyáltalán léteznek, és működőképes állapotban vannak, csak az elmúlt egy-két évben derült ki.*”¹³⁰

Kettős interjút közölt a Magyar Narancs 2008. augusztusában Kenedi Jánossal és Varga Lászlóval. Az interjú készítőjének kérdésére, amely szerint Gálszécsy András azt mondta: „*a hármás főcsoportfőnökség manuális nyilvántartásainak mágneses másolata használhatatlan.*” Tehát ők ebbe bele se tekintettek? Kenedi válaszában vonatkozó része szerint: „*A BM Adatfeldolgozó Hivatalának akkori vezetője, Csíkós József arról levelezik az illetékes politikusokkal, hogy a mágnesszalagok szervkódjai nem összekapcsolhatók, ezért nem lehet leválogatni róluk a III/III: »szervet«.*”¹³¹

Bohus Mihály, a Szegedi Tudományegyetem adjunktusa, a szegedi Informatika Történeti gyűjtemény munkatársának 2008. november 12-ei nyilatkozata szerint a szalagok olvasása „*nem jelent komoly műszaki problémát.*”¹³²

2008. november 12-én a Kossuth Rádió reggeli műsorában Tóth Károly (MSZP), az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottságának alelnöke és Gulyás József

¹³⁰ hvg.hu, 2007. június 13., HVG, 2007/24.

¹³¹ Varró Szilvia: „Nem szivárogtatunk sem neveket, sem információkat” (Kenedi János és Varga László történész az állambiztonsági iratok átvizsgálásáról). Magyar Narancs, 2007/31.

¹³² MTI, 2008. november 12.

(SZDSZ), e testület tagja nyilatkoztak a 2060-ig titkosított állambiztonsági mágnesszalagokról. Tóth Károly kifejtette: „*most az ország szempontjából, a szolgálatok szempontjából sokkal fontosabb feladatok vannak ennél, például a válság kezelése, semmint hogy a szolgálatok ismét önmagukkal kezdjenek foglalkozni.*” Gulyás szerint: „*18 évvel a rendszerváltás után »sosem aktuális, sosem érdekes, sosem fontos« [az állambiztonsági iratok megismerése], és dezinformációkkal vezeték félre hol a döntéshozókat, hol a nyilvánosságot.*”¹³³

Az SZB működésének befejezését követően nem sokkal az OSA Archívum és az 1956-os Intézet 2008. november 28-án a témakört vizsgáló ún. gyors konferenciát szerveztek a Jelentés a jelentésről címmel. Gyarmati György, a Történeti Levéltár főigazgatója szerint az SZB működésének legfontosabb hozadéka volt, hogy részletesen felmérte a megsemmisített vagy nyoma veszett iratok körét, és most már konkrét információk vannak a mágnesszalagok létéről. Stefano Bottoni szerint Romániában a mágnesszalagokat az újságírók már kilopták volna, és megoldották volna a dekódolás kérdését is.¹³⁴

Mágnesszalagon van az ügynöklista címmel közölt interjút Varga Lászlóval a Magyar Narancs 2009 februárjában. A mágnesszalagokra vonatkozóan feltett kérdésre az alábbi választ adta: „*1995-ben már szinte az összes mágnesszalagról tudtunk. De akkor még csak a Belügyminisztériumban tárhattuk fel az iratokat, a mágnesszalagok pedig a titkosszolgálatoknál vannak. Tavaly eljutottunk a szolgálatokig, pontosan, darabszámra meg tudjuk mondani, hogy milyen szalagok vannak, azt is tudjuk, hogy ezeket titkosként kezelik, de érdemi információt nem kaptunk róluk, morzsákból raktuk össze a történetet.*”¹³⁵

2009 márciusában ismét a Magyar Narancsban olvashattunk az egykori állambiztonsági mágnesszalagokról. „*A kormány elszánta magát, hogy archiváltassa azokat a mágnesszalagokat, amelyek a Kádár-kori állambiztonsági szolgálatok munkáját segítő személyek legteljesebb nyilvántartását tartalmazzák.*” Az információk magukba foglalják a „G” és „H” jelű adattárat, valamint a Központi Kémelhárítási Adattárat, valamint a K- és T-lakások adatait is. A cikk szerint fellelhetők a „*Mikrofilmekről átmásolt ismeretanyag, amely a hármas főcsoportfőnökség (az állambiztonsági szolgálat) legfontosabbnak vélt dossziéit tartalmazza, köztük olyan vizsgálati és lehallgatási jegyzőkönyveket, felderítési és bizalmas nyomozati anyagokat, amelyeknek nyomuk veszett.*” 1945 és 1990 között az állambiztonságnak összesen 160-200 ezer ügynöke volt, fejeződik be az írás.¹³⁶

Szollár Domokos kormányzóvivő 2009. december 16-án közölte, hogy „*Adatvesztés nélkül, sikeresen mentette meg a 18 mágnesszalag tartalmát az erre kijelölt bizottság.*” Erről Juhász Gábor, a polgári titkosszolgálatokat irányító miniszter hivatalosan is tájékoztatta Bajnai Gordon miniszterelnököt.¹³⁷

¹³³ VG.hu 2008. november. 12.; hvg.hu, 2008. november 13.

¹³⁴ www.rev.hu; hvg.hu, 2008. november. 28. Keresztútzben a Kenedi-bizottság jelentése

¹³⁵ Bodoky Tamás: Mágnesszalagon van az ügynöklista. Magyar Narancs, 2009. február 5.

¹³⁶ Bogár Zsolt: Állambiztonsági mágnesszalagok – Lehullhatna a lepel, Magyar Narancs, 2009. március 12.

¹³⁷ MTI, 2009. december 16.

Barczi Imre: A mágnesszalag-bizottság krónikája cím alatt az Élet és Irodalom 2010. január 22-ei számában számolt be először ez irányú működéséről.¹³⁸

Az Élet és Irodalomban megjelent cikk bővített változata a mágnesszalagok blogon lett hozzáférhető. Barczi leírja, hogy 2009 márciusában Kenedi Jánostól kapott felkérést. Az AEB négy civil és egy, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat által delegált informatikusból és az NBH által delegált elnökből és jogászból állt össze. Számára a 2009. március 20-ai első ülésen derült ki pontosan, mi is a feladat. *„Március 28-án vehettük először kézbe a szalagokat. Leragasztott, lepecsételt borítékokban érkezett a 18 tekercs, a kibontás után az NBH fotója lefényképezte őket, rögzítettük azokat az adatokat, amelyek szemmel megállapíthatóak voltak, majd újracsomagoltuk az összeset, ezúttal már a bizottság tagjainak aláírásával. Ettől a pillanattól elvileg más nem férhetett hozzájuk. Az aláírás és újrapecsételés ceremóniája minden további felbontáskor megismétlődött, bár ezután sokáig, az első mentésig nem láttuk a szalagokat.”* A szalagok zárt borítékain egyébként *„az első használatbavétel ideje 1990. 01. 25. volt”*. A munka folyamatában úgy döntöttek, hogy három független rendszert építenek, amelyekben csak a PC lehetett egyforma, de három különböző gyártmányú szalagos egység kellett, és olyan olvasók jöhettek szóba, amelyek mind a négy adatsűrűséget tudták olvasni. A rendszer működtetésére az NBH egy helyiségében került sor, amely rendelkezett szünetmentes áramforrással, klímával, állandó kamerás megfigyeléssel, őrizhetőséggel és elektromágneses kisugárzás elleni védelemmel. Az első tesztolvasásnál már sikeres volt a szalag beolvasása. A második szalagot két olvasó is hibásan olvasta. *„A harmadik szalag beolvasása majdnem katasztrófába torkolt. Az első kísérletnél az olvasóegység egyszerűen begyűrte a szalag egy részét, és beragadt.”* A probléma megoldásának megtalálása után, szeptember 15-én *„Nem tettünk fel mindent egy lapra, a szalagsütés előkészítése mellett elkezdtünk egy bonyolultabb műszeres mérésorozatot, hogy biztosak legyünk abban, az olvasófejről megfelelő jel jön le, a relatív bonyolult Windows alapú szalagolvasó szoftverek mellé pedig alternatívának összeraktunk egy egyszerű linuxos olvasót is.”* November 5. és 23. között folytak az eredményes mentések, bár *„Nem sikerült ugyan az összes szalagot tökéletesen lementeni, de a mentés során bebizonyosodott a sejtés, hogy minden szalagból három egyforma van, és sikerült minden hármából legalább kettőt beolvasnunk úgy, hogy azonos volt a lementett adattartalom (ezt tudtuk betekintés nélkül ellenőrizni).”* A szalagok konkrét adattartamát nem ismerhették meg, de az kiderült, hogy a szalagokon van adat, és az állományok nem voltak titkosítva. *„Mivel az adatok nincsenek tömörítve, ez szöveges adat esetében megfelelhet 10 000 gépelt oldalnak, adatbázis esetében (ez a valószínűbb) néhány tízezer rekordnak.”* Mind a hat állományról készítettek *„hash lenyomatot”*. Ez biztosítja, ellenőrizhető legyen a jövőben *„ha az eredeti állományban akár csak egy karaktert is megváltoztatnak”*.¹³⁹

Barczi Imre informatikus találkozása a műveleti pendrive-val címmel készített interjút a Népszabadság az AEB egykori tagjával. Elmondta, hogy az NBH részéről egy informatikus és egy projektmenedzser vett részt a munkában. Majd kifejtette:

¹³⁸ Élet és Irodalom, 2010. (LIV. évf.) 3.

¹³⁹ magnesszalagok.blog.hu/2010/01/26/aebkronika

„A lementett fájlokban a konvertálás után is maradnak a laikus számára érthetetlennek tűnő karaktersorok, a szövegmezők viszont rendesen látszanak. Bármilyen bejegyzés szerepel az adott oldalon, az látható lesz. A fájlok hosszából azt lehet valószínűsíteni, hogy sok, rövid rekord szerepel bennük. Mint egy katalógus.” Ezt követően így folytatta: „A szalagokkal az a probléma, hogy túl későn kerültek elő. Tizennyolc évet sötétben töltöttek, nem voltak átforgatva. Egy olvashatatlan aláírás és egy szabvány NBH-s pecsét volt csak a borítékon, amikben a szalagokat tárolták. Ez könnyen manipulálható, ahogy a fájl fejlécében szereplő dátum és méret is. A szalagokon volt egy tollal írt címke, eszerint a használatba vétel első időpontja 1990. januári, a fájldátum pár nappal későbbi. Tehát elvileg ekkor írták fel az adatokat. A szalagok állagából annyit valószínűsíthetünk, hogy az elmúlt években nem nyúltak hozzájuk, de 2000 előtt bármi történhetett. Nem akarom sugallni, hogy manipulálták, de az ellenkezőjét sem állíthatom biztosan.”¹⁴⁰

„Minden adatot megmentett a mágnesszalag-bizottság, miután a pártállami rendszer állambiztonsági szolgálatainak mind a 18 adathordozóra mentett informatikai adathalmazát le tudta tölteni a szalagokról” – mondta el 2010. február 1-jén a Mágnesszalag, dossziétörvény című vitán Barcsi Imre, az AEB tagja.¹⁴¹

A Népszava 2010 februárjában Sok mágnesszalag nem is lehetne titkos – „Ne-vetségesen” működik a levéltár cím alatt közölt interjút Varga Lászlóval. Az IFB egykori elnöke, az SZB volt tagja ebben a mágnesszalagokról is kifejtette véleményét. „A szalagok azt tisztázhatják, hogy ki volt az ügynök. A rajtuk lévő adatokra már nem lehet majd azt mondani, hogy manipulált, hamisított információkról van szó; ez egyértelműen megbízható adatbázis. De a megfigyeltokről is van egy adatbázis. Ebből az emberek megtudják végre, megfigyelték-e őket. Még akkor is, ha valamilyen okból – például megsemmisítések miatt – iratok nem maradtak fenn róluk.”¹⁴²

Gyarmati Györggyel, a Történeti Levéltár főigazgatójával készített beszélgetést 2010 márciusában a Népszava. Ebben a főigazgató a mágnesszalagokkal kapcsolatosan is kifejtette véleményét, amikor elmondta: „Kormányzati akarat kérdése, hogy mikor utasítják az alárendelt szolgáltatásokat a szalagok »lefuttatására« és átadására. Ebből kiderülne, hogy a már általunk őrzött papíralapú adathordozók információi mennyiben térnek el a szalagokon rejtőző adatoktól. No, emiatt gondolom, hogy igencsak túlfújta lufi ez az egész »mágnesszalagokon a sötét múlt« kérdéskör. S ismét differenciálok: lehet, hogy találnak majd még egy tucát – eddig rejtőzködő, »eldugott« – ügynököt, de ettől aligha fog akár megrendülni, akár megújulni a valóban történeti nézőpontú múltfeltárás.”¹⁴³

A Történeti Levéltár internetes folyóiratának 2010. évi 1. számában megjelent írásában Cseh Gergő Bendegúz érintette a mágnesszalagok kérdését is. Kifejtette: „Amennyiben ezek tartalma megismerhető lenne, a jelenlegi jogszabályok szerint jogi értelemben nem rendelkeznének bizonyító erővel. Nyilvánosságra hozataluk így minden bizonnyal bírósági eljárásokat váltana ki az érintettek részéről, tudományos publikációkban való felhasználásuk pedig – hiteles, eredeti források híján – szak-

¹⁴⁰ nol.hu, 2010. február 16.

¹⁴¹ MTI, 2010. február 1.

¹⁴² Népszava, 2010. február 27.

¹⁴³ Népszava, 2010. március 22.

*mailag lenne megkérdőjelezhető. A hasonló adatbázissal rendelkező intézmények tapasztalatai alapján efféle nyilvántartások legfeljebb a levéltári feldolgozó munkát támogató segédletekként hasznosíthatóak – persze levéltári szempontból ez sem elhanyagolható segítség.*¹⁴⁴

Kenedi János 2010. áprilisi nyilatkozata szerint a 18 mágnesszalagon található a hálózati személyek neve, fedőneve, azonosító adataik és szervezési dossziéik száma. „*Autentikus becslések szerint 110-150 ezer között lehetett a számuk*”, majd azt is elmondta: „*ebben a számban nincs benne, hogy a hírszerzésnek hány hálózati embere volt, ráadásul a róluk szóló 19. mágnesszalagról nem lehet tudni, hol található.*”¹⁴⁵

A TT megszüntetésével kapcsolatosan 2010. decemberében Schiffer András LMP-s politikus így reagált: „*a kormány a Kenedi-bizottság megszüntetésével elveszi a lehetőséget a jövő generációk előtt, hogy megismerhessék a kommunista diktatúra működését és az egykori állambiztonság szerepét a rendszerváltásban.*” Staudt Gábor (Jobbik) szerint: „*A kormány a héten kiadott rendeletével nem megnyitja, hanem véglegesen elveszi a diktatúra ügynökeinek neveit tartalmazó mágnesszalagok kutathatóságának lehetőségét.*”¹⁴⁶

A TT megszüntetésével kapcsolatosan Kenedi János is kifejtette véleményét 2010. decemberében, amely szerint: „*az általa vezetett civil szakértői bizottság a kormányzatok folyamatos akadályozása miatt nem tudta elvégezni feladatát.*” Bajnai Gordon miniszterelnök 2009. áprilisban háromtagú bizottságot kért fel annak felügyeletére, hogy a 18 mágnesszalagon található hálózati személy adatait feldolgozzák, minősítésüket felülvizsgálják, és a minősítés alól feloldott anyagokat levéltárba adják.¹⁴⁷

A Magyar Narancs 2011. januárjában Kenedi Jánossal közölt beszélgetést, aki elmondta, nem tud bizonyosat mondani arról, mi van a szalagokon, hiszen ezt csak akkor tehetné „*ha befejeztük volna a munkát, de jóformán el se kezdtük az NBH-ban. Munkánk szabotálása a hálózati nyilvántartás kinyomtatását követő második napon elkezdődött.*” Az NBH vezetői egyébként azt állították, hogy a 18 mágnesszalagot 1990 februárjában lepecsételték, és az AEB működésének megkezdéséig, 2010 márciusáig a borítékokat ki sem bontották. „*Tehát az 1995-ös titoktvény megjelenése óta valamennyi titkosszolgálatokat irányító vagy tárca nélküli miniszter és NBH-főigazgató elkövette a jogosulatlan adatkezelés bűncselekményét, mert nem nézték át, hogy vajon újra kellene minősíteni az adatokat vagy sem.*”¹⁴⁸

2012 májusában a Mathias Corvinus Collegium Ügynök-kérdés(?) című fórumán Rétvári Bence államtitkár a „*Népszabadság kérdésére (felülvizsgálják-e a titkosszolgálatoknál maradt állambiztonsági mágnesszalagos nyilvántartásokat), azt felelte, a bizottság [a Nemzeti Emlékezet Bizottsága] feladata lesz majd az is, hogy felmérje, hogy a titkosszolgálatoknál maradt állambiztonsági iratok közül melyeknek kell le-*

¹⁴⁴ Cseh Gergő Bendegúz: Közép-kelet-európai állambiztonsági panoráma – Titkosszolgálati iratok nyilvánossága az egykori szocialista országokban. *Betekintő*, 2010/1.

¹⁴⁵ *MTI*, 2010. április 6.

¹⁴⁶ *MTI*, 2010. december 20.

¹⁴⁷ *MTI*, 2010. december 20.

¹⁴⁸ Mészáros Bálint: „Nincs más magatartásminta az előmenetelhez” – Kenedi János az állambiztonsági iratokról és a titkosszolgálatokról. *Magyar Narancs*, 2011. január 13.

*véltárba kerülnie. (Ez arra enged következtetni, hogy az új testületnek is lesz felhatalmazása államtitkok megismerésére.)*¹⁴⁹

Barabás Richárd a Párbeszéd Magyarországért önkormányzati képviselője 2015. március 8-ai sajtótájékoztatóján elmondta, pártjuk nyilvánosságra hozná a „*jelenleg mágnesszalagokon őrzött ügynöklistákat*”, és azokat „*az Alkotmányvédelmi Hivatal honlapján tenné közzé*”.¹⁵⁰

Rainer M. János és Ungváry Krisztián történészek szakmai beszélgetésén, amelyet 2015. március végén az Együtt Magyarországért alapítványa szervezett, elhangzott, hogy „*A rendszerváltás előtti állambiztonsági iratok hozzávetőleg fele semmisülhetett meg, a mágnesszalagokról azonban az ügynökök névsora jó eséllyel megismerhető, az viszont nem valószínű, hogy Moszkvában komoly magyar állambiztonsági dokumentáció lehet*”.¹⁵¹

A Magyar Távirati Iroda Országos Sajtószolgálat 2015. október 1-jén az alábbi közleményt hozta nyilvánosságra a következő címmel: A NEB és az ÁBTL megkezdte az állambiztonsági szolgálatok mágnesszalagokon lévő adatainak tudományos feltárását. A közlemény pedig az alábbi volt:

„Az 1990 előtt működött állambiztonság különböző szervezeti egységei és a rendszer összessége működésének minél alaposabb megismerése érdekében fontos lépés egykori tevékenységük fennmaradt forrásainak tudományos eszközökkel és megközelítéssel történő, rendszerezett feltárása. E cél által vezérelve a Nemzeti Emlékezet Bizottsága (NEB) és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) munkatársai – a Belügyminisztérium támogatásával – megkezdtek az 1990 előtti állambiztonsági szolgálat mágnesszalagokra rögzített – és jelenlegi ismereteink szerint nem teljességében fennmaradt – adatállományinak tudományos vizsgálatát.

A 2015. szeptember elején megkezdődött munka első lépéseként megtörténik a jelenleg az Alkotmányvédelmi Hivatal kezelésében lévő mágnesszalagokon rögzített adattartalom szerkezetének, maradandó (történeti) értékének felmérése, és annak megállapítása, hogy az eddigi tudományos kutatások során feltárt ismereteinkhez képest milyen információkat tartalmaz a szalagokon rögzített adatállomány. A munka célja, hogy a lehető legpontosabban egészülhessenek ki azok a levéltári források, amelyek az állampolgárok minél teljesebb információs kárpótlását, valamint a tudományos kutatást egyaránt szolgálhatják.”¹⁵²

¹⁴⁹ Nyusztay Máté: Ügynökkérdés: felülről kezdenék az elszámoltatást. *NOL.hu*, 2012. május 10.

¹⁵⁰ *MTI*, 2015. március 9.

¹⁵¹ *MTI*, 2015. március 23.

¹⁵² *MTI OS*, 2015. október 1.

Az egykori Egységes Gépi Prioráló Rendszer „G”, „H” és „K” adattárai vizsgálatának tapasztalatai

(KUTRUCZ KATALIN–BANK BARBARA–BIKKI ISTVÁN–CSEH GERGŐ
BENDEGÚZ–KISS RÉKA–SOÓS VIKTOR ATTILA–TÓTH ESZTER)

A MUNKAVÉGZÉS FELTÉTELEI ÉS KÖRÜLMÉNYEI

A Nemzeti Emlékezet Bizottsága és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára tagjaiból alakult hét főből álló munkacsoport 2015 szeptemberében kezdte meg az Alkotmányvédelmi Hivatalban őrzött, az egykori állambiztonsági szervek Egységes Gépi Prioráló Rendszeréből (EGPR) megmaradt, mágnesszalagokra lementett adatállományok vizsgálatát.

A kialakított munkarend szerint a munkacsoport tagjai az Alkotmányvédelmi Hivatal épületében, a hivatal munkatársainak jelenlétében és segítségével, heti egy alkalommal végezték a számítógépes fájlok szerkezetének és adattartalmának a vizsgálatát.

A VIZSGÁLAT CÉLJA

A NEB és az ÁBTL munkatársainak alapvető céljai az évek óta viták tárgyát képező mágnesszalagok kérdésének rendezése során a következők voltak.

1. Az egykori EGPR-ből mely adattárak kerültek a mágnesszalagra, és mikor?
2. Összesen hány személy szerepel jelenleg a rendelkezésre álló adattárakban?
3. Az 1974 tavaszán beindított rendszerben melyek a legkorábbi adatok, és mikor zárták le azt, azaz meddig működött a rendszer?
4. Mely állambiztonsági szervek adatait tartalmazzák az egyes adattárak?
5. A hálózati és a megfigyelt személyek mely csoportjai szerepelnek az egyes nyilvántartásokban (élő, kizárt, meghíúsult beszerzés, figyelőztetett,¹⁵³ hálózati személy operatív szempontból értékes kapcsolata stb.)?

¹⁵³ Figyelőztetésnek nevezték azt a folyamatot, amikor valakit fokozatosan kívántak beszervezni, vagy más okból a beszerzés elhúzódott, ezért róla ún. figyelőkartont állítottak ki,

6. Milyen adatokat, információkat tartalmaznak az egyes személyekről az adattárak? Milyen adatmezők tartoznak egy személyhez?
7. Mennyire teljes az adattartalom, azaz történt-e törlés vagy megsemmisülés a rendszerben? Ha igen, megállapítható-e annak időpontja, esetleg visszaállítható-e a törölt információ?
8. Az adattárakban szereplő személyeket és az ott szereplő adatokat illetően mekkora az átfedés a mágnesszalag adattartalma és a Történeti Levéltárban őrzött iratanyag között?

ÁLTALÁNOS MEGÁLLAPÍTÁSOK A VIZSGÁLATOKHOZ

A vizsgálat megkezdéskor a Bizottság és az Alkotmányvédelmi Hivatal munkatársai néhány alapvető kérdésben előzetesen megállapodtak a munkavégzést illetően.

- A levéltárosok felvetésére a Hivatal vezetői arról tájékoztatták a bizottság tagjait, hogy a mostani felhatalmazás csak a mágnesszalagokon megőrzött adattartalom megismerésére vonatkozik.
- A bizottság – a korábbi mágnesszalag-bizottságok tapasztalatait és előkészítő munkáját elfogadva – tudomásul vette, hogy a korábban a mágnesszalagokon talált állományokat a Hivatal munkatársai és civil informatikus szakértők lementették, azokat ASCII kódolású szövegfájlokká alakították, és optikai adathordozóra másolták. Az adattárak közül a „H” adattárat később kinyomtatták és hitelesítették. A mostani munkát ennek megfelelően ezeknek a lementett és a jelenlegi számítógépes rendszerekkel olvashatóvá tett szöveges állományoknak a vizsgálatával végezte a bizottság, a második mágnesszalag-bizottság által a „H” adattárból kinyomtatott és hitelesített, papíralapú verziót pedig csak ellenőrzés céljából, alkalmanként használta.

A vizsgált adattárak tartalma jelenleg „ömlesztett” formájú szövegfájlokban található, amely egyáltalán nem strukturált, az egyes rekordok adatmezői folyamatosan követik egymást, bár az egyes rekordokat egyértelműen felismerhető karakterek határolják el egymástól. A fájlokban csak egyszerű szöveges kereséseket lehet végezni, amit tovább nehezít, hogy a magyar ékezetes karakterek eltérő kódolásúak, ráadásul a szöveg rosszul dekódolt karaktersorozatok vagy egyéb, nem szövegszerű jeleket is tartalmaz, amelyek jelentését nem sikerült egyértelműen megállapítani.

Mindhárom adattár egy-egy ún. törzs- és egy-egy ún. gyűjtőállományból áll, az előbbiek tartalmazzák a lementés pillanatában volt tényleges adattartalmat, az utóbbi, igen kis méretű állományokban a legutolsó módosítások találhatók.

amelyet elhelyeztek a hálózati nyilvántartásban is. Ebből következően az ún. figyelőztetett személyek nem voltak részei a hálózatnak.

A bizottság a munkát a Hivatal számítógépén lévő fájlok szerkezetének, adattartalmának vizsgálatával, a korabeli szabályzatokban foglaltak érvényességének ellenőrzésével végezte, illetve – amennyiben ilyen rendelkezésre állt – összehasonlította a levéltárban őrzött papíralapú forrásokat a számítógépes állományok tartalmával. A bizottság a legnagyobb figyelmet a „G” és a „H” adattárak vizsgálatára fordította, egyrészt azért, mert ezek a rendszerek állnak a hazai szakmai és közéleti érdeklődés előterében, másrészt azért, mert ezek esetében nagy mennyiségű eredeti, papíralapú forrás is rendelkezésre áll az összehasonlításhoz.

Az EGPR működésével kapcsolatban előzetesen fontos leszögezni, hogy az – mint az elnevezése is mutatja – lekérdező (prioráló) rendszerként működött, azt lehetett belőle megtudni, hogy a lekérdezett személy szerepel-e valamelyik nyilván tartásban. Iratkezelési szempontból célja nem a hiteles nyilvántartás volt (mint pl. az iktatókönyveknek, hálózati naplóknak), hanem a napi kutatómunka támogatása. Ennek megfelelően általában azon adatoknak csak egy részét tartalmazta, amelyeket az alapjául szolgáló kartonrendszereken vezettek.

A vizsgálattal kapcsolatban általánosságban érdemes felhívni a figyelmet a következőre: a rendelkezésre álló számítógépes állományok nem tekinthetők „adatbázisnak” abban az értelemben, hogy nem tartoznak hozzá olyan naplózási adatok, amelyek révén folyamatosan nyomon lehetne követni az adattartalom módosításainak időpontját, a módosító azonosítóját, vagy az adatok korábbi állapotát megismerhetővé tennék. (Ilyen jellegű információk közül egyedül az utolsó módosítás időpontja és a módosító kódja szerepel az adattárban, de ezek az adatok is kódolt formájúak, így jelenleg nem olvashatóak.)

TAPASZTALATOK A „H” ADATTÁR FENNMARADT ÁLLOMÁNYÁVAL KAPCSOLATBAN

A részkérdésekre adott válaszok előtt le kell szögeznünk, hogy az EGPR „H” jelű adattára soha nem felelt meg a nyilvánosság előtt számtalanszor elhangzott kutatói, történészi elképzeléseknek. **Az EGPR „H” jelű adattára, megvizsgálva a nyilvántartásokra vonatkozó szabályzatokat, utasításokat és jelentéseket, sosem volt a diktatúra által működtetett hálózati személyek teljes körű nyilvántartása, vagyis soha nem szerepelt benne az összes valaha volt élő és kizárt hálózati személy. Sőt, mint az a későbbiekben majd kifejtésre kerül, még egy adott pillanatban nyilvántartott személyek szempontjából sem tekinthető teljesnek.**

Viszont az adattár nem csak a beszervezett személyek adatait tartalmazta/tartalmazza, hanem – mint ahogy azt majd a későbbiekben kifejtjük – olyanokét is, akik nem voltak a hálózat tagjai. Megtalálhatók például a rendszerben azok is, akik az állambiztonsági szervek látókörébe kerültek valamelyik beszervezett személy kapcsolataként, vagy csak figyelték őket, eredetileg pedig az adattár részét képezték még a meghíúsult beszervezések is.

A vizsgált „H” jelű adattár önmagában két fájlból, egy ún. törzsállományból, valamint egy gyűjtőállományból áll, az előbbi tartalmazza a lementett hálózati adattár adatainak döntő többségét, míg az utóbbi csak egy módosító adatokat, javításokat tartalmazó, sokkal kisebb sorozat, amelyből csak az utolsó – a törzsállományt módosító – darab maradt meg.

A „H” adattár – mint jeleztük – rendelkezésre áll kinyomtatva, illetve elektronikus formában szöveges állományként is. A kettő közül a nyomtatott változat nehezebben olvasható, az ékezetes magánhangzókat átkódolva tartalmazza, például az Á betűt @ helyettesíti, az Ö és Ő helyett az ékezet helyén található két rövid vonal van, és sok az értelmezhetetlen jel.

A nyomtatott anyagban keresni csak rendkívül körülményesen lehet, erre valóban csak az elektronikus verzióban van lehetőség. A számítógépes állományban sem egyszerű azonban a keresés: a szövegben rendszertelenül előforduló felesleges karakterek miatt általában csak egy szóra vagy szótöredékre lehet keresni. Amennyiben ismert a fedőnév vagy a korabeli dossziészám, akkor egyszerűbb a keresés, mert a több szóból álló fedőnevek között nem maradtak pluszkarakterek, a dossziészám is általában olvasható formában maradt meg.

A szabályzatok és utasítások szerint a „H” jelű adattár tartalmazta a III/I. (Hírszerző) Csoportfőnökség kivételével a III. Főcsoportfőnökség hálózati adatait, továbbá a 002/1964. számú HM-BM közös parancs és az ennek alapján kiadott 0028/1964. sz. belügyminiszter-helyettesi, valamint a Vezérkari Főnök 0049/1964. számú parancsa szerint az MNVK/2. Csoportfőnökség által foglalkoztatott hálózati személyek 6-os kartonjainak adatait, illetve azoknak a személyeknek a figyelőkartonjait, akiket az állambiztonság be akart szervezni. A vizsgált „H” adattárban a bizottság talált az MNVK/2. Csoportfőnökség által kiállított 6-os kartonokat, viszont az MNVK/2. által kiállított figyelőkartonokat nem.¹⁵⁴

Mindez azt jelenti, hogy a „H” jelű nyilvántartásban elvileg a III/I. Csoportfőnökség kivételével az összes állambiztonsági szerv hálózati adatai – az alább részletezendő feltételekkel – szerepeltek.

Kiknek kellene szerepelniük, és kik szerepelnek a „H” jelű adattárban?

Az 1973. január 1-jén hatályba lépett 0012/1972. számú belügyminiszteri parancssal kiadott, az állambiztonsági szervek hálózati nyilvántartásáról szóló szabályzat szerint papíralapú nyilvántartást vezettek a hálózat tagjairól és más, hálózatnak nem tekinthető személyekről az alábbiak szerint:

Hálózati személy:

- a beszervezett és foglalkoztatott, szóhasználatuk szerint „élő” hálózati személyekről;

¹⁵⁴ Ez természetesen nem zárja ki létezésüket.

- a pihentetett, a meghalt és kizárt hálózati személyekről¹⁵⁵ (a szabályzatban meghatározott ideig);
- a K- és T-lakásokról (cím szerint).

Nem voltak a hálózat tagjai, de a hálózati nyilvántartásban szerepeltek:

- azok a személyek, akiket nem gyors módszerrel akartak beszervezni, illetve akiknél ezt operatív érdekből fontosnak tartották (ezekről állítottak ki ún. figyelőkartont¹⁵⁶);
- azok a személyek, akiknek a beszerzése akár az állambiztonsági szervek döntése (pl. mert a beszerzés okafogyottá vált, vagy a jelölt alkalmatlannak minősült stb.), akár a beszervezni kívánt személy ellenállása folytán megghiúsult;
- az élő hálózati személyek állambiztonsági szempontból érdekes – magyar vagy külföldi – kapcsolatai (6/a kapcsolat).¹⁵⁷

Ezeket a személyeket különböző kartonokon, részben különböző adattartalommal tartották nyilván, továbbá a beszerezett személyeket a hálózati naplóba is be kellett vezetni.

A fenti kategóriák közül a megghiúsult beszerzéseket ma már egyáltalán nem tartalmazza az általunk vizsgált „H” jelű adattár.

A megghiúsult beszerzésekre vonatkozó kartonokról kevés információval rendelkezünk, mivel ezek papír alapon sem maradtak meg, jelenlegi ismereteink szerint megsemmisítették őket. Létezésükről a korabeli szabályzatokból, illetve a Horváth Józseftől származó és Pallagi Ferenc által 1989. december 18-án jóváhagyott javaslatból,¹⁵⁸ valamint egy, a Levéltárban megtalálható mikrofilmtekercsből¹⁵⁹ tudhatunk.

A fentiek alapján fontos kijelenteni, hogy az egykoron az operatív munkát segítő hálózati nyilvántartás – a papíralapú és a gépi is – nem csak a beszerezett adatait tartalmazta/tartalmazza, hanem olyan személyekét is, akik soha nem voltak ügynökök, informátorok stb., és az állambiztonság ilyen irányú érdeklődéséről nem is bírtak tudomással.

¹⁵⁵ A kizárt hálózati személyek tehát a nyilvántartás részét képezték, közülük bizonyos kategóriákba tartozókat később sem lehetett törölni a rendszerből. Ilyenek voltak többek között azok, akik árulókká váltak, külföldre szöktek, vagy a hazatérést megtagadták. A tapasztalatok azt mutatják azonban, hogy a nyilvántartásban rengeteg esetben megtartottak olyan kizárt hálózati személyeket is, akik nem tartoztak a fenti kategóriákba.

¹⁵⁶ A figyelőkartont általában egy évre állították ki, de ezt az időtartamot többször lehetett hosszabbítani is. Előfordult, hogy valakiről 1987-ben állítottak ki figyelőkartont, és az utolsó hosszabbítása 1990 augusztusáig szól. A figyelőkarton léte nem jelenti azt, hogy a beszerzésre kiszemelt személy tudott is az adott állambiztonsági szerv ebbéli szándékáról.

¹⁵⁷ Ezekről a személyekről 6/a kartont állítottak ki, ők szerepeltek e karton előlapján, a hátlapon pedig az a hálózati személy, akinek a kapcsolatai voltak. A hátlapon megjelölték azt is, hogy a hálózati személy milyen kapcsolatban (pl. baráti, rokoni, üzleti, munkatársi) állt velük.

¹⁵⁸ ÁBTL 1.11.1. 45-146/2/89. Javaslat az állambiztonsági operatív nyilvántartás rendszerének felülvizsgálatára. A változásjelentéseken 11-13/1468/1989. BM.H. intézkedésként jelzik. Ennek alapján zártak ki – nem tudjuk pontosan hány embert – a hálózatból, küldték fel a 6-os kartonokat a BM Nyilvántartó Központ 1. Osztálya számára, és semmisítették meg a még nem irattározott B- és M-dossziékat.

¹⁵⁹ A 1970-es években mikrofilmre vitték a hálózati kartonokat. A hálózati kartonokat töredékesen tartalmazó filmtekercsek közül néhány az ÁBTL őrizetébe került.

Milyen adatokat tartalmaz a „H” jelű adattár?

A vizsgált „H” adattár tartalmazza az adott személy:

- nevét,
- anyja nevét,
- születési helyét,
- az állambiztonság által használt „kategóriakódot”, amely a hálózatban elfoglalt helyét jelöli,¹⁶⁰
- fedőnevét (a fenti felsorolásban a figyelőztetett személyeknél akkor, ha már adtak neki, a 6/a kartonos személyeknél pedig értelemszerűen nincs fedőnév),
- kizárt hálózati személy esetében az irattározott dosszié (B-dosszié) számát,
- „élő” (foglalkoztatott vagy pihentetett) hálózati személy esetében a tartó szerv kódját,
- bizonyos esetekben a hálózati személy pontos lakcímét (beleértve még a lakás számát is),¹⁶¹
- a K- és T-lakás pontos címét, természetes személy legalizáló, illetve lakásgazda esetén annak természetes személyazonosító adatait, a lakás fedőnevét.

Abban az esetben, ha a hálózati személynek kettős funkciója volt, azaz jelentéseket adó hálózati személy és egyben lakásgazda is volt, akkor az adattárból mindkét funkció kiolvasható. Megjeleníti az adattár a személynek és a lakásnak a fedőnevét is, és mind a két funkcióhoz tartozó kategóriakódot is.¹⁶²

Fontos kiemelni, hogy az adattárból hiányzik a személy születési dátuma, pontosabban ezt a mágnesszalag konvertálása során nem sikerült dekódolni, ezért a vizsgált adattár jelenleg megbízható személyazonosításra nem alkalmas.

¹⁶⁰ A számítógépes rendszer bevezetése után az alábbi kategóriakódok valamelyikét rávezették a hálózati nyilvántartás által kezelt valamelyik kartonra is:

01: titkosított hálózati személy, 02: titkosított figyelőztetés (hálózati jelölt), 03: figyelőztetés (hálózati jelölt), 04: foglalkoztatott hálózat, 05: foglalkoztatott hálózat kapcsolata, 06: kizárt titkosított hálózat, 07: kizárt hálózat, 08: kizárt hálózat kapcsolata, 09: anyaga megsemmisült, 10: megghiúsult beszerzés, 11: MNVK/2. Csf-ség hálózata, 12: foglalkoztatott „T”-lakás, 13: foglalkoztatott „K”-lakás, 14: foglalkoztatott hálózat lakcíme, 15: kizárt „T”-lakás, 16: kizárt „K”-lakás, 17: kizárt hálózat lakcíme, 18: minden titkosított „K”- és „T”-lakás.

¹⁶¹ Annak okát, hogy egyes élő és kizárt hálózati személyeknél – akik nem T-lakásgazdák, és nem K-lakás legalizálók voltak – miért szerepel pontos lakcím, másoknál pedig miért nem, nem tudtuk megállapítani. Feltételezhető, hogy mindezt korabeli operatív szempontok indokolhatják.

¹⁶² Így például, ha azt olvassuk: 0415 „Szigeti” „Szigeti János” DHCXXRB, azt jelenti, hogy a „Szigeti János” fedőnevű személyt még foglalkoztatják, de a „Szigeti” fedőnevű lakását, amely T-lakás volt, már kizárták.

Hány személy szerepel a nyilvántartásban?

Az Alkotmányvédelmi Hivatal tájékoztatása szerint a mágnesszalag 58 708 rekordot tartalmaz. Mivel egy rekord nem csak egy személyre, hanem lakás adataira is vonatkozhatott, a fenti szám nem jelenti ugyanannyi személy adatait is. A fenti számból 47 311 nem élő kapcsolat, azaz kizárt hálózat és a hozzá tartozó 6/a kartonos személy. 11 397 élő kapcsolat, azaz élő hálózat, élő hálózat kapcsolata (6/a kartonos), figyelőkartonos személy, továbbá T- és K-lakás.¹⁶³

Az élők közül 596 fő a III/III, 2644 fő a III/II, 2651 fő a III/IV, 108 fő a III/V, 152 fő a BM III/2 és a BM III/3,¹⁶⁴ 5246 fő pedig a megyei állambiztonsági szervek fent jelzett státusú kapcsolata volt.

Milyen a nyilvántartás szerkezete?

A magyar állambiztonsági szervek operatív nyilvántartásaikat nem a magyar ABC szerint, hanem ún. fonetikai rendben vezették. A fonetikai rendszer alapvetően a hallott (lehallgatott) szöveg esetleges hibás értelmezése miatt bekövetkező problémák kiküszöbölése érdekében a magyar mássalhangzók sajátos csoportosítása szerint állította sorrendbe az egyes neveket.¹⁶⁵

Az 1974 tavaszán beindított EGPR-be ebben a sorrendben helyezték be a már meglévő hálózati nyilvántartást. A mágnesszalagokra lementett adatállománynak – mely körülbelül 58 ezer rekordot tartalmaz – nagyjából a kétharmada fonetikai sorrendben van. Ez azt jelenti, hogy az ide tartozó nevek az EGPR beindításakor kerültek be a rendszerbe. A fennmaradó egyharmad rész egyrészt azt mutatja, hogy az új személyeket nagyjából a beszerzés időrendjében, de általában nem egyenként, hanem kisebb nagyobb csoportokban vitték be a rendszerbe, és az egyes, még két-három főt tartalmazó csoportokon belül is megtartották a fonetikát. Az adatbázisból nem tűnik ki a beszerzés időpontja, de az adott személyek adatait összevetettük a Levéltárban található iratokkal. Ennek alapján nagy valószínűséggel

¹⁶³ Összehasonlításként: az ÁBTL jelenleg összesen 24 191 db 6-os, 816 db 6/a, 1888 db 6/c, 1230 db 6/d, 1095 db 6/b kartont és 2341 db ún. Adatlapot őriz.

¹⁶⁴ A BM III/2. az Operatív Figyelő és Környezettanulmányozó Osztály, a BM III/3. pedig a K-ellenőrzési Osztály volt (ez utóbbi végezte a postai küldemények ellenőrzését).

¹⁶⁵ Eszerint, a hangzás alapján összetéveszthető mássalhangzókat azonosnak tekintették, így pl. B és a P vagy az F, V, W, PF, PH egy hangnak számított. A magánhangzók csak kezdőbetűként számítottak, és ekkor az írott formában csak ékezetben különböző magánhangzók, pl. az o, ó, ö, ő, egy csoportba kerültek. A sorrend megállapításánál az első három mássalhangzót vették figyelembe, illetve magánhangzóval kezdődő neveknél a kezdő magánhangzót és két mássalhangzót. A fonetikába rendezésnél a vezetéknév volt a döntő, az azonos vezetéknévűnek tekintendő személyeknél a sorrendet a keresztnév ABC-sorrendje határozta meg. Az azonos vezetéknévű és keresztnévűnek tekintett személyeknél a születési sorrend számított, a legkésőbb születettektől a legrégebben születettek felé haladva. Az ún. alosztályos, vagyis gyakori családnevek, mint pl. Takács, Kovács, Szabó egy csoportot képeztek, így a Kovácsok egymás után következve megelőzték a Kafkát.

állíthatjuk, hogy a „H” jelű adattárat hetente frissítették. Az időközben beérkezett adatokat azonban ezen intervallumon belül már nem időrendben, hanem a fonetika szabályai szerint töltötték fel.

Mennyire teljes az adattartalom?

A mágnesszalagokról lementett és optikai adathordozóra másolt adatállomány az 1990. január közepén – ennél pontosabb időpontot nem tudtunk megállapítani – az EGPR-ben tárolt adatokat tartalmazza.

A „H” jelű adattár nem tartalmazza, és nem is tartalmazhatja az összes hálózati személy adatait. Az EGPR „H” jelű adattárába már eredetileg sem kerültek be az összes valaha volt hálózat adatai. Ezeknek jelentős része már 1974-ben sem volt meg, így ha akarták volna, sem vihették volna be a rendszerbe. Csak azt kísérelhettük meg megfejtetni, hogy a felállítása idején fennálló állapothoz képest milyen változások történtek.

A vizsgálat során egyrészt az előző pontban jelzettek szerint a „H” jelű adattárat hasonlítottuk össze a Levéltárban lévő iratokkal,¹⁶⁶ másrészt azonban a Levéltárban lévő adatokat csoportosítottuk különböző szempontok szerint, és azokat vetettük össze a „H” jelű adattárban lévő információkkal.

Ennek alapján megállapítható:

- A meghíúsult beszervezések egyáltalán nem szerepelnek az adatbázisban. A Levéltárban lévő papíralapú kartonokon csak akkor szerepel a sikertelen beszerzési kísérlet is, ha a későbbiek során mégis sikerült az adott személyt rávenni az együttműködésre. A mikrofilmen megmaradt 6-os kartonok között azonban, pusztán meghíúsult beszervezést mutató, 10-es kódszámú kartonok is vannak. A papíralapú és a számítógépes rendszerben tapasztalható hiány oka feltehetően a korábban idézett 1989-es utasítás,¹⁶⁷ mely szerint: „A »meghíúsult beszerzés« és a »beszerzésétől elálltunk« címen irattározott dossziékat és »6«-os kartonokat meg kell semmisíteni.” A dokumentum szerint ezeket a törléseket a számítógépes adattárakban is át kellett vezetni.
- Nem szerepelnek az adatbázisban azok a hálózati személyek, akik az ún. munkásmozgalmi személyek ellen indított törvénysértő perek során működtek együtt a hatóságokkal.
- Hiányosan szerepelnek a számítógépes nyilvántartás bevezetése előtt kizárt személyek. Ennek oka, hogy a kizárás után meghatározott idővel törölni lehetett a nyilvántartásból ezeket a személyeket. Egy részük ugyanakkor nyilvántartásban maradt, vagy azért, mert azt továbbra is indokoltnak tartották,

¹⁶⁶ Az 1.11.10. Operatív nyilvántartás irataiban fellelhető kimutatásokkal, feljegyzésekkel, valamint az operatív nyilvántartó osztály részére megküldött változás bejelentőkkel, az ÁBTL Hálózati nyilvántartásával, illetve a 2.1. Zárt irattárban található feljegyzésekkel.

¹⁶⁷ ÁBTL 1.12.4. 11-13/1468/1989. Szolnok II. 28. d.

vagy azért, mert a rendszer beindításakor – már kizártként – még benne voltak, „gazdátlanok” lettek, és senki nem rendelkezett a törlésükről.

- Az állambiztonsági szervek egymás között „adták-vették” a hálózati személyeket. Ez nem csak egy-egy csoportfőnökségen belül, hanem az egyes csoportfőnökségek között is bevett és szabályos gyakorlat volt. Ezek a változások nem követhetők a nyilvántartás alapján.¹⁶⁸
- Az EGPR lezárása előtt legalább egy állambiztonsági szerv biztosan kérte, hogy az általa konkrétan megnevezett hálózati személyeken kívül az összes többi hálózati személyét töröljék a nyilvántartásból.¹⁶⁹ A „H” jelű adattárban megmaradt személyekből úgy tűnik, ezt a kérést végre is hajtották. Azt, hogy hány szervnek volt ilyen kérése, és a törlés hány személyt érintett, nem lehetett megállapítani.

Az eddig leírt esetek azt mutatják, hogy a fennmaradt nyilvántartás nem teljes. Meghiúsult beszervezések esetén pedig nem tudtuk biztosan megállapítani, hogy eredetileg szerepeltek-e a „H” jelű adattárban. (A korabeli szabályok szerint mindenestre ez utóbbi információkat is tartalmaznia kellett az adattárnak.)

Érdemes külön is megvizsgálni a hálózati nyilvántartás egy speciális területét.

Az EGPR bevezetését, mint már többször említettük, 1974 tavaszán kezdték meg. 1974. szeptember 13-án, amikor a rendszer – nem tudjuk pontosan, hogy teljes egészében vagy csak részben – felállt, a belügyminiszter kiadott egy utasítást egy melléklettel és egy végrehajtási intézkedéssel. Ez volt *A BM. állambiztonsági szervei különlegesen fontos hálózati személyeinek és bizalmas nyomozás alatt álló egyes személyek hatékonyabb védelméről* szóló 0012/1974. számú BM utasítás.

A bizalmas nyomozások és a hálózati személyekre vonatkozó adatok, mint az állambiztonsági szerveknél szinte minden, eleve államtitoknak minősültek. Ezenfelül különösen jelentős hálózati személyek esetében további „A”, „B” vagy „C” szintű titkosításra a hálózati nyilvántartási szabályzat is lehetőséget adott. Ekkor priorálás esetén a nyilvántartó nem tájékoztathatta a prioráló szervet a hálózati személyről, hanem vagy csak azt adta meg, hogy mely szervvel kell felvenni a kapcsolatot, vagy csak a nyilvántartásban való szereplésről tájékoztatott, de legszigorúbb titkosítás esetén még találat esetén is nemleges választ adott a rendszer. A tartó szervet ugyanakkor minden esetben értesítenie kellett a kérésről, és a tartó szerv döntötte el, hogy milyen választ ad.

A fenti utasításban a belügyminiszter megállapította, hogy a már meglévő szabályzatok és parancsok betartása *„elegendő biztosítékot nyújt arra, hogy a szabályozás körébe vont titkok illetéktelenek tudomására ne jussanak”*. Mégis úgy vélte: *„Felmerült annak szükségessége, hogy e szabályozásokon túl a BM állambiztonsági szervek által egyes, különösen fontos irányban foglalkoztatott, különleges védelmet*

¹⁶⁸ Ha valakit például a III/I. Csoportfőnökség szervezett be, így előszáma „Z” szám volt a papíralapú katonokról kiderülhet, hogy eredetileg a hírszerzésnek dolgozott, mert azon szerepel az előszám. A „H” jelű adattárból azonban ez nem derülhet ki, mert az nem tartalmaz előszámot.

¹⁶⁹ ÁBTTL 1.11.10. 64-1/119/1990. január 12. A Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság kérése hálózatok törlésére.

kívánó hálózati személyek, valamint egyes, bizalmas nyomozás alá vont személyek esetében fokozzuk a védelmet, erősítsük a konspirációt.”

Az utasítás azokra a hálózati személyekre vonatkozott, akiknek az állambiztonsági szervekkel való kapcsolatának a titokban tartásához fontos államérdek fűződött, és esetleges dekonspirálódásuk komoly politikai és erkölcsi kárt okozhatott, illetve beszervezésük engedélyezése miniszteri hatáskörbe tartozott. A „Különlegesen fontos, titkos” („KFT”) minősítést a III. főcsoportfőnök és helyettesei kezdeményezhették. Az ő hálózathoz tartozásuk a prioráló rendszerben nem szerepelhetett. Egy operatív kartont kellett kiállítani róluk, amely a kutató nyilvántartásba vételhez szükséges terhelő adatokat tartalmazta, a kartont a kutató nyilvántartásban lévő kartonként kellett kezelni, és ennek megfelelően a rajta lévő adatokat az EGPR „G” jelű nyilvántartásában (ez az operatív nyilvántartás) kellett elhelyezni. A „G” jelű nyilvántartás a bizalmas nyomozás alá vont, az alapnyilvántartásban és a kutató nyilvántartásban lévő személyek adatait tartalmazta. Ebben az adattárban nem tudtuk az utasítás nyomait kimutatni. A **hálózati kartonukat** pedig ki kellett venni hálózati kartonok közül, és **elkülönítetten kellett tárolni**. Hálózati nyilvántartásban csak itt szerepelhettek, az EGPR „H” jelű nyilvántartásában nem.

Ennek a parancsnak következményeit észleltük a „H” jelű nyilvántartás vizsgálata során. Kellő adatok hiányában azt nem tudtuk megállapítani, hogy kik voltak ezek a *„különösen fontos irányban foglalkoztatott, különleges védelmet kívánó hálózati személyek”*. Egy dolog biztosnak tűnik, nem csak egyetlen területről kerülhettek ki.

A Levéltárban lévő 6-os kartonok között találtunk olyan kartonokat, amelyeken piros tollal ráírva szerepel a „KFT” jelzés. A „H” jelű adattárban ezek közül csak a törölendő személyeket jelző „Gyűjtő” részben találtunk egyetlen személyt. Ezeket a személyeket tehát – úgy tűnik – valóban törölték, illetve a szabály hatálybalépése utáni beszervezéseknél már be sem vezették az EGPR „H” jelű adattárába. A papíralapú kartonokat pedig, ahogy azt elrendelték, elkülönítetten tárolták.

Az pedig, hogy a papíralapú *hálózati nyilvántartásban mégis megtalálhatók, és így megismerhetővé váltak egyes személyek*, feltételezéseink szerint csak úgy lehetséges, hogy ezeket a kartonokat – a többi hasonlótól eltérően – egészen egyszerűen visszatették a 6-os kartonok közé. Talán nem véletlen, hogy egy kivétellel mind magas rangú egyházi személyek.

Mettől meddig kerültek adatok a rendszerbe?

Az általunk vizsgált fájlok tartalma nem az eredeti „H” jelű nyilvántartás, hanem csak az EGPR „H” adattárának 1990. januári állapotában történt mentéséről 2009-ben készült és visszamentett szöveges állomány.

Amint azt már az előző pontban is jeleztük, úgy tűnik, hogy a gépi nyilvántartási rendszer megindításakor az akkor rendelkezésre álló papíralapú nyilvántartás adatait vitték be a „H” jelű adattárba. (Az, hogy ez a papíralapú nyilvántartásokban található adatfajtákhoz képest mennyire szűk körű, a következő kérdésre adott válaszból derül ki.)

A „H” jelű nyilvántartást folyamatosan karbantartották, mégis az általunk vizsgált adattár tanulmányozása során – számszerűen nem tudjuk megmondani, de – nem kevés olyan B-dossziészámot láttunk, amelyek az ötvenes évek végén vagy a hatvanas években történt lezárásokra utalnak. Ezeket nagy valószínűség szerint csak akkor lehetett volna megtartani a rendszerben, ha a későbbiek során az adott személyt újra beszervezték. Ugyanakkor többeknek megmaradt a 6-os kartonja, és az nem mutat újabb beszervezést.

A „H” jelű adattár, az ÁBTL-ben fellelhető 6-os kartonok és változásjelentések egybevetéséből úgy tűnik, hogy a rendszert 1990 januárjának második felében zárták le. Ugyanakkor az is látszik, hogy 1989. december végén és 1990. január elején a rendszert már nem tudták napra készen tartani, az akkor kért változtatások egy részét már nem rögzítették az EGPR-ben. Ezeknek a késői kizárásoknak az esetében a papíralapú forrással ellentétben a gépi adattárban 07-es (kizárt) kód helyett még 04 (élő hálózat) és szervkód szerepel.

Amennyiben a késői kizárásokat 07-es kóddal bevezették a rendszerbe, a B-dosszié száma helyén „B-1” jelzés szerepel, tekintettel arra, hogy a B-dossziékat (és ez történt az M-dossziékkal is) már nem irattározták, hanem helyben megsemmisítették. Ez is mutatja, hogy ekkorra a számítógépes és a papíralapú nyilvántartás tartalmilag eltávolodott egymástól.

A „H” jelű adattár és a levéltárban őrzött nyilvántartási iratanyag viszonya

A Levéltárban tárolt papíralapú nyilvántartások egy-egy személyre vonatkozóan a „H” adattár rekordjainál összehasonlíthatatlanul bővebb adattartalmúak.

A papíralapú hálózati nyilvántartás legfontosabb részei voltak a 6-os, a 6/a, a 6/b, a 6/c és a 6/d kartonok, a figyelőkarton, továbbá az ún. Adatlap. Ezek adattartalma egyenként is elérte (6/b és 6/d karton) a gépi nyilvántartás adattartalmát, többségük azonban sokkal több információt tartalmaz annál.

Különösen érvényes ez az adatlapra, amely a hálózati személy nevét a nyomtatvány szerint ugyan nem tartalmazza (kézzel azonban számos esetben rá van írva), viszont adattartalma alapján az adott hálózati személy teljes személyiségprofilja kirajzolódik belőle.¹⁷⁰

Az adatlapon alapuló nyilvántartási rendszer fedőneve Saturnus rendszer volt. Az adatlapot élő hálózati személyről kellett kitölteni, de a kizárásra vonatkozó adatokat is tartalmazott. Eddig kizárt hálózati személyre vonatkozó adatlapot nem találtunk, sorsuk ismeretlen.

A legszélesebb körű ismereteket az adatlap tartalmazta. Adattartalmát a szabályok szerint folyamatosan frissíteni kellett, hogy viszonylag naprakész ismereteket tartalmazzon. A Levéltár őrzetében lévő, az operatív nyilvántartásban megmaradt

¹⁷⁰ Részletesen lásd Tóth Eszter és Cseh Gergő Bendegúz jelentésében.

levelezésből¹⁷¹ látszik, ha egy állambiztonsági szervnek – a tartásában nem lévő – speciális tulajdonságokkal vagy képességekkel rendelkező hálózati személyre volt szüksége, akkor a megfelelő személy megtalálása céljából a központi nyilvántartóhoz fordult, és megjelölte az igényeit.

A központi nyilvántartó viszonylag rövid időn belül – kb. egy hét – válaszolt a megkereső szervnek, és megadta azon foglalkoztatott és kizárt hálózati személyeknek a listáját, akik megfeleltek a megadott feltételeknek. Egyidejűleg – a foglalkoztatott hálózati személyek esetén – erről tájékoztatta a foglalkoztató állambiztonsági szervet/szerveket is.

Átnézve azokat az iratokat, amelyek a központi nyilvántartó válaszait tartalmazzák, azt tapasztaltuk, hogy minden esetben több személyt jelöltek meg az adott feltételeknek megfelelőnek látszó hálózatként. Van olyan lista is, amely *több mint kétszáz* nevet tartalmaz. Azután természetesen a „tippet” kérő szerv választotta ki a neki megfelelő személyt a kínálatból. Erre vonatkozó irataink csak a nyolcvanas évekből vannak.¹⁷²

A fentiek alapján egyértelműen megállapítható, hogy az EGPR-ben sokkal kevesebb adatot tároltak egy-egy személyről, mint akár a papíralapú kartonokon, akár a Saturnus rendszerben.

Általános megjegyzések a „H” adattárról

A „H” jelű adattár vizsgálatával kapcsolatban néhány általános tanulságot érdemes ismét kiemelni.

- A „H” adattár nem csak hálózati személyeket tartalmaz, hanem sokszor az ő kapcsolataikat (ismerősök, barátok, rokonok stb.) vagy a figyelőztetetteket is. A hálózati személyeket a kapcsolatoktól a kódszámok és egyéb adatok alapján lehet megkülönböztetni, ehhez azonban külön (állambiztonsági) ismeretek is szükségesek.
- A mágnesszalagokon lévő adatok helyreállítását követően az olvasható tétel csak részlegesen sikerült. A dátum típusú adatok kódoltak, így nem olvashatók le a születési adatok. Emiatt a jelenleg megismerhető „H” adattár természetes személyek beazonosítására csak részben alkalmas.
- A „H” adattár a rendszerváltáskor végzett selejtezések előtt sem volt teljes körű, abba már keletkezésekor sem vették fel a korábban kizárt hálózat nagy részét, ráadásul folyamatosan törölték is belőle a már szükségtelennek tekintett adatokat.
- Az 1989 végén és 1990 elején végzett nagyfokú törlések miatt az EGPR „H” jelű adattára nem tekinthető még az 1980-as évek végén nyilvántartott hálózati és hálózathoz kapcsolódó személyek teljes nyilvántartásának sem.

¹⁷¹ ÁBTL 1.11.10. II. sorozat – 653/16 – Az élő hálózat anyagában végzett kutatások c. tétel – 1981-1989.

¹⁷² Uo.

- A levéltárba mostanáig körülbelül feleannyi papíralapú hálózati karton került, mint ahány nevet a „H” adattár tartalmaz, ugyanakkor nagyon sok adat csak papíron létezik, értelemszerűen pedig sok olyan adat is van a számítógépes rendszerben, amelynek kartonjait megsemmisítették, vagy őrzési helyüket nem ismerjük. Mindkét rendszer csonka tehát, együttes használatuk azonban sokkal teljesebb képet adhat az egykori hálózati személyek köréről.

Mint az az eddig leírtakból kitűnik, a bizottság által vizsgált „H” jelű adattár nem tekinthető egy teljes, hiteles, az egész korszakot felölelő hálózati nyilvántartásnak, sokkal inkább egy 1990. január közepéig folyamatosan „korrigált”, módosított számítógépes adatállománynak.

A „H” jelű adattár legfőbb hozadéka az lehet, ha a Levéltárban, az ezzel foglalkozó szakemberek, az egyéb nyilvántartásokkal és dossziékkal összevetve, azt kiegészítve használhatnák az iratanyag feltárására és az információk kárpótlás lehetőségeinek kiszélesítésére.

TAPASZTALATOK A „G” ADATTÁR FENNMARADT ÁLLOMÁNYÁVAL KAPCSOLATBAN

Az egykori operatív nyilvántartásból az ún. operatív kartonok képezték az EGPR „G” jelű nyilvántartásának alapját. A megmaradt számítógépes állományok közül a „H” adattár vizsgálatának általános megállapításai nagymértékben érvényesek a „G” adattárra is, ezért itt csak néhány egyedi jellemzőt emelünk ki.

A számítógépes „G” adattár jelenleg összesen 83 694 nevet tartalmaz, amelynek körülbelül kétharmada fonetikai rendszerben van, a többi név pedig kisebb csoportokban (feltehetően a bevitel sorrendjében) követi azokat.¹⁷³

A „G” adattár egy-egy személyre vonatkozóan az alábbi, jelenleg is értelmezhető adatokat tartalmazza:

- név,
- születési hely,
- anyja neve,
- a vele foglalkozó dosszié(k) száma,
- a terhelő adatok felsorolása.

Minden név esetében találhatók még különböző kódok a szövegben, amelyeket egyelőre nem sikerült megfejtenünk. Érdekes kiemelni ugyanakkor, hogy a papíralapú operatív karton ezeken túl még számos információt tartalmazott az érintett iskolai végzettségére, foglalkozására, párttagságára, lakhelyére stb. vonatkozóan, ezek az adatok azonban már eredetileg sem kerültek be a prioráló rendszerbe. Nem lehet kiolvasni a jelenlegi számítógépes állományból az adott személy születési idejét, a

¹⁷³ Összehasonlításképpen: a levéltár papíralapú operatív nyilvántartásában ennek körülbelül kétszerese, körülbelül 177 ezer név szerepel.

karton kiállításának dátumát, a kiállító szerv és az illetékes vezető nevét, valamint a későbbi felülvizsgálatok dátumát sem.

Az ÁBTL-ben őrzött operatív kartonokkal való összevetés során megállapítottuk, hogy a nyilvántartások rendszeres felülvizsgálata során számos esetben a papíralapú kartonon jelezték a nyilvántartásból való törlést. Ezekben az esetekben a „G” adattár már nem tartalmazza az adott személy adatait, bár a papíralapú kartont nem selejtezték. Minden bizonnyal ez az alapvető oka a korábban jelzett, a papíralapú és a gépi operatív nyilvántartás közti nagyságrendi eltérésnek.

Még egy fontos jelenségre érdemes felhívni a figyelmet: a papíralapú kartonokon a törlendő információkat áthúzták¹⁷⁴, de azok így is olvashatók maradtak, a gépi nyilvántartásból viszont ezeket az információkat általában ténylegesen és véglegesen törölték. Bizonyos esetekben – bár a vizsgálatok alapján ez tűnik ritkábbnak – azonban olyan adatok is olvashatók a „G” jelű adattárban, amelyeknek az adott információ alapjául szolgáló operatív kartonon nincs nyoma. Ez feltehetően olyan esetekben fordulhatott elő, amikor több állambiztonsági szerv is szolgáltatott adatot ugyanazon személyről.

TAPASZTALATOK A „K” ADATTÁR FENNMARADT ÁLLOMÁNYÁVAL KAPCSOLATBAN

Az 1990 előtti állambiztonsági szervek által működtetett Egységes Gépi Prioráló Rendszer (EGPR) mágnesszalagon megőrzött adattárai a hálózati („H”) és az operatív („G”) adattár mellett az egykori III/II. Csoportfőnökség ún. „K” adattárának 1989-ben lementett állományát is tartalmazzák. A NEB és az ÁBTL munkatársai ezen adatállomány vizsgálatára is lehetőséget kaptak. A „K” betűjelű adattár kapcsán fontos megemlíteni ugyanakkor, hogy a bizottságnak a vizsgálat során a „H” vagy a „G” betűjelű adattárak vizsgálatához képest kisebb volt a mozgástere. A BM III/II. Csoportfőnökség különböző nyilvántartásai eddig még nem kerültek a levéltár kezelésébe, így a bizottság megállapításait a nyilvántartásokról szóló jelentésekre, kimutatásokra, a nyilvántartáshoz kapcsolódó parancsokra, szabályzatokra és a gépi nyilvántartás fejlesztéséről szóló iratokra alapozta. Mivel jelenleg (még) nincsenek a levéltárban az adattárat megelőző papíralapú nyilvántartások és/vagy az adattárhoz kapcsolódó iratok (mikrofilmek), a bizottságnak nem volt lehetősége a „K” adattár és a papíralapú nyilvántartások tartalmi összehasonlítására sem. A bizottság ebben a jelentésében csak a KKA és a vele szoros kapcsolatban álló „K” betűjelű adattár vizsgálatával foglalkozott, munkája nem terjedhetett ki a BM III/II. Csoportfőnökség teljes számítógépes adatfeldolgozási rendszerére!

¹⁷⁴ Így jártak el például, ha valaki mentesült egy adott bűncselekmény hátrányos jogkövetkezményei alól.

Az ún. Központi Kémelhárítási Adattár (KKA) az 1984-ben készített jelentés szerint „az ellenséges tevékenységet folytató titkosszolgálati és a hozzájuk kapcsolódó szervekre és személyekre, tevékenységükre, valamint a kémelhárítás hatáskörébe tartozó egyéb ellenséges tevékenység, törvénybe ütköző cselekmény, káros magatartás valamely típusára, formájára, válfajára vagy ezekkel szorosan összefüggő körülményekre vonatkozó [...] összkémelhárítási hasznosítással bíró rendszerezett alapinformációk központosított adattára.”¹⁷⁵

A KKA feladatai ellátáshoz kiegészítő technikai alrendszereket működtetett a 9/1984. számú belügyminiszteri parancssal kiadott szabályzat alapján. Az adattár nyilvántartási rendjét ugyanez a parancs szabályozta,¹⁷⁶ tartalma pedig a III/II. Csoportfőnökség manuális adattárában tárolt, meghatározott személyekre vonatkozó információk voltak. Az egyes személyekkel kapcsolatban az adattár tartalmazta:

- a személyazonosító és lakcímadatokat;
- a figyelőztetés típusát;
- a figyelőztető szerv megnevezését;
- a dossziészámot;
- a KKA-számot;
- a fedőnevet;
- a mikrofilm jelzését (KKA anyagjelzése);
- az állampolgárságot;
- a foglalkozást;
- szöveges tartalmi adatokat (max. 900 karaktert tételenként).¹⁷⁷

A bizottság által vizsgált, az Alkotmányvédelmi Hivatalban őrzött mágnesszalag „K” jelű adattárában – amely tehát nem egyezett meg a KKA-val! – jelenleg összesen 4896 rekord szerepel.

Egy rekord, amelyet egy „K” betű választ el a következő rekordtól, az alábbi adatokat tartalmazza:

- a személy nevét;
- születési helyét;
- anyja nevét (ha ismert);
- egy hosszú kódszámot (amely valószínűleg a lakcímhez, tartózkodási helyhez tartozik);
- a lakcímadatokat vagy a tartózkodási helyet;
- szöveges tartalmi adatokat (max. 900 karaktert tételenként), amely egyben tartalmazza az információt adó szerv nevét és az irat iktatószámát;
- amennyiben egy személyhez újabb kiegészítő információ érkezett, az újabb adat felvitele után az új információt adó szerv neve és az irat iktatószáma szerepel.

Ugyanakkor nem olvasható a figyelőztetés típusa, a figyelőztető szerv megnevezése, a dosszié száma, a KKA-szám, a fedőnév, a mikrofilm jelzése (KKA anyagjelzése), az állampolgárság, illetve a foglalkozás sem.

¹⁷⁵ ÁBTL 1.11.1. – Számítógépes ügyek – A BM III/II. Csoportfőnökség rendszerfejlesztési munkacsoportjának jelentése a részletes helyzetfelméréséről. 56. d.

¹⁷⁶ A szabályzat minősített.

¹⁷⁷ ÁBTL 1.11.1. – Számítástechnika 26. tétel 45/79-.../1989. 63. d.

A vizsgált adattárban szereplő szöveges adatokat 1956–1989 között keletkezett információk alapján írták. A szabályzat szerint a III. Főcsoportfőnökség központi és megyei szervei, valamint a BM más területei, az MNVK/2. Csoportfőnökség és a szocialista állambiztonsági szervek által megküldött információkat dolgozták be a rendszerbe. A személyekre vonatkozó információk nagyobb részét különböző jelentésekből nyerték, valamint felhasználták az irattározott és „élő” operatív dossziékat is. Felhasználták ezen kívül az NDK-ban, a Stasi égisze alatt, valószínűleg a KGB segítségével elkészült *Who's Who in CIA* c. 605 oldalas könyvet is, amely ma már interneten is elérhető, valamint az amerikai Külügyminisztérium által kiadott *The Biographic Register* c. évkönyv 1961–1962. évi számát. A „K” betűjelű adattárban találtunk arra is példát, hogy az ott olvasható információt valamely őrizetes vallomása alapján vitték fel. A szocialista állambiztonsági szervek által kapott információk, amelyek igen kis mennyiségben találhatók a bizottság által látott adattárban, a Nemzetközi Kapcsolatok Osztályán keresztül kerültek a kémelhárító csoportfőnökséghez.

Összességében megállapítható tehát, hogy az egykori EGPR „K” betűjelű adattára a másik két adattárhoz képest is kevésbé tekinthető nyilvántartási funkciójú rendszernek, alapvető célja nem az iratok vagy az azokban szereplő személyek módszeres feldolgozása volt, hanem a kémelhárítási munkához nyújtott egyfajta háttértámogatást és információs bázist. Sok esetben olyan adatok is bekerültek a rendszerbe, melyeknek soha nem is volt hazai iratokon alapuló forrása, hanem például külföldi kiadványokból, vallomásokból vagy szocialista társszervektől gyűjtött információk alapján vettek fel személyeket az adattárba. Alapesetben viszont az adott személyhez kapcsolódóan meg kellett jelölni a róla szóló információk forrását és a vonatkozó irat iktatószámát is.

A fentiekből következően a „K” betűjelű adattár sem tekinthető hiteles eredeti irattári nyilvántartásnak, de a rendszerváltás időszakában kémelhárítási szempontból fontosnak tartott személyek és a velük foglalkozó iratok tekintetében mindeképpen jelentős információs forrásnak számít. Ebből következően az adattár minősítésének a fennálló nemzetbiztonsági érdekekre való tekintettel fokozatos felülvizsgálatát és levéltárba adását feltétlenül indokoltnak tartjuk.

Javaslat az egykori állam-biztonság mágnesszalagjainak jövőbeli kezelésére

A BIZOTTSÁG VIZSGÁLATÁNAK MEGÁLLAPÍTÁSAI

A jelenleg az Alkotmányvédelmi Hivatal kezelésében lévő operatív nyilvántartás („G”), a hálózati nyilvántartás („H”) és a Központi Kémelhárítási Adattár („K”) minősített adategyütteseit az AH erre kijelölt munkatársainak messzemenő szakmai segítségével, a Hivatal székhelyén, a NEB és az ÁBTL munkatársaiból álló Bizottság 2015 szeptembere és 2016 májusa között tanulmányozta, majd a feldolgozás során további kiegészítő, pontosító vizsgálatokat és egyeztetéseket folytatott. A vizsgálat eredményéből, az adatok elemzéséből az alábbi következtetéseket vonta le:

- a mágnesszalagokon lévő nyilvántartások adatainak helyreállítását követően az olvashatóvá tétel csak részlegesen sikerült, így ezek jelenlegi ismereteink szerint nem feltétlenül teszik lehetővé az egyes személyek minden kétséget kizáró azonosítását;
- a jelzett adategyüttesek információtartalma és a Történeti Levéltár által kezelt iratok adattartalma részben átfedi, részben kiegészíti egymást; az adatok egy része olyan, amelynek nyilvánosságra hozatala nem sértene közérdeket, és ezek papíralapú formájának jelentős része a Történeti Levéltár kezelésében van, és évek óta hozzáférhető;
- az AH informatikusai szerint a „G” jelű nyilvántartás 83 694, a „H” jelű 58 708, a „K” jelű adattár pedig 4896 rekordot tartalmaz;
- a Történeti Levéltár 173 338 operatív kartonnal és 29 158 EGPR-ből kimásolt, papíralapú gépi válasszal rendelkezik, és még mintegy 10 000, a vizsgálati munka adatait tükröző kartont kezel. Ezen felül 6-os kartonból 24 191-gyel, 6/a, 6/c, 6/d kartonból és adatlapból még mintegy 6000 darabbal rendelkezik;
- a „K” jelű adattár nem feltétlenül adattartalmának mindenkor minősége okán, hanem azért védendő titokvédelmi eszközökkel, mert a nyilvántartottak körének mostani nyilvánosságra hozatala nem csak nemzetbiztonsági, hanem külügyi vagy nemzetközi kapcsolatokat érintően is káros lehetne;
- a nyilvántartások teljes köre maradandó értékű adatokat tartalmaz.

A BIZOTTSÁG JAVASLATAI

A Bizottság javaslata a fentiekből következően az, hogy a „G” és a „H” jelű nyilvántartás, a megfelelő jogszabályi környezet megteremtését követően, rövid időn belül kerüljön a Történeti Levéltárnak átadásra. Hasonló megoldást tartanánk megfelelőnek a „K” jelű adattár esetén, de ezen adatok esetleges érzékenysége miatt ennek a „G” és a „H” jelű nyilvántartás felülvizsgálatára figyelemmel kellene végbemennie.

A „G” és a „H” nyilvántartás adattömege miatt folyamatos felülvizsgálati munkát igényel, ezt az érintett biztonsági vezetők koordinatív tevékenységével, a Történeti Levéltár által kezelt, de minősítéssel nem rendelkező és azonos vagy hasonló adattartalmakkal összevetve elvégezhető úgy, hogy a ma még fennálló műveleti érdekek, illetve az AH által kezelt minősített adatok védelme se sérüljön.

A JAVASLATOK INDOKAI, A VÉGREHAJTÁSUKHOZ KAPCSOLÓDÓ FELADATOK

A 60/1994. (XII. 24.) AB-határozat már 1994-ben kimondta, hogy a törvényhozó nem dönthet teljesen szabadon arról, hogy a keletkezésében és működésében alkotmányellenessé vált titkosszolgálati adatnyilvántartásokat megsemmisíti, továbbra is titkosan kezeli, vagy nyilvánosságra hozza. Jogállamban a múlt egy jelentős darabjának eltüntetése, vagyis az 1990 előtt keletkezett állambiztonsági iratok, adatok megsemmisítése fel sem merülhet. Az iratok teljességének titkosítása sem járható út. Az adatok teljes körű nyilvánosságra hozatalának is vannak alkotmányossági akadályai. Így meghatározó azon személyek információs önrendelkezési joga, akikről adatot gyűjtöttek, illetve szerepelnek a nyilvántartásokban. Nekik (törvényben meghatározott hozzátartozóiknak) alkotmányos joguk adataik megismerése.

A Történeti Levéltár sokéves adatkezelői gyakorlata eddig is megmutatta, hogy az intézmény képes az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény rendelkezéseit is maradéktalanul végrehajtani úgy, hogy a természetes személyek (leszármazóik) magánszférája az egykori állambiztonság adatainak az információs kárpótlás vagy a tudományos kutatás szabadságának érvényesítésének folyamatában, továbbá a közérdekű és a közérdekből nyilvános adatok megismerésének esetén se sérüljön, de egyúttal mindenki élhessen alkotmányos alapjogaival.

A megoldás keretében természetesen figyelemmel kell lenni továbbá Magyarország Alaptörvénye 46. cikkének (3) bekezdésére, amely előírja az ország nemzetbiztonsági érdekeinek védelmét is.

A kívánatos cél úgy érhető el hatékonyan, ha a Történeti Levéltár a továbbiakban már nemcsak állambiztonsági, hanem nemzetbiztonsági iratokat is őrző szaklevéltár lesz. Az információs kárpótlást azonban a továbbiakban is csak a volt és minősített adatot nem tartalmazó állambiztonsági iratok esetén kell biztosítani. A demokrati-

kus, jogállami keretek között működő nemzetbiztonsági szolgálatok levéltári anyagainak megismeréséről és kutatásáról a levéltári törvény előírásai alapján kell gondoskodni. Ezt a megoldást indokolná az is, hogy a Történeti Levéltár (és a jogelőd Történeti Hivatal) létrehozása óta az 1990 előtt működött államvédelmi/állambiztonsági szervek rendszere, iratkezelése és működése feltárása terén minden más hazai közgyűjteménynél alaposabb ismeretekre tett szert, ez pedig a hatékony és eredményes szakmai feladatellátás fontos alapkövetelménye. Ehhez azonban jogilag is lehetővé kell tenni, hogy a Történeti Levéltár, ha nem is főszabályként, de minősített iratokat is átvehessen. Ehhez egyébként a minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvényben előírt és szükséges személyi, adminisztratív és fizikai feltételek évek óta, gyakorlatilag az intézmény megalakulása óta, adottak. A konkrét törvényi feltételek pedig az elmúlt rendszer titkosszolgálati tevékenységének feltárásáról és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára létrehozásáról rendelkező 2003. évi III. törvény módosításával, kiegészítésével, pontosításával oldhatóak meg úgy, hogy a köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló 1995. évi LXVI. törvénynek az állami szaklevéltárakról szóló előírásait tartalmazó részét harmonizáljuk a Történeti Levéltárról rendelkező új szabályokkal. Egyidejűleg hatályon kívül kell helyezni a 285/2010. (XII. 16.) Korm. rendelet 2. § (2) bekezdését, amely a mágnesszalagok AH-ban történő elhelyezéséről rendelkezett.

Így együttesen valósulhatnak meg Magyarország Alaptörvénye I. cikkének (3) bekezdésében előírtak úgy, hogy az egymással konkuráló alapjogok közül, ezek érvényesülése során, egyiknek se sérüljön lényeges tartalma. Teljesülhet a VI. cikk (2) bekezdése is, amely szerint mindenkinek joga van személyes adatai védelméhez, valamint a közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez, illetve a X. cikk (1) bekezdésében foglalt előírás, amely szerint Magyarország biztosítja a tudományos kutatás szabadságát.

A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 38. §-a rendelkezik e szolgálatok adatkezeléséről. Feladataik ellátása érdekében személyes adatot, különleges adatot és bűnügyi, valamint közérdekű adatot és közérdekből nyilvános adatot kezelnek. A nemzetbiztonsági szolgálatok az adatkezelés során kötelesek az adott cél eléréséhez feltétlenül szükséges, de az érintett személyiségi jogait legkevésbé korlátozó eszközt igénybe venni. A szükségesség és arányosság feltételeinek való pontosabb megfelelést szolgálná ezen törvényi előírásra vonatkozóan is a javasolt megoldás.

Mindemellett a Nemzeti Emlékezet Bizottságának a 2013. évi CCXLI. törvényben meghatározott feladatai megvalósításának folyamatában fontos lépés lenne az egykori kommunista diktatúra eme zárványa problémájának jogszabályszerű és jogszerű, szakmailag megalapozott megoldása. A fent vázolt megoldással jelentős előrelépést érhetnénk el Magyarország Alaptörvényének U) cikke által meghatározott feladatok végrehajtása, az egykori kommunista diktatúra működésének mind tárgyyszerűbb és széles körű adatokon alapuló megismertetése érdekében.

Mellékletek

1. melléklet. 6-os karton

SZIGORÚAN TITKOS!
KÜLÖNÖSEN FONTOS!

6

Csak a BM politikai
szervek használatára

Családi neve:
Utóneve:
Előző neve (leánykori neve):
Születési éve:
Születési helye:
Anyja neve:
Foglalkozása:
Munkahelye:
Lakcíme:
Katonai viszonya: felsz. előtt:
felsz. után:
Iskolai végzettsége:
Pártállása: felsz. előtt:
felsz. után:
Szociális származása:
Állampolgársága:
Nemzetisége:
Milyen kategóriához tartozik:
.....

KVH. 18. (O)

ÉRTELMEZÉSE
1990. évi utasítás alapján
1990. február 14-én

Beszervezés ideje:

A beszervezést végezte (név, rendf., osztály):

Osztályozása:

A beszervezés alapja:

A foglalkozás vonala:

Fedőneve:

Kelt év hó nap.

Napló szám:

Dosszié szám:

Irattári szám: osztályvezető

A dosszié átadásának megjelölése

Kelt	Szerv — osztály, Op. tiszt neve

2. melléklet. 6/a karton

Csak a BM áb. szervek
használatára!

SZIGORÚAN TITKOS!
KÜLÖNÖSEN FONTOS!

6/a

Neve:
(asszonyok leányneve)

Előző neve:
(asszony neve)

Születési év, hó, nap:

Születési helye:

Anyja neve:

Foglalkozása:

Munkahelye:

Lakcíme:

Iskolai végzettsége:

felszab. előtt:

Pártállása: felszab. után:

felszab. előtt:

Katonai viszonya: felszab. után:

Allampolgársága:

Nemzetisége:

BM 74. 2. — 0058

Melyik hálózati személy kapcsolata:

- a) Neve:
(asszonyok leányneve)
- b) Előző neve:
(asszony neve)
- c) Születési éve, hónapja, napja:
- d) Születési helye:
- e) Anyja neve:
- f) B-dosszié száma:
- g) Fedőneve:

Milyen kapcsolata a hálózati személynek:

.....
.....
.....
.....
.....

Kelt: 19.... év hó nap.

.....
engedélyező vezető

3. melléklet. 6/b karton

**Csak a BM áb. szervek
használatára!**

**SZIGORÚAN TITKOS!
KÜLÖNÖSEN FONTOS!**

6/b

Város (község):
Kerület:
Utca: szám:
emelet: ajtószám:
Fedőnév:
Neve:
(asszonyok leányneve)
Előző neve:
(asszony neve)
Születési év, hó, nap:
Születési helye:
Anyja neve:
Dosszié szám:
Osztály:
Kiállítva: év hó nap.
.....
engedélyező vezető

939 027 7103 — BM 86. 9. — 2617

4. melléklet. 6/c karton

BELÜGYMINISZTERIUM	SZIGORÚAN TITKOS! KÜLÖNÖSEN FONTOS!
..... szerv	H-szám:
..... azonossági szám	Minősítés:
	Fedőnév:

6/c

STATISZTIKAI KARTON

Név, előző név:

Születési hely, év, hó:

Anyja neve:

Iskolai végzettség:

Állampolgárság:

Pártállás:

Foglalkozás:

Munkahely:

Lakhely, állandó
ideiglenes:

Nyelvismeret, alapszint:
középszint:
felső szint:

Speciális ismeret (hobby):

Járt-e külföldön, hol:
mikor:

Járt-e illegálisan külföldön, hol:
mikor:
a hazatérés ideje:
módja:

Van-e operatív szempontból jelentős külföldi kapcsolata: igen — nem:

Beszervezés ideje (év, hó, nap):

Beszervezés alapja (a felhasznált terhelő, kompromittáló adatok rövid leírása):

.....

.....

.....

Beszervezés célja (funkciója):

.....

.....

Jelenlegi foglalkoztatási vonala:

Foglalkoztató szerv:

.....

Pihentetés ideje (meddig):

Pihentetés indoka:

Kizárás ideje:

Kizárás indoka:

.....

Irattári szám: B—..... M—.....

Kapcsolat felújítás ideje:

Kelt:

.....

áb. nyilvántartó

5. melléklet. 6/d kárton

Csak a BM áb. szervek
használatára!

SZIGORÚAN TITKOS!
KÜLÖNÖSEN FONTOS!

6/d

ÉRVENY T E L E N
18/1990. BM utasítás alapján
1990. február 14. óta

Kerület:
Utca:
Házszám:
Emelet: ajtószám:
Fedőnév:
Neve:
(asszonyoknál leánynev)
Előző neve:
(asszony neve)
Születési év, hó, nap:
Születési helye:
Anyja neve:
Kelt: 19.... év hó nap.
.....
áb. nyilvántartó

Kiállító szerv:

BM 74. 2. — 0059

6. melléklet. Kategóriakarton

B. dosszié száma:

Kategória karton

I. Neme:

II. Születési éve:

III. Iskolai végzettsége:

IV. Állampolgársága:

V. Lakhelye:

VI. 1945. előtti foglalkozása:

VII. Jelenlegi foglalkozása:

VIII. Munkahelye:

IX. Szokása, érdeklődési köre:

X. Nyelvismerete:

XI. Járt-e külföldön, hol?

XII. Milyen céllal?

XIII. Hol van külföldön kapcsolata?

BM 72. 1. — 12881

XIV. Minősítése:

XV. Beszerzés alapja:

XVI. Foglalkoztatás vonala:

XVII. Foglalkoztató szerv:

XVIII. A beszerzés időpontja:

XIX. A kizárás időpontja:

XX. A kizárás oka:

XXI. A meghiúsulás oka:

ÉRVENYTELLEN
Törvényességi Szolgálatok
Levéltára

7. melléklet. Figyelőkartonok

SZIGORÚAN TITKOS! Csak a BM politikai szervek használatára!

Figyelő

Név:

Szül. év:

Szül. hely:

Anyja neve:

Foglalkozása:

Lakás:

Hányas számú kartoték:

Visszaküldve: év hó nap

Hova:

Miért:

.....

.....

Határidő: év hó nap

Kiemelte:

aláírás:

név:

rendfokozat:

Csak a BM 4b. szervek
használatára!

SZIGORÚAN TITKOS!

Figyelő-karton

Neve:
(asszonyoknál leánynév)

Előző neve:
(asszony neve)

Születési év, hó, nap:

Születési helye:

Anyja neve:

Foglalkozása:

Lakcíme:

Határidő: év hó nap

Meghosszabbítva: hó nap

.....
név, rendfokozat

939 027 7113 — BM 89. 10. — 5775

8. melléklet. Kérdőív

.....
(a kiállító szerv)

SZIGORÚAN TITKOS!

A fénykép
helye

Kérdőív

(A hálózati személyről a beszervezést végző operatív tiszt tölti ki.)

Neve (asszonyoknál leánykori név):

Előző neve (asszony neve):

Születési hely, év, hó, nap:

Anyja neve:

Iskolai végzettsége:

Foglalkozása, képzettsége:

Beosztása:

Munkahelye (beszervezése idején):

Lakhelye:

állandó:

ideiglenes:

Katonai viszonya:

felszabadulás előtt:

teljesített-e frontszolgálatot:

hol, mikor, milyen beosztásban:

külföldi hadseregben milyen rendfokozata volt:

beosztása tevékenysége:

felszabadulás után:

(rendfokozata, tartalékos, vagy hivatásos):

Pártállása:

felszabadulás előtt:

felszabadulás után:

jelenleg:

Milyen kitüntetései vannak:

azokat mikor, miért kapta:

Részt vett-e valamilyen mozgalomban:

egyesületben, szövetségben, mettől-meddig:

ott milyen tevékenységet fejtett ki:

939 057 1124 — HM 88. 96. — 4327

Volt-e letartóztatva, elítélve, kitiltva, ref. alá helyezve, mettől-meddig, miért:

Családi körülményei:

Házastársa (közös háztartásban élő házastársa)

Neve, kora, foglalkozása:

Jellemzése:

Esetleges előző házastársainak nevei, ha élnek, lakásuk:

foglalkozásuk, családi állapotuk:

különböző okai:

Gyermekeinek száma, neve, kora, esetleges foglalkozása

A hálózati személy testvéreinek neve, életkora, foglalkozása, tartózkodási helye:

rövid jellemzésük:

Hálózati személy szülei:

Nevük, életkoruk, felszabadulás ideje és jelenlegi foglalkozásuk, lakhelyük:

rövid jellemzésük:

A beszerzés ideje:

A beszerzés alapja:

A hálózat fedőneve:

A hálózat funkciója:

A foglalkoztatás vonala:

Beszerzést végezte (név, rendfokozat, beosztása):

Kik tudnak a beszerzésről (név, rendfokozat, beosztás):

....., 19..... év hó nap.

operatív tiszt

9. melléklet. Adatlap

Sorszám: (Nyf. szerv tényleg) (Adatlapot kiállító szerv)	SZIGORÚAN TITKOS! B. dosszié sz.: Fedőneve:
ADATLAP az állambiztonsági szervek hálózatáról	
A A HÁLÓZATI SZEMÉLY:	
Neme: férfi (1), nő (2), születési éve: (3). Állampolgársága: Jelenlegi (4). Eredeti (5). Nemzetisége: (5). MSZMP tag (7), KISZ tag (8). Iskolai végzettsége: egyetem (9), főiskola (10), középiskola, érettségi (11), általános isk. (12). Tudományos fokozata: akadémikus (13), egyet. tanár (14), tudományok doktora (15), kandidátusa (16). Tudományág: technikai (17), fizika (18), kémia (19), matematika (20), orvosi (21), biológia (22), művészeti (23), jogi (24), filozófiai (25), közgazdasági (26), történelem (27), egyéb (28). Foglalkozása, képzése: (29). b) (29). Beosztása: felső szintű vezető (30), középszintű vezető (31), alsó szintű vezető (32), önálló beosztott (33), nem beosztott (34). Munkahelye: (35). Nyelvtudása: angol (36), német (37), francia (38), olasz (39), spanyol (40), arab (41), hindi (42), japán (43), egyéb európai (44), egyéb keleti (45). Nyelvtudás foka: gyengén (46), jól (47), perfekt (48). Családi állapota: nem házas (49), házas (50), elvált (51). Lakhelye: Budapesten: kerület (52). Vidéken: helység (53).	
B A BESZERVEZÉS:	
Éve: (1), a végrehajtó szerv (1). Minősítése: titkos munkatárs (2), titkos megbízott (3), ügynök (4). Alapja: hazafias (eszmei, politikai) (5), terhelő-kompromittáló (7), anyagi érdekeltség (8), személyi és egyéb érdekeltség (9), az alapok kombinációja (10). Módszere: gyors (11), fokozatos (12). Megváltozott a beszerzés alapja: a hálózat minősítése funkciója A beszerzés célja volt: titkos inf. szerzése, felderítése (13), op. kombinációk végrehajtása (14), ellens. tev. folytatás szem. felismerése, felkutatása (15), fogdal. felderítés, börtönök (16), preventív védelem (17), op. ellenőrzés (18), a hálózati munka egyes részfeladatainak teljesítése (19), rezidensi teendők (20), T-lakás tul. (21), levéllenőrzés (22), op. tech. spec. fea. (23), egyéb op. megbízatás (24). Az együttműködést: szívesen vállalta (25), ingadozva, hosszas meggyőzés után (26). Feltételei voltak: Ne kapjon fedőnevet (27), írásos jelentést nem ad (28), bizonyos személyek, csoportok, országok ellen nem dolgozik (29), nem találkozik -konspirált (30), nyilvános helyen (31).	

C**A JELENLEGI FOGLALKOZTATÁS TERÜLETEI: I.**

(A megfelelő választ a felsoroltak közül kell kiválasztani és a I. utáni helyre kell a válasz mögött álló sorszámot beírni.)

A JELENLEGI FOGLALKOZTATÁSTÓL FÜGGETLENÜL FELHASZNÁLHATÓ II.**(ALKALMAS):**

(A megfelelő választ alá kell húzni.)

Beépítésre: -hazai bázison kéműgyekbe (1), ellenséges szervezetekbe (2), ellenséges személyek mellé (3), -külföldön ellenséges hírszerző, propaganda, emigráns szervbe (4), hírszerzők, ügynökök ellenőrzésére (5). Játzmás ügyek kezdeményezésére, bevonására (6), határon túli operatív akciókra (7), telepítésre, -hosszabb (8), -rövidebb távon (9). Összeköttetési, futár (10), beszervezési (11), tanulmányozási feladatokra (12).

Beutazó külföldiek (13), diplomaták, külképviseleti beosztottak ellenőrzésére (14).

Bejárás a külképviseleti szervek vonalán (15), bomlasztás, fellazítás kivédésére szervezett akciókra (16), az ellenséges tevékenység, szervezetek leleplezésére, bomlasztására (17). Katonai, hadipari fontos állami objektumok védelmére (18), népgazdaságvédelem vonalán (gazdaságszervezés, tudomány, technika, nemzetközi együttműködés stb.) (19), külkereskedelem (20), közlekedés, hírközlés területén (21), állami titokvédelemre (22). Cionista (23), egyéb egyházi, klerikális vonalakon (24). Kiutazó magyarok ellenőrzésére, biztosítására (25). Kompromittálási akciókra: -erkölcsi (26), -valutautérkedés és más bűncselekmények terén (27). Az ellenség dezinformálására (28), ifjúság védelmi vonal (29), figyelő dossziések ellenőrzése (30), volt politikai elítéltek (31), a kulturális és tud. területen elhelyezkedő ellens. tevékenységet kifejtők ellenőrzése (32).

Egyéb: (33).

D**KAPCSOLATOK, UTAZÁS:**

Külföldön kapcsolatokkal rendelkezik: Ellens. hírszerzőszervek beosztottaival, ügynökeivel (1), ellenséges szervezetek, intézmények, emigránszervek munkatársaival (2), egyéb gyanús, ellenséges elemekkel (3), olyan kapcsolatokkal, akikre a felsorolt ellenséges szervekkel, személyekkel kapcsolatba kerülhet (4).

Melyik országban? a)
b) (5).

A kapcsolat aktív (6), — aktivizálható (7).

Vannak-e külföldön rekonai? -A. (8) —aktivizálható a kapcs. (9).

Melyik országban? a)
b) (5).

Belföldön kapcsolatokkal rendelkezik: Szovjet (10), magyar katonai személyekkel (hozzátartozók és polg. alkalmazottak is) (11), jelentős politikai, társadalmi (12), tudományos (13), kulturális személyiségekkel (14), belügyi dolgozókkal (15), ellenőrzés alatt álló külképviseleti szervek alkalmazottai (16), kémkedéssel (17), egyéb ellenséges tevékenységgel gyanúsított (18), ilyen tevékenységért már elítélt személyekkel (19), olyan kapcsolatokkal, akik révén külföldi ellenséges szervbe, személy mellé lehet bevezetni (20).

Nyugaton járt: hivatalosan (21), turistaként (22), látogatón (23), illegálisan (24).

Kiutazhat nyugatra: Hivatalból: -tartósan (25), rendszeresen (26), alkalmanként (27).

Melyik országban? a)
b) (5).

Magánjelleggel: Tartósan (28), rendszeresen (29), alkalmanként (30).

Melyik országban? a)
b) (5).

E AZ OPERATÍV MUNKÁBAN HASZNOSÍTHATÓ LEHETŐSÉGEI:

Lehetősége van: Hivatalosan: -küldképviseleti szervek beosztottait (1), -külföldiek fogadni (2). Magánjelleggel: -küldképviseleti szervek beosztottait (3), -külföldiek fogadni (4).

Hivatalosan részt venni: külföldi személyek (5), küldképviseleti szervek beosztottai fogadásán (6), magánjelleggel részt venni: külföldiek (7), -küldképviseleti szervek beosztottainak fogadásán (8). Reprezentatív tárgyalási életet élni (9).

Munkahelyéről kivonható -hosszabb (10), -rövidebb időre (11).

Családi köréből kivonható -hosszabb (12), -rövidebb időre (13).

Jelenlegi foglalkoztatásának körülményei miatt más feladatokra nem használható -hosszabb (14), -rövidebb ideig (15).

Munkakörénél fogva, kapcsolatai révén fontos államtitkokat ismer (ismerhet) meg (16).

A Néphadseregben, BM szerveknél tisztként (tartalékos) (17), tiszthelyettesként, legénységi állományban (tartalékos) szolgált (18), -speciális (rakéta, híradás, felderítés stb.) kiképzést kapott (19).

Munkahelye, lakhelye környékén katonai (hadipari) objektumok, fontos közlekedési csomópontok vannak (20).

Nyugati országban bankbetéte, vagyona, anyagi érdekeltisége van (21).

Nyugati kapcsolatai, anyagi lehetőségei révén egzisztenciát teremthet magának (22).

Az ellenséges hírszerzés már felfigyelt rá, ellenőrizte (23). Együttműködött hírszerzővel a háború idején (24), 1945 után. (Az általunk irányított játszmát is beleértve) (25).

Rendelkezik és az operatív munkában használhatja: Fegyvertelt járással (26), nyaralóval (kabin, horgásztanya, borpince is) (27), gépkocssal (28), motorosokkal (29), vitorlással (30), egyéb vízijárművel (31), üzlethelyiséggel (32), műhelyekkel (33), műtérmmel (34), orvosi, ügyvédi rendelővel, fogadóirodával (35).

F ERKÖLCSI, POLITIKAI ÁRULÁSA, KÖRNYEZETE:

El volt ítélve -politikai (1), -közvetlen büntetelményért (2), elkövetett ilyeneket, de nem volt elítélve (3).

A szoc. rendszer ellensége (4), lojális (5), hű a rendszerhez (6), közömbös (7).

A nyugati polg. demokrácia híve (8), nacionalista (9). Vallásos (10), ateista (11), közömbös (12),cionista (13), antiszemita (14).

MKP-ből, MDP-ből, MSZMP-ből kizárták (15), kilépett (16). 1949 előtt (vagy a múltban) tagja volt jobboldali pártnak, szervezetnek (17).

Származása: Volt uralkodó osztályok tagja (18), volt erőszakos szervek tagjai (19), polgári (értelmiségi) (20), egyéb alkalmazotti (21), dolgozó osztályok: munkás (22), paraszt (23).

Környezete: (rokonai, baráti) volt uralkodó osztályok (24), volt erőszakos szervek tagjai (25), dolgozó rétegek: munkás (26), paraszt (27).

Nyugati kapcsolatai körében ismerik beállítottságát, származását, környezetét (28).

G ELLENŐRZÖTTSÉGE, FELKÉSZÜLTSGE:

Ellenőrzött, megbízható (1), megbízható, de még nem ellenőrzött (2), megbízhatósága nincs meg: nyugtalan ellenőrizve (3), megbízhatatlan (4), dekonspirálódott (5), dekonspirált (6).

A hálózati munkát — szívesen (7), kedvetlenül, vonakodva (8), félelemből (9), karrierista meggon-dolásokból (10), anyagi haszon miatt végzi (11).

Felkészültségei: Ismeri a hálózati munkát, hálózatot tartott (12), még nem tartott hálózatot, de alkalmas rá (13). Operatív technikai (14), speciális hírszerző-elhárító (15), titkos összeköttetési kiképzésben részesült (16).

Végrehajtott -határontúli (17), küldképvisletekkel szembeni (18), operatív feldolgozási munkákban titkos akciót (19). Munkája eredményeként történt realizálás (20).

H JELLEMVONÁSAI, EGÉSZSÉGI ÁLLAPOTA:

Temperamentuma: Hevesvérű, mozgékony (1), ingerlékeny, kiegyensúlyozatlan (2), flegrmatikus, egykedvű (3), melanholikus, kedvetlen (4), nyugodt, kiegyensúlyozott (5).

Társaságban gátlásos, zárkózott (6), gátlástalan, barátkozó (7). Bátor, kezdeményező (8), bátoratlan, önállótlan (9). **leleményes**, kényes helyzetekben fel találja magát (10).

Emlékezőtehetsége: jó (11), megfelelő (12), rossz (13).

Megfigyelőképessége: jó (14), megfelelő (15), rossz (16).

Költséges: (17), takarékos (18), zsugori (19).

Durva, goromba (20), udvarias (21). Öszinte (22), részben őszinte (23), hazudozó (24). Titoktartó (25), fecsegetőre hajlamos (26).

Józan életű (27), iszákos (28), mérték tartással szereti inni (29).

Homoszexuális (egyéb nemü aberrációk) (30), prostituált (31), nemi kapcsolat kiépítésére vállalkozik (32), az ügynői munka végzésében gátló, káros szenvedéllyel vannak (33).

Egészségi állapota: Egészséges (34), szervi betegsége nem gátolja az ügynői munka végzésében (35), olyan szervi (ideg, szív, cukor stb.) betegségben szenved, amely miatt sem szellemi, sem fizikai megterhelésnek (izgalmaknak) nem lehet kiténni (36).

I MEGJELENÉSE, SPECIÁLIS ISMERETEI:

Magas (1), közepes (2), alacsony termetű (3). Sovány (4), közepesen felt (5), kövér testalkatú (6). Szeme: fekete (7), barna (8), kék, zöldes (9). **Haja:** fekete (10), barna (11), vörös (12), szőke (13), ősz, őszülő (14), kopaszodó (15), kopasz (16), kíváncsi a bármilyen színűre festi (17). **Megjelenése:** feltűnően csinos (18), egyszerű (19), csúnya (20). **Ismétlődő** van (21), **végtagja** csonkolt (22), nagyot hall (23), rosszul lát (24).

Hobbi: Amatőr rádiós (adás-vétel) (25), fényképezés, rajzolás (26), bélyeggyűjtés (27), kép, szobor, régiség gyűjtés (28), éremgyűjtés (29), gépcsés (30), vízvezetés (31), repülőgép-vezetés (vitorlázás) (32), ejtőernyős (33), turisztika, barlangászat (34), vadászat (35), halászat (36), téli sportok (37), vízisportok (38), labdajátékok (39), toéna (40), téli sportok (41), vivás (42), lovaglás (43), kártyajátékok (44), sakk (45), lövészet (46), lovászat, teke (47), modellezés (48), képzőművészet (49), irodalom (50), zene, opera, balett (51), film, színház (52), tánc (53), múzeológia történelem (54), régészet (55), könyvgyűjtés (56), lemezgyűjtés (57), rádióépítés, barkácsolás (58), kertészkedés (59).

Egyéb: (60).

J KIZÁRÁS—ÁTADÁS—PIHENTETÉS.

A kizárás oka: áruló lett (1), dicsézett (2), hazatérést megtagadta (3), bűncselekményt követett el: politikai (4), gazdasági (5), egyéb (6), az együttműködést megtagadta (7), feladatát nem végezte el (8), találkozókra nem járt el (9), kérés a kapcsolat megszakítását: (10), dekonspirált (11), dekonspirálódott (12), meghatározott feladat végzésére szervezték be, azt végrehajtotta (13), megszűnt a hírszerző lehetősége: az operatív helyzet megváltozott (14).

MSZMP tag, vezetőségi tag lett (15), KISZ vezető tag lett (16), BM dolgos, SZT állományú lett (17), személyi, családi körülményében történt változás (18), -munkahely, munkakör változás (19), erkölcs-telen életmód (20), megbízhatatlan nem őszinte (21), lecsúszott (22), -beteg (23), meghalt (24), egyéb (25).

Kizáráskor a szervezettel szemben támasztott igényeit, követeléseit: kielégítették (26), részben elégítot-ték ki (27), elutasították (28).

Az átadás oka: (29).

Időpontja: az átvevő: társ szerv megnevezése: (30).

A pihentetés oka: Időpontja: (mettől-meddig) a pihentetést kezdeményezte a hálózati személy, az operatív szerv.

A kitöltés ideje: év hó nap.

Ellenőrizte:

.....
osztályvezető

.....
név, rendfokozat

[illegible]

[illegible]

12. melléklet. Zárólap dossziéhoz

BM ADATFELDOLGOZÓ ÉS TÁJÉKOZTATÁSI
CSOPORTFŐNÖKSÉG
AB OPERATÍV NYILVÁNTARTÓ OSZTÁLY

SZIGORÚAN TITKOS!

Zárólap

Állambiztonsági Szolgálatok
Történelmi Levéltára

1990. február 14-étől
1590. BM rendelet alapján
1976. évi 11. törvény alapján

A dosszié sorozámmal és
..... oldalszámmal lezárva

Budapest, 198.....

919 077 1067 — BMS 85. 8. — 1433

13. melléklet. Szabályzat a lyukkártya kitöltéséhez

BM. INFORMÁCIÓFELDOLGOZÓ ÉS
FELÜGYELETI CSOPORTFŐNÖKSÉG
Gépi Adatfeldolgozó Osztály

Szigoruan titkos!

35-44/73

Adatrögzítési utasítás a

"G" és "H" jelü

adattár lyukkártyás adatfelvételezéséhez

Feladat: A Nyilvántartó Központ 1. osztálya által nyilván-
tartott és ellenőrzött személyek adatainak lyuk-
kártyás adathordozón történő rögzítése és ellenör-
zése.

Valamennyi lyukkártyán az első 15 oszlop terve azonos:

1	oszlop:	Az adattár jele: "G" vagy "H"
2-9	"	Ellenőrző számmal biztosított 8 karakteres
azonossági szám numerikus adatmező, üres
nem lehet.
10-11	"	Adatcsoport típusa.
12-13	"	Adatcsoport sorszáma.
14	"	Kártya jele.
15	"	Kártya sorszáma.
- Valamennyi numerikus adatmező, üres nem le-
het.

A továbbiakban a kártyatervek az adatcsoport típusa szerint
különbözők.

Személyazonosító "01"

"0111-.....0113" jelzésű kártyákon

16-33	oszlop:	Első vezetéknév
34-48	"	Első utónév
49-63	"	Második utónév
64-78	"	Harmadik utónév

/Asszonyoknál a leánykori családi és utónevet vesszük fel/.

1.11.10.

Csak alfabetikus adatmező, bennük semmiféle írásjel vagy számjel rögzítése TILOS.

Egy személyről maximum 3 kártya készülhet. Egy kártyán 1 vezetéknév és 3 keresztnév szerepelhet.

Pl. Szántó Kovács János
0111-re Szántó János
0112-re Kovács

79 oszlop: Üres.

80 " A módosítás jelét tartalmazza.

Megjegyzés: A "H" adattár személyazonosításánál előző nevet vagy asszonynevet nem lyukasztunk, 0131.....jelzésű kártya nem keletkezhet.

KATEGÓRIA 129/139 kártya/óra.

"0121.....0125" jelzésű kártyákon

16-33 oszlop: Születési hely:
Írásjelek lyukasztása megengedett /.,-/.
Írásjelek előtt és után szóköz nem lehet.
Többtagú születési helyek között is "-" jelet kell lyukasztani.
Pl. Sierra-Leona, Karl-Marx-Stadt.
Több születési hely esetén annyi kártya készül, ahány születési hely van.
Pl. Budapest, Kíspest,
0121-re Budapest,
0122-re Kíspest,

34-39 " Születési idő:
Kizárólag numerikus adatmező. Hiányzó adat esetén az aktuális adatmező üresen marad.

40-48 " Üres.

49-63 " Anyja vezetéknéve:
Alfabetikus adatmező, bennük semmiféle írásjel vagy számjel rögzítése tilos.
Több adat esetén, minden egyes adat egy új kártyára készül.
Pl. Tóth Kovács Mária
0121-re a 49. oszloptól Tóth
0122-re - " - Kovács

- 3 -

64-78 oszlop: Anyja utóneve:
Alfabetikus adatmező, bennük semmiféle
írásjel, vagy számjel rögzítése TILOS.
Több utónév esetén minden egyes adat egy
új kártyára készül.
Pl. Tóth Katalin Mária
0121-re 64-es oszloptól Katalin
0122-re - " - Mária

79 " Üres.

80 " Módosítás jelét tartalmazza.

KATEGÓRIA: 129/139 kártya/óra.

"0131.....0135" jelzésű kártyába

16-33 oszlop: Első vezetéknév vagy asszonynev.

34-48 " Első utónév.

49-63 " Második utónév.

64-78 " Harmadik utónév.

79 " Üres.

80. " A módosítás jelét tartalmazza.

KATEGÓRIA: 129/139 kártya/óra.

Lakcím "02" /Csak a "H" adattárnál/

0141

16-18 oszlop: Országkód /állandó 080/
3 karakteres numerikus adatmező.

19-24 " Helységkód. 6 karakteres numerikus adat-
mező.

25-43 " Helység név /ld: a születési hely adatrög-
zítési feltételeit/.

44-45 " Kerület. 2 karakteres numerikus adatmező
/01-22-ig/ lehet üres.

- 46-62 oszlop: Ut, utca, tér stb. elnevezése.
A rövidítések és római számok után a pont, mint írásjel kötelező. Tiszta számos utca-
nevek után pontot kell lyukasztani. Lakó-
telep esetén a telep elnevezését is a jel-
zett adatmezőbe kell lyukasztani.
- 63-68 " Ut, utca, tér stb. megnevezése.
A rövidítések után a pont, mint írásjel kö-
telező, egyéb esetben felesleges.
Lakótelep és épület jelzés itt lyukasztan-
dó.
- Rövidítések: Lakótelep = lt.
Tiszti lakótelep = ti.lt.
Tiszti épület = ti.ép.
Főépület = főép.
- 69-74 " Helyrajzi szám v. házszám. Írásjeleket lyu-
kasztani kell, de a házszám után pontot v.
a szokásos "sz" rövidítést felvenni tilos.
Ha van házszám, akkor az épület lyukasztása
elmarad.
A lyukasztás a 69-es oszlopon /balra támasz-
kodva/ kezdődik.
- 75-76 " Emelet. Numerikus adatmező 01-24-ig.
20 = földszint
21 = félemelet
22 = magasföldszint
23 = manzárt
24 = alagsor
- 77-79 " Ajtószám utána "sz" rövidítés vagy pont
lyukasztása tilos. Egyéb írásjel lyukasztása
kötelező.
A lyukasztás a 77-es oszlopon balra támasz-
kodva kezdődik.
- 80 " A módosítás jelét tartalmazza.
- KATEGÓRIA: 103/110 kártya/óra.

Tartalmi adatkódlapok lyukasztása: "G/2"

a./ Figyelőztetés: "22"

"0111" jelzésű kártyák terve:

- 16 oszlop: A figyelőztetés típusának jelölése. Alfabetikus jelölés "A" vagy "B" lehet.
- 17-22 " A figyelőztetés érvényességi ideje: év, hó, nap. Numerikus adatmező, üres nem lehet.
- 23-79 " Üres.
- 80 " A módosítás jelét tartalmazza.
- KATEGÓRIA: 245/262 kártya/óra.

b./ Bizalmas nyomozás: "23"

"0111" jelzésű kártyák terve:

- 16 oszlop: Bizalmas nyomozás elrendelés jelzése: T betű. Alfabetikus jelölés, üres nem lehet.
- 17-24 " A bizalmas nyomozást elrendelő szerv betűkódja, alfabetikus jelölés.
- 25-79 " Üres.
- 80 " A módosítás jelét tartalmazza.
- KATEGÓRIA: 205/220 kártya/óra.

c./ Kutató anyagra utalás: "24"

"0111" jelzésű kártyák terve:

- 16 oszlop: Kutató anyagra utalás jelle: "K" betű. Alfabetikus jelölés, üres nem lehet.
- 17-79 " Üres.
- 80 " A módosítás jelle.
- KATEGÓRIA: 270/292 kártya/óra.

d./ Dossziészámok: "25" 0101 - 0115
0901 - 0915

"0111-0911" jelzésű kártyák terve:

/16-79 oszlop: Ez a mező két részre van osztva/.

16-17 " A dossziét kezelő szerv kódszáma, ami 09-17, 20-38 lehet.

18-79 " A dossziészám: B. (4-1-5-1)
A kartonon feltüntetett formában.

80 " A módosítás jelét tartalmazza.

KATEGÓRIA: 162/175 kártya/óra.

e./ Terhelő adatok "26" 0101 - 0115
0901 - 0915

"0111-0911" jelzésű kártyák terve:

16-79 oszlop: A szöveges terhelő adatokat kell feltüntetni, egy sorban kb. 60 jel, a kódlapon rögzített formában.

80 " Az aktuális karbantartási jel.

KATEGÓRIA: 70/75 kártya/óra.

"H" tartalmi adatok "27"

"0111-0911" jelzésű kártyák terve:

16-17 oszlop: Személyre vonatkozó nyilvántartási kategória kódszáma /01-11-ig lehet/. Numerikus adatmező, üres lehet, ha a 18-19, 13 vagy 16 az oszlop értéke.

18-19 " Lakcímre vonatkozó nyilvántartási kategória kódszáma, /12-18-ig/ üres nem lehet, ha 16-17, 01 vagy 04 az oszlop értéke.

20-35 " Fedőnév. A kartonon feltüntetett formában írásjelekkel együtt, kivéve az idézőjelet, ill. az idéző jel utáni pontot.

| Fedőnév csak akkor nem szerepel, ha az

16-17-es oszlopban 03, 10, 11-ekkel van kitöltve |

31A 09 " AKKOR LEHET CSAK FEDŐNÉV

- 7 -

36-43 oszlop: Kapcsolattartó szerv betűkódja. A kö-
tőjeleket nem szabad lyukasztani.

46-63 " Dossziészámok:
44-53 oszlop: 1. dossziészám
54-63 " 2. dossziészám

A dossziészámok előtt szereplő "B" jel-
zést kell lyukasztani.

64-79 " Üres.

80 " Módosítás jel.

KATEGÓRIA: 97/105 kártya/óra.

B u d a p e s t , 1973. május 25.

Készítette:

[Signature]
Szűcs György r.szds.
csoportvezető

3.28
Csajkovits József r.örgy.
mb. osztályvezető

Készült: 3 példányban.

Nyt.szám:

SZEMÉLYAZONOSÍTÓ ADATOK "01"

0111....0113 jelű kártyák terve.

KÖNYV NYOMDA, BUDAPEST, 1952. évi										adattár jele... G és H
0111	0112	0113	0114	0115	0116	0117	0118	0119	0120	azonossági szám
0121	0122	0123	0124	0125	0126	0127	0128	0129	0130	kártya és adatsorok jelölésének
0131	0132	0133	0134	0135	0136	0137	0138	0139	0140	vezetőnév
0141	0142	0143	0144	0145	0146	0147	0148	0149	0150	első utónév
0151	0152	0153	0154	0155	0156	0157	0158	0159	0160	második utónév
0161	0162	0163	0164	0165	0166	0167	0168	0169	0170	harmadik utónév
0171	0172	0173	0174	0175	0176	0177	0178	0179	0180	azonosító jele

SZEMELYAZONOSÍTÓ ADATOK "01"

0121.....0125 jelű kártyák terve.

SZÖV NYOMD, BUDAPEST, MSZ 6135										adattár jelle	g H
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	azonossági szám	
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	kártya és adatsorok jelölésének	
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	születési hely	
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	év hó nap	
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	Ü r e s	
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	anyja vezetéknéve	
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	anyja utónéve	
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	modosítás jelle	

SZEMÉLYAZONOSÍTÓ ADATOK "01"

0131.....0135 jelű kártyák terve.

SIÓF NYOMDA, BUDAPEST, MSZ K121										adattár jele
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	azonossági szám
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	kártya és adatcsoportok jelzőszámai
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	előző vezetéknév vagy azonosítónév
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	első utónév
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	második utónév
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	harmadik utónév
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	módosító jele

"A" ÉS "B" TÍPUSÚ FIGYELŐZTETÉS " 22 "

0111 jelű kártyák terve.

SZÜV NYOMDA, BUDAPEST, HSE 4122										adattár jelű "5"
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	azonossági szám
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	kártya és adatcsoportok jelzőszámai
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	figyelőztetés típusa
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	figyelőztetési idő / év,hó,nap /
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	Ü R E S
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	
0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	0000000000	módonitán jelű

BIZALMAS NYOMOZÁS "23"

0111 jelm kártyák terve.

[illegible]

KUTATOANYAGRA UTALÁS "24"

0111 jo1E kártyák torvo.

szék NYOMDA, ELŐFEST. SZÉK 6115

Adattár jele "G"

azonosítási szám

kártya és adatcsoporthoz
jelölés

kutató krt. jelölése

ÜRES

módosítás jele

DOSSZIER NYILVÁNTARTÁS "25"

0111-0911 jelű kártyák terve.

SZÖV NYOMDA, BUDAPEST, HSE 6122									
adattár jelszó									
azonossági szám									
kártya és adatszoportok jelzőszámai									
szerviz									
Dossziészám									
módosítás jelszó									

0111-0911 jelű kártyák terve.

[illegible]

0111-0911 jele kártyák terve.

szűveges terhelő adatok